

RAAP-RAPPORT 1757

**Archeologische monumentenzorg in de
gemeente Oost Gelre**

Deel 1: Startnota archeologische monumentenzorg

Colofon

Opdrachtgever: Gemeente Oost Gelre

Titel: Archeologische monumentenzorg in de gemeente Oost Gelre; Deel 1: startnota archeologische monumentenzorg; Deel 2: toelichting op de archeologische landschappen- en beleidskaart

Status: eindversie

Datum: 17 oktober 2008

Auteurs: *drs. F. de Roode (deel 1) & drs. K.J. van den Berghe (deel 2)*

Projectcode: OGBA

Bestandsnaam: RA1757-OGBA_deel1.doc & RA1757-OGBA_deel2.doc

Projectleider: drs. K.J. van den Berghe

Projectmedewerkers: ing. L.B. Stelwagen

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummer: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 28088

Autorisatie: drs. H.F.A. Haarhuis & drs. F. de Roode

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. telefoon: 0294-491 500

Leeuwenveldseweg 5b telefax: 0294-491 519

1382 LV Weesp E-mail: raap@raap.nl

Postbus 5069

1380 GB Weesp

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2008

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Voorwoord

Geen heden zonder verleden en geen toekomst zonder heden.

Cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkelingen, verleden en toekomst. Daar tussenin het heden. Oost Gelre, een gemeente rijk aan historische landschapselementen met een groot aantal monumenten en archeologische waarden. En natuurlijk een unieke structuur in de vorm van de Circumvallatielinie.

Ook voor de toekomst moeten deze structuren en elementen bewaard blijven. Het is daarom van groot belang deze te kennen en te onderkennen en daar een beleid op maat voor te ontwerpen. Geen glazen stolp erover leggen, maar wel mogelijkheden om impulsen te geven aan ruimtelijke ontwikkelingen, waardoor onze gemeente zich (nog) beter kan profileren. Trots zijn op ons erfgoed betekent dat het een respectabele en actieve plaats binnen de ontwikkeling van onze gemeente moet krijgen: cultuurhistorie als vertrekpunt voor ruimtelijke ordeningsprocessen.

Archeologie maakt onderdeel uit van het integrale cultuurhistorische beleid van de gemeente Oost Gelre. Toch is speciaal voor het archeologiebeleid deze aparte startnota opgesteld. Hierin staat hoe de gemeente de komende jaren wil omgaan met archeologie en hoe het beleid er in de praktijk uit gaat zien. Centraal staat dat we de archeologie een prominente plek geven binnen het ruimtelijke beleid. Archeologische waarden bieden onze leefomgeving een duidelijke meerwaarde. Het vormt een onderdeel van onze gemeentelijke identiteit en draagt bij aan de cultuurhistorische kwaliteit en uitstraling.

Oost Gelre heeft enkele jaren praktijkervaring met de uitvoering van het archeologische beleid. Met de vaststelling van de nieuwe Monumentenwet wil de gemeente de wettelijke verplichtingen op een pragmatische manier nakomen. Behalve het nakomen van de wettelijke verplichtingen heeft de gemeente natuurlijk ook haar eigen koers en is ze zich bewust van haar landschappelijke, cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten. Het beleid is daarom gericht op het beschermen, beheren, instandhouden en ontwikkelen van gebieden en cultuurhistorische (en dus ook archeologische) elementen in het landschap. Belangrijke doelstellingen daarbij zijn de bewustmaking van de burgers van de cultuurhistorische elementen in het landschap en het promoten van de gemeente op het gebied van cultuurhistorie. Daarnaast heeft de gemeente als doelstelling om waardevolle gebieden en elementen in ons landschap te beschermen en in te passen in nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

En nu de toekomst.

Henk Gerrits, portefeuillehouder

SAMENVATTING

Ter ondersteuning van de ontwikkeling en implementatie van het gemeentelijke archeologiebeleid van de gemeente Oost Gelre heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau een startnota archeologische monumentenzorg vervaardigd (deel 1 van dit rapport). In deze startnota staat wat de gemeentelijke bevoegdheden zijn op het gebied van de archeologische monumentenzorg en hoe het beleid er in de praktijk er voor de komende jaren praktisch uit gaat zien. De startnota beschrijft verder hoe de gemeente invulling geeft aan de geboden beleidsruimte vanuit de Monumentenwet 1988. De visie van de gemeente op de archeologische monumentenzorg wordt door een aantal beleidsdoelstellingen en actiepunten voor de periode 2009-2011 verwoord.

De kaartbijlagen (toegelicht in het deel 2 van dit rapport) tonen op gedetailleerde schaal de archeologische waarden en verwachtingen in de gemeente. Hiermee worden de voor lokale schaal minder geschikte kaarten vervangen als (ruimtelijke en inhoudelijke) afwegingsinstrumenten. De archeologische beleidskaart (kaartbijlage 2) en de stadskernkaarten (kaartbijlage 3) maken een rechtstreekse koppeling mogelijk met het gemeentelijk ruimtelijk beleid (bestemmingsplannen).

Deel 1 van dit rapport (de startnota) is tot stand gekomen in samenspraak met mevr. D. Wolters en mevr. B. Leusink van de afdeling Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling (REO), dhr. P. Ballast van afdeling Bouwen en Milieu (BM) en dhr. drs. M. Kocken, regionaal archeoloog van de regio Achterhoek.

INHOUD

3	Voorwoord
4	Samenvatting
7	1 Naar een eigen AMZ-beleid
7	1.1 Aanleiding
8	1.2 Terugblik en knelpunten
8	1.3 Status en doel van de startnota
9	1.4 Opbouw en indeling van de startnota
11	2 Wettelijk kader
11	2.1 Europa: Verdrag van Malta 1992
12	2.2 Nederland: Monumentenwet 1988
15	2.3 Archeologische monumentenzorg: kern van de Monumentenwet
15	2.3.1 Rijk: taken en bevoegdheden
16	2.3.2 Provincie: taken en bevoegdheden
17	2.3.3 Gemeente: taken en bevoegdheden
19	2.4 Financiële consequenties Monumentenwet 1988
22	2.5 Nieuwe Wro en de Monumentenwet 1988
25	3 Beleidskader
25	3.1 Kwaliteitsborging in de archeologie
26	3.2 Rijksbeleid: rol en taken van de RACM
28	3.3 Rijksbeleid: cultuurhistorie en ruimte
31	3.4 Provinciaal beleid Gelderland
38	3.5 Gemeentelijk beleid Oost Gelre
45	4 Toekomstig archeologiebeleid gemeente Oost Gelre
45	4.1 Stand van zaken archeologiebeleid in de gemeente Oost Gelre
47	4.2 Beleidsopgave
48	4.3 Generieke beleidsdoelstellingen
51	4.4 Aanzet tot een gemeentelijke AMZ-agenda
55	4.5 Uitgangspunten voor gemeentelijk archeologisch selectiebeleid
57	4.6 Organisatie en aanpak

61	5 Uitvoering van AMZ-beleid
61	5.1 Beslis- en actiepunten gemeente Oost Gelre
64	5.2 Financiën en personele middelen
67	Literatuur
70	Gebruikte afkortingen
71	Overzicht van figuren en tabellen

1

NAAR EEN EIGEN AMZ-BELEID

Hoezo nieuw beleid? Door het Verdrag van Malta is er veel veranderd in de Nederlandse archeologie. Nieuw beleid op lokaal, regionaal, nationaal en Europees niveau heeft de maatschappelijke betekenis van de archeologie een andere inhoud gegeven. Voor gemeenten betekent het nieuwe beleid nieuwe taken, maar ook een zorg minder. Een eigen beleid voor de archeologische monumentenzorg heeft immers talrijke voordelen. De gemeente kan zelf het initiatief nemen, de regie voeren en efficiënter omgaan met de ruimtelijke inrichting. De gemeente werkt al 'in de geest van Malta'. De praktijk laat op dit moment nog een aantal knelpunten zien, zoals een gebrek aan capaciteit, kennis en financiële middelen.

1.1 Aanleiding

Als uitvloeisel van de ondertekening van het Verdrag van Malta/Valletta in 1992 is de Monumentenwet 1988 op een aantal punten gewijzigd en aangevuld. Deze wijzigingen en aanvullingen zijn verwoord in de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz), die op 1 september 2007 van kracht is gegaan. Met de Wamz, een zgn. wijzigingswet, is ook een aantal aanvullingen of wijzigingen doorgevoerd in de Ontgrondingenwet, de Woningwet en de Wet Milieubeheer en de Wet Ruimtelijke Ordening (specifiek: het Besluit Ruimtelijke Ordening). Het wetsvoorstel sluit daarvoor zoveel mogelijk aan op bestaande wet- en regelgeving.

De Monumentenwet uit 1988 en de wijziging daarop via de Wamz worden geannoteerd als de Monumentenwet. De Monumentenwet behandelt de bescherming van (zowel gebouwde als archeologische) monumenten en de zorg voor (archeologisch) erfgoed.¹

Met deze nieuwe wet is archeologie voortaan een verplicht en onlosmakelijk onderdeel van het ruimtelijke besluitvormingsproces. Er is sprake van decentralisatie van taken en verantwoordelijkheden: gemeenten krijgen de verplichting hun verantwoordelijkheid voor het behoud van het archeologische erfgoed te nemen. Zij krijgen een kerntaak in de uitvoering van de archeologische monumentenzorg, omdat ze bij de ruimtelijke besluitvorming het archeologische belang zullen moeten afwegen tegen de andere belangen.

¹ De volledige tekst van de Monumentenwet 1988 is te lezen op www.wetten.overheid.nl.

1.2 Terugblik en knelpunten

De afgelopen vijftien jaar is op nationaal en provinciaal niveau beleid ontwikkeld om tot een zorgvuldige omgang met het archeologische erfgoed te komen. Behoud van archeologische waarden in situ bij ruimtelijke ontwikkelingen is daarbij het uitgangspunt. Het accent is verschoven van het uitvoeren van archeologische opgravingen en noodonderzoek naar behoud en beheer van het archeologische erfgoed in de bodem. Dit streven naar behoud en beheer in situ is het kernpunt van de Monumentenwet 1988. Voor gemeenten is daarbij een primaire verantwoordelijkheid toebedeeld in de uitvoering van dit beleid.

De gemeente Oost Gelre handelt de afgelopen jaren steeds meer in 'de geest van de Malta', en heeft hiermee praktijkervaring opgedaan.² Zo worden door de gemeente bij de behandeling van vrijstellingsprocedures (ex art. 19 lid 1 en 2 van de WRO) en bestemmingsplanning procedures onderzoeken verlangd. Deze (bureau) onderzoeken worden ter beoordeling opgevraagd voor de onderbouwing bij deze vrijstellingsprocedures. Een goed beleid op het gebied van archeologische monumentenzorg (AMZ) ontbreekt echter nog. Het beleid en het instrumentarium van de gemeente zijn thans nog niet goed afgestemd op de ontwikkelingen in het archeologisch bestel

De gemeente Oost Gelre wil een einde maken aan het huidige ad hoc beleid. Met de vaststelling van de nieuwe Monumentenwet 1988 sinds september 2007 wil de gemeente het beleid vastleggen zodat de wettelijke verplichtingen uit de Monumentenwet 1988 op een serieuze

en pragmatische manier na worden gekomen. Oost Gelre wil haar verantwoordelijkheid voor het archeologische erfgoed bovendien vertalen naar een eigen visie en een eigen AMZ-beleid ontwikkelen. Waar beleidsvrijheid toepasbaar is, wil de gemeente dat ook benutten. Voor het archeologiebeleid in Oost Gelre gelden als uitgangspunten:

- archeologie maakt onderdeel uit van het integrale cultuurhistorisch beleid;
- er wordt gestreefd naar beheer en behoud van in de bodem aanwezige archeologische waarden;
- het gemeentelijk beleid sluit aan op het rijk- en provinciaal beleid.

Met een eigen archeologiebeleid schept de gemeente Oost Gelre niet alleen duidelijkheid binnen het gemeentelijke apparaat maar ook naar andere overheden, burgers en belanghebbenden. Daarnaast wil de gemeente Oost Gelre ook de kansen die de archeologie biedt beter benutten, bijvoorbeeld voor het verhogen van de kwaliteit van de leefomgeving en voor het stimuleren van toeristisch-recreatieve activiteiten.

1.3 Status en doel van de startnota

Deze startnota is tot stand gekomen in samenwerking met RAAP Archeologisch Adviesbureau. De inhoud van de startnota is besproken met mevr. D. Wolters en mevr. B. Leusink van de afdeling Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling (REO), dhr. P. Ballast van de afdeling Bouwen en Milieu (BM) en dhr. drs. M. Kocken, regionaal archeoloog van de regio Achterhoek.

De voorliggende eindversie is door de gemeenteraad vastgesteld en bevat de uitgangspunten van de gemeentelijke archeologische monu-

² Uit ARCHIS-meldingen blijkt dat er vanaf 2003-2004 een duidelijke toename is van uitgevoerde archeologische vooronderzoeken in kader van ruimtelijke ordeningsprojecten.

mentenzorg voor de komende periode (2009-2012).

Doel van deze nota is een eerste aanzet te geven voor het formuleren van het gemeentelijk archeologisch beleid, en te inventariseren wat er door de gemeente Oost Gelre op het gebied van de archeologische monumentenzorg geregeld dient te worden, uitgaande van de wettelijke vereisten.

1.4 Opbouw en indeling van de startnota

De startnota omvat hoofdstukken waarin wordt ingegaan op beleidsvisie, taakstelling en concrete beleidsvoornemens en -uitvoering. Hoofdstuk 1 gaat in op het doel en de status van deze nota. Het wettelijke kader op het gebied van archeologie, cultuurhistorie en ruimtelijke ordening wordt beschreven in hoofdstuk 2. Hoofdstuk 3 gaat in op het beleidsmatige kader van rijk, provincie en gemeente. In hoofdstuk 4 wordt het toekomstige archeologiebeleid (missie, ambitie, beleidsvoornemens, beleidsdoelstellingen) van de gemeente beschreven. Hoofdstuk 5 gaat in op de uitvoering van het beleid, instrumenten, financiën, middelen en actiepunten.

De startnota is het eerste van de twee delen die het rapport 'Archeologische monumentenzorg in de gemeente Oost Gelre' uitmaken. Bij het rapport worden de volgende kaartbijlagen geleverd: de archeologische landschappenkaart (kaartbijlage 1), de archeologische beleidskaart (kaartbijlage 2), de stadskernkaarten Groenlo en Lichtenvoorde (kaartbijlage 3) en de AHN-weergave van het gemeentelijk grondgebied en Groenlo (kaartbijlage 4). Deel 2 van dit rapport is het archeologisch inhoudelijk rapport dat de verantwoording geeft voor de keuzes en

beslissingen die gemaakt zijn bij het opstellen van deze kaarten. De bijlagen 1 t/m 4 bevatten de resultaten van de hiervoor uitgevoerde inventarisaties. De kaarten zijn zo vervaardigd dat er een rechtstreekse koppeling mogelijk wordt gemaakt met het gemeentelijk ruimtelijk beleid, waardoor ze kunnen dienen als basis en uitgangspunt voor de gemeentelijke archeologische monumentenzorg in brede zin.

Als losse bijlage wordt ten slotte de bestuurlijke leidraad meegeleverd (bijlage 5). De bestuurlijke leidraad is een samenvatting van deel 1 (de beleidsnota) en kan ter besluitvorming voorgelegd worden aan het College en de Raad van de gemeente Oost Gelre.

2

WETTELIJK KADER

In dit hoofdstuk staat het wettelijke kader centraal op het gebied van archeologie, cultuurhistorie en de ruimtelijke ordening. Allereerst komt de huidige wetgeving over archeologie aan de orde en de daarmee gepaard gaande rollen, taken en bevoegdheden van de verschillende overheden. Dit vormt het kader voor het gemeentelijke missie- en ambitieniveau en de daarbij horende beslissen en actiepunten. Behalve het archeologisch wettelijk kader zijn ook de (nieuwe) Wet ruimtelijke ordening (Wro) en de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beplantingen Onroerende Zaken (Wkpb) van groot belang.

2.1 Europa: Verdrag van Malta 1992

Het Europese verdrag betreffende de bescherming van het archeologische erfgoed is in 1992 tijdens de Conventie van Valletta (Malta) ondertekend door de ministers van Cultuur van de landen aangesloten bij de Raad van Europa (Ministerie van WVZ en BZ, 1992). Dit verdrag wordt het 'Verdrag van Malta' genoemd.³ Op 26 februari 1998 is het verdrag door de Staten-Generaal bij rijkswet goedgekeurd. Inmiddels is het verdrag door 27 lidstaten geratificeerd.

Het verdrag van Malta heeft als doel archeologische waarden in Europa te beschermen als onvervangbaar onderdeel van het culturele erfgoed (artikel 1). Het accent ligt op het streven naar het behoud en beheer van archeologische waarden in de bodem en op het zoveel mogelijk beperken van (de noodzaak van) archeologische opgravingen (artikel 2).

Het verdrag bepaalt dat archeologische waarden voortaan expliciet als onvervangbaar onderdeel van het lokale, regionale en (inter)nationale cultureel erfgoed bij de besluitvorming over ruimtelijke ingrepen moeten worden meegewogen en waar mogelijk moeten worden ontzien (artikel 5). Wanneer vervolgens bescherming en inpassing van archeologisch waardevolle terreinen niet mogelijk blijkt, zal de historische informatie door verantwoord archeologisch onderzoek moeten worden veilig gesteld (behoud ex situ, opgraven). Om deze doelstelling te bereiken, moet het archeologische belang volledig erkend worden in planologische besluitvormingsprocessen.

³ De volledige tekst van het Verdrag van Malta is te lezen op www.racm.nl en www.wetten.overheid.nl.

Wanneer behoud niet mogelijk is en er dus archeologische waarden verstoord moeten worden, is de veroorzaker verantwoordelijk voor het vroegtijdig (laten) uitvoeren van archeologisch (voor)onderzoek en de financiering daarvan (artikel 6). Onderzoek moet worden uitgevoerd door deskundigen en worden afgesloten met een schriftelijke wetenschappelijke verslaglegging (artikel 7).

Een informatieplicht is vastgelegd in de vorm van verplichte uitwisseling van informatie en het actueel houden van een databank met archeologische gegevens (artikel 7 en 8). Het verdrag verplicht ook tot voorlichting aan het publiek en tot publiekgerichte ontsluiting van archeologische waarden om bij het publiek meer begrip te ontwikkelen voor het belang van het archeologische erfgoed (artikel 9).

2.2 Nederland: Monumentenwet 1988

De invoering van het Verdrag van Malta in de Nederlandse wetgeving heeft plaats gevonden door de bestaande Monumentenwet 1988 en andere wetten gedeeltelijk te wijzigen en aan te vullen door middel van de wijzigingswet Wamz.⁴ Door de Wamz is tevens een aantal wijzigingen doorgevoerd in de Ontgrondingenwet, de Woningwet, de Wet Milieubeheer en het Besluit Ruimtelijke Ordening. Er is voor gekozen om zoveel als mogelijk aan te sluiten bij bestaande regelgeving, om extra wet- en regelgeving te vermijden en om de integratie te bevorderen. De wetwijziging is op 1 september 2007 in werking getreden.

⁴ Voluit luidt de titel: 'Wet van 21 december 2006 tot wijziging van de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten ten behoeve van de archeologische monumentenzorg mede in verband met de implementatie van het Verdrag van Valletta (Wet op de archeologische monumentenzorg/Wamz)'.

De Monumentenwet 1988 behandelt de wettelijke bescherming van monumenten, zowel de gebouwde, archeologische als cultuurhistorische monumenten. De Monumentenwet heeft niet alleen betrekking op gebouwen en objecten, maar ook op stads- en dorpsgezichten, op archeologische monumenten boven en onder water en op het uitvoeren van archeologisch onderzoek. In de Monumentenwet 1988 is geregeld hoe monumenten aangewezen kunnen worden als beschermd monument. Nederland heeft momenteel circa 51.000 gebouwde rijksmonumenten. Er zijn circa 1500 archeologische rijksmonumenten en 350 van rijkswege beschermde stads- en dorpsgezichten.

Monumenten

Onder monumenten wordt in de wet verstaan 'alle vóór tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde' en 'terreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige zaken' (artikel 1b). Onder dat laatste worden archeologische monumenten geschaard.

Beschermde monumenten

Onder beschermde monumenten wordt verstaan alle 'onroerende monumenten welke zijn ingeschreven in de ingevolge deze wet vastgestelde registers' (artikel 1d). De bepalingen ten aanzien van wettelijk beschermde monumenten zijn vrijwel ongewijzigd gebleven. Wel geldt er voor de periode 1 januari 2007 tot 1 januari 2009 een tijdelijke beleidsregel voor de aanwijzing van beschermde monumenten (zie kader), waarmee gestreefd wordt naar een evenwichtiger opbouw van het landelijke monumentenbestand.

Tijdelijke beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2007

Beleidsregel van de Minister van OCenW 13 juni 2007, nr. WJZ/2007/17812 (8204)

Momenteel geldt voor de periode van 1 juli 2007 tot 1 januari 2009 de 'tijdelijke beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2007' waarmee gestreefd wordt naar een evenwichtiger monumentenbestand. Verzoeken die buiten het kader van de beleidsregel vallen zullen door de minister worden afgewezen. Voor de gebouwde monumenten zijn daarom honderd topmonumenten geselecteerd uit de wederopbouwperiode (1940-1958) die minstens vijftig jaar oud zijn (tijdelijke beleidsregel, artikel 3).

Ten aanzien van de archeologische monumenten (tijdelijke beleidsregel, artikel 5, a) wijst de minister het monument aan indien het monument vanwege zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde kan worden aangemerkt als een nationaal of internationaal erkend monument en ten tweede (artikel 5, b) indien het monument een wezenlijke lacune opvult in het bestaande bestand van beschermde archeologische monumenten. De minister wil zich hiermee vooral richten op het beschermen van monumenten die bijdragen aan een evenwichtiger monumentenbestand op dit terrein. Het bestand aan beschermde archeologische monumenten laat namelijk op een aantal vlakken lacunes zien (Zoetbrood et al., 2006). Momenteel zijn er circa 1500 archeologische terreinen wettelijk beschermd. Wanneer deze terreinen bekeken worden, valt op dat een groot aantal van de monumenten zichtbaar zijn. Het betreft dan terpen, kasteelterreinen en veel grafheuvels. Wanneer we echter naar alle, ons nu bekende, archeologische resten kijken moet geconstateerd worden dat het grootste deel van ons bodemarchief onzichtbaar is. Het gaat dan om terreinen waar nooit veel zichtbaar is geweest, maar ook om terreinen waar alles is afgedekt door veen of klei of de resten door later grondgebruik zijn gladgestreken. Uit dit verschil tussen beschermde en bekende archeologische terreinen, kan al worden afgeleid dat ons monumentenbestand niet representatief is voor wat er in de bodem zit. Maar ook wat betreft tijdsperioden en type monumenten (grafvelden, nederzetting, infrastructuur) is er geen evenwichtige vertegenwoordiging in ons monumentenbestand. Daar wordt nu met 'het project voorraad in en ex situ' door de RACM werk van gemaakt. Uiteindelijk moet het archeologische monumentenbestand representatief zijn voor wat globaal in of op de Nederlandse bodem te vinden is aan sporen uit het verre verleden.

Bron: www.racm.nl

Aanwijzing tot beschermd rijksmonument

De minister wijst, al dan niet op verzoek van belanghebbenden, onroerende monumenten aan als beschermd monument (artikel 3, lid 1). Voordat er een beschikking wordt afgegeven, wordt door de minister advies ingewonnen bij burgemeesters en wethouders van de gemeente waarin het monument is gelegen. Indien het monument buiten de bebouwde kom is gelegen, wordt tevens aan gedeputeerde staten advies gevraagd (artikel 3 lid 2). De minister houdt

voor elke gemeente een register aan van de beschermde monumenten (artikel 6, lid 1) waarvan een afschrift wordt gezonden aan Gedeputeerde Staten en aan burgemeesters en wethouders (artikel 6, lid 2). Het afschrift wordt ter inzage ter secretarie van de gemeente neergelegd (artikel 6, lid 3) en 'opgenomen in de openbare registers, bedoeld in artikel 1, onderdeel van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Wkpb)' (artikel 10).

Procedure vergunningaanvraag archeologisch rijksmonument

Ex artikel 11 van de Monumentenwet 1988

- de gemeente stuurt de aanvraag door naar de RACM en naar de provincie, aan de aanvrager wordt de doorzenddatum gemeld;
- de RACM stelt namens de Staatssecretaris een conceptbesluit op en zendt dit aan de gemeente;
- de gemeente legt het conceptbesluit en de aanvraag ter inzage en kondigt dit openbaar aan; meestal gebeurt dit door plaatsing van een officiële mededeling van de gemeente in een huis-aan-huis-blad; ook zendt de gemeente het conceptbesluit aan de aanvrager;
- vervolgens kan een ieder die daaraan behoefte heeft zijn of haar mening over de aanvraag binnen de zes weken daarna schriftelijk dan wel mondeling bij de gemeente kenbaar maken; ook gemeente en provincie kunnen in deze periode zo nodig hun zienswijze opstellen;
- de gemeente stuurt de reacties door naar de RACM;
- de RACM neemt namens de minister binnen enkele weken na afloop van de inzage termijn een definitieve beslissing;
- tegen dit besluit is beroep bij de bestuursrechter mogelijk op grond van de Algemene Wet Bestuursrecht.

Bron: www.racm.nl

Vergunningverlening

Daarnaast geeft de Monumentenwet voor□
schriften voor het wijzigen, verstoren, afbreken
of verplaatsen van een beschermd monument
(artikel 11).⁵ Die voorschriften houden in dat er
niets aan het monument mag worden veran□
derd zonder voorafgaande vergunning. Deze
vergunning moet vooraf worden aangevraagd.
Het is strafbaar als er zonder vergunning werk□
zaamheden worden uitgevoerd.

Een aanvraag voor een vergunning voor het
uitvoeren van (schadelijke) werkzaamheden als
bedoeld in artikel 11 moet schriftelijk worden
ingediend bij burgemeester en wethouders (zie
kader). Burgemeester en wethouders beslissen
over de aanvragen, behalve als het gaat om
een archeologisch rijksmonument, dan beslist
de minister (namens deze de RACM). Bij de

aanvraag kan een rapport verlangd worden,
waarin de archeologische waarde van het
terrein dat volgens de aanvraag zal worden
verstoord naar het oordeel van de minister
in voldoende mate is vastgesteld (artikel 14,
lid 3).

Als een eigenaar of beheerder van mening is
dat hij schade lijdt doordat de aanvraag voor
een wijzigingsvergunning wordt afgewezen, of
omdat deze onder voorwaarden wordt verleend,
dan biedt de Monumentenwet 1988 de moge□
lijkheid om schadevergoeding aan te vragen
bij de minister. De eigenaar dient de schade□
vergoeding zelf aan te vragen bij de Minister
(artikel 22).

Subsidies en specifieke uitkeringen

Subsidiemogelijkheden en specifieke uitke□
ringen zijn in de Monumentenwet vastgelegd in
artikel 34-34a.

⁵ Het is verboden een beschermd monument te beschadigen of te vernielen (artikel 11, lid 1). Het is verboden zonder of in afwijking van een vergunning a. een beschermd monument af te breken, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen; b. een beschermd monument te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze, waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht (artikel 11, lid 2).

Subsidie kan verstrekt worden ten behoeve van de *instandhouding van beschermde monumenten* (artikel 34). Onder instandhouding wordt verstaan 'de onderhoudswerkzaamheden aan een beschermd monument alsmede werkzaamheden die het normale onderhoud te boven gaan en die voor het herstel van het monument noodzakelijk zijn.' Het Besluit rijkssubsidiëring instandhouding monumenten (Brim), een overgangsregeling die in werking is getreden op 1 februari 2006, regelt de financiële ondersteuning van eigenaren ten behoeve van de instandhouding van beschermde monumenten. Uitzonderingen op de Brim-subsidie zijn vooralsnog archeologische rijksmonumenten en groene rijksmonumenten zoals parken en tuinen.⁶

Verder kan de minister op basis van de Monumentenwet 1988 (artikel 34a) aan een gemeente of een provincie een specifieke uitkering verstrekken voor de bestrijding van de kosten van het doen van opgravingen (*excessieve kostenregeling*), voor zover die kosten in redelijkheid niet volledig ten laste dienen te komen van de verstoorder, de gemeente of de provincie die tot het onderzoek heeft verplicht. Met ingang van 1 januari 2008 is de situatie iets anders geworden. Gemeenten en provincies kunnen niet meer een verzoek bij het rijk indienen omdat het rijk over is gegaan op decentralisatie van de specifieke uitkeringen. Concreet betekent het dat het geld dat gereserveerd is voor de specifieke uitkeringen in het gemeente- en provinciale fonds wordt gestort. Het plafond voor 2008 is op 2 miljoen gesteld. Er is geen bijzondere verdeelsleutel vastgesteld.⁷

Het is verboden om in *beschermde stads- of dorpsgezichten* een bouwwerk geheel of gedeeltelijk af te breken zonder of in afwijking van een schriftelijke (sloop)vergunning van burgemeester en wethouders (artikel 37 lid 1). Aan deze sloopvergunning kunnen in het belang van de archeologische monumentenzorg vooraf schriftelijke voorwaarden worden verbonden met betrekking tot het slopen (artikel 37, lid 4).

2.3 Archeologische monumentenzorg: kern van de Monumentenwet

De Monumentenwet behandelt de archeologische monumentenzorg in de artikelen 38 tot en met 60. De belangrijkste wettelijke taken en bevoegdheden van rijk, provincie en gemeenten worden hieronder toegelicht.⁸

2.3.1 Rijk: taken en bevoegdheden

Het archeologische rijksbeleid wordt in naam van de minister van OCenW uitgevoerd door de Rijksdienst voor Archeologie Cultuurland- schap en Monumenten (RACM). De RACM is verantwoordelijk voor de uitvoering van het rijks archeologiebeleid en de uitvoering en handhaving van de Monumentenwet 1988. Daar waar monumentale, archeologische of cultuurland- schappelijke waarden van nationaal of internationaal belang in het geding zijn, neemt de RACM het initiatief in behoud, (wettelijke) bescherming, onderhoud en onderzoek van het erfgoed. Het Rijk zorgt ervoor dat het archeologische belang wordt betrokken in rijksprojecten (rijk als initiatiefnemer). Het rijk kan (als bevoegd gezag) bij vergunningverlening, in het kader van de Ontgrondingenwet en de Wet milieubeheer, verplichten tot het uitvoeren van archeologische onderzoek en rapporten opvragen. De minister van OCenW (RACM) heeft inzake de

⁶ Bron: www.racm.nl.

⁷ Wijziging regeling archeologische monumentenzorg, ministerie OCenW, 18 december 2007, WJZ-2007/36409 (8224).

⁸ Voor de volledige en actuele wettekst, zie www.wetten.overheid.nl.

archeologie verder een wettelijke adviesrol in het kader van de m.e.r.

Samengevat zijn de wettelijke rijksbevoegdheden/taken:

- *aanwijzing tot beschermd (archeologisch) rijksmonument (artikel 3, lid 1)*: de minister (RACM) wijst, al dan niet op verzoek van belanghebbenden, onroerende monumenten aan als beschermd monument;
- *vergunning tot wijziging, afbraak of verwijdering (artikel 11 e.v.)*: de minister (RACM) beslist over aanvragen als het gaat om een archeologisch rijksmonument;
- *opgravingvergunning (artikel 45-48)*: de toetsing en vergunningverlening (opgravingvergunning) wordt vanaf 1 september 2007 uitgevoerd door de RACM. Een opgravingvergunning kan worden verleend aan een aanvrager die aantoonbaar bekwaam te zijn tot het doen van opgravingen. Er zijn voorschriften aan de vergunning verbonden en regels gesteld ten aanzien van de bekwaamheidseisen;
- *wetenschappelijk onderwijs (artikel 49)*: op verzoek van een universiteit kan de minister (RACM) beslissen dat een bepaalde opgraving door een universiteit wordt uitgevoerd;
- *depot voor scheepsarcheologische monumenten (artikel 51, lid 3)*: de minister (RACM) kan ten behoeve van de opslag van scheepsarcheologische monumenten die gevonden zijn bij opgravingen een of meer depots aanwijzen;
- *centraal archeologisch informatiesysteem (artikel 55)*: de minister (RACM) houdt een centraal archeologisch informatiesysteem in stand waarin in ieder geval worden opgenomen de archeologische monumentenregisters zoals bedoeld in de artikelen 6 en 7 van de Monumentenwet; beslissingen over vergunningaanvragen (artikel 11, lid 2);

besluiten over provinciale attentiegebieden (artikel 44 lid 1) en opgravingsrapporten (artikel 46, lid 4); aanvang van de opgraving (artikel 46, lid 1 en 2); vondstmeldingen (artikel 53-54).

- *bijzondere bevoegdheden (artikel 56-57)*: de minister (RACM) kan werk stilleggen (artikel 56) en betreding van terreinen opleggen (gedoogplicht conform artikel 57).

2.3.2 Provincie: taken en bevoegdheden

De provincie is bevoegd gezag bij provinciale vergunningverlening en moet als gevolg van de wetwijziging (Monumentenwet) en de aanvullende wetwijzigingen (Ontgrondingenwet, Wet milieubeheer) het archeologische belang toetsen en meewegen bij deze vergunningverlening. De provincie kan vanuit deze bevoegdheid verplichten tot archeologisch onderzoek en rapporten opvragen.⁹

- *attentiegebieden (artikel 44)*: de provincie heeft in de nieuwe wet de bevoegdheid om archeologische attentiegebieden aan te wijzen. Attentiegebieden zijn gebieden die archeologisch waardevol zijn of naar verwachting archeologisch waardevol zijn, maar die vanuit het oogpunt van de archeologische monumentenzorg binnen bestaande bestemmingsplannen onvoldoende worden beschermd. Provinciale Staten hebben de bevoegdheid deze archeologische attentiegebieden aan te wijzen. Provinciale Staten houden bij de vaststelling of de herziening van een structuurvisie als bedoeld in artikel 2.2. van de Wet ruimtelijke ordening rekening met aangewezen archeologische attentiegebieden. De gemeenteraad stelt binnen een door Provinciale Staten te stellen termijn in verband met een aangewezen

⁹ Meestal is de provincie het bevoegde gezag bij het verlenen van ontgrondingsvergunningen (bron: Memorie van toelichting 29 259, vergaderjaar 2003-2004, p. 10).

- archeologisch attentiegebied een bestemmingsplan vast;
- *depot (artikel 51)*: de provincie is verantwoordelijk voor de instandhouding van een depot (ook wel: provinciaal bodemdepot genoemd) en kan bij algemene maatregel van bestuur eisen stellen voor een verantwoorde en toegankelijke opslag. De provincie kan op verzoek van een gemeente een gemeentelijk depot aanwijzen.

2.3.3 Gemeente: taken en bevoegdheden

De artikelen 38 tot en met 43 van de Monumentenwet geven de belangrijkste instrumenten die de gemeente in relatie tot de archeologische monumentenzorg ten dienste staan. Het centrale juridische beleidsinstrument in het nieuwe archeologiebestel is het bestemmingsplan. De Eerste Kamer heeft op 20 mei 2008 unaniem ingestemd met de Invoeringswet Wet Ruimtelijke Ordening (Wro). Hiermee is op 1 juli 2008 de nieuwe Wro in werking getreden. In deze startnota worden de veranderingen conform de nieuwe Wro beschreven (zie § 2.5). Het belangrijkste verschil tussen de WRO en de Wro betreft de sturingsfilosofie. De Monumentenwet 1988 is recent geactualiseerd conform de nieuwe Wro.¹⁰

- *verordening 'gemeentelijke regie en het formuleren van vrijstellingsbeleid' (artikel 38)*: de gemeenteraad kan in het belang van de archeologische monumentenzorg bij 'verordening' eisen stellen aan onderzoek in het kader van het doen van opgravingen.¹¹ Let wel, op basis van de gemeentewet kan de gemeente nu al een gemeentelijke

verordening ter zake archeologie opstellen. Let wel, de verordening is niet gebonden aan het ruimtelijke ordeningstraject/proces, maar mag ook niet in strijd zijn met het bestemmingsplan. De gemeenteraad kan in het belang van de archeologische monumentenzorg bij verordening ook gevallen vaststellen waarin burgemeester en wethouders kunnen afzien van nader archeologisch onderzoek of het opleggen van daartoe strekkende verplichtingen. De gemeente kan hiermee vrijstellingsbeleid voeren;¹²

- *bestemmingsplan (artikel 38a)*: de gemeenteraad dient bij de vaststelling van een bestemmingsplan of een beheersverordening als bedoeld in artikel 3.1, specifiek artikel 3.38 van de Wro bij de bestemming van gronden altijd rekening te houden met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten archeologische monumenten (lees: waarden).¹³ Deze bestemmingsplanverplichting brengt met zich mee dat de gemeente het kader moet stellen voor de archeologische monumentenzorg. Een bestemmingsplan is tevens verplicht bij aanwijzing van het zogenoemde 'provinciale attentiegebied' (artikel 44), een provinciale bevoegdheid uit de Monumentenwet.¹⁴

¹⁰ Voor de volledige en actuele wettekst, zie www.wetten.overheid.nl.

¹¹ Memorie van antwoord Eerste Kamer 29 259, D, vergaderjaar 2005–2006, p. 9: met punt a wordt beoogd gemeenten een instrument te geven om regie te voeren over archeologisch onderzoek dat in opdracht van de 'verstoorder' wordt uitgevoerd. In een verordening zou bijvoorbeeld het voorschrift opgenomen kunnen worden dat elk programma van eisen vooraf moet worden goedgekeurd door burgemeester en wethouders. Artikel 38, eerste lid, onder a, biedt gemeenten dus de mogelijkheid op lokaal niveau regels vast te stellen voor het archeologische onderzoek.

¹² Memorie van antwoord Eerste Kamer 29 259, D, vergaderjaar 2005–2006, p. 9: beoogd wordt bij punt b dat de gemeente in de gelegenheid wordt gesteld om archeologisch vrijstellingsbeleid te formuleren. 'Met de Wamz is al beoogd te voorkomen dat de zogenoemde kruimelgevallen onder de reikwijdte van dit wetsvoorstel vallen. De gemeentelijke vrijstelling zal wel altijd met archeologisch inhoudelijke (wetenschappelijke) redenen onderbouwd moeten worden en in het belang van de archeologische monumentenzorg moeten zijn. Gedacht kan worden aan projecten of voorkomende situaties waarin archeologische onderzoeken niet of nauwelijks zinvol zijn, waardoor het ambtelijke apparaat en de beschikbare budgetten niet zinvol kunnen worden aangewend.'

¹³ Memorie van toelichting 29 259, vergaderjaar 2003-2004, p. 10: er wordt gekozen voor een geleidelijke ingroei. Het gaat namelijk om opnieuw vast te stellen bestemmingsplannen. Wel bestaat de mogelijkheid om via een facetbestemmingsplan (paraplubestemmingsplan) specifieke beleidsonderwerpen zoals de archeologische monumentenzorg op planologische wijze te regelen.

¹⁴ Provinciale Staten kunnen gebieden die (naar verwachting) archeologisch waardevol zijn, aanwijzen als archeologische attentiegebieden. Provinciale staten houden bij het vaststellen of de herziening van een streekplan rekening met de aangewezen attentiegebieden (artikel 44). Ter bescherming van een aangewezen attentiegebied stelt de gemeenteraad binnen een door Provinciale Staten te stellen termijn een bestemmingsplan vast. Voor geldende plannen moet worden bepaald in hoeverre zij ten aanzien van de attentiegebieden als beschermend kunnen worden aangemerkt.

- *aanlegvergunning (artikel 39)*: bij een bestemmingsplan kan in het belang van de archeologische monumentenzorg een aanlegvergunning als bedoeld in artikel 3.3a van de Wro verplicht gesteld worden. Van de aanvrager van een aanlegvergunning kan geëist worden (als dat voor een goede beoordeling van de aanvraag nodig is) dat hij een rapport overlegt waarin de archeologische waarde van het te verstoren terrein voldoende is vastgesteld. Vervolgens kunnen aan de aanvrager aanvullende eisen ten aanzien van technische en bouwkundige maatregelen worden gesteld om de archeologie te behouden. De aanvrager kan verplicht worden tot het doen van opgravingen of kan verplicht worden de bodemverstorende activiteiten te laten plaatsvinden onder begeleiding van een archeoloog;
- *bouwvergunning (artikel 40)*: bij het aanvragen van een bouwvergunning ex artikel 44 eerste lid van de Woningwet kan in het belang van de archeologische monumentenzorg een rapport verlangd worden¹⁵ en kunnen eveneens aanvullende voorschriften opgelegd worden;
- *vrijstellingsbesluit (artikel 41)*: bij het aanvragen van een vrijstellingsbesluit van een bestemmingsplan (als bedoeld in de artikelen 3.22 of 3.23 van de Wro of van een projectbesluit als bedoeld in artikel 1.1, eerste lid, onder f, van die wet) kan in het belang van de archeologische monumentenzorg een rapport worden verlangd, waarin de archeologische waarde van het terrein dat volgens de aanvraag zal worden verstoord naar het oordeel van burgemeester en wethouders, in voldoende mate is vastgesteld. Ook kunnen er aanvullende voorschriften worden opgelegd;
- *oppervlakte onderzoeksverplichting (artikel 41a)*:¹⁶ de artikelen 39, 40 en 41 zijn niet van toepassing op projecten met een oppervlakte kleiner dan 100m². Dit betekent dat de gemeente initiatiefnemers van projecten die kleiner zijn dan 100m² in principe niet kan belasten met een archeologische onderzoeksverplichting. Artikel 41a biedt de gemeente echter de mogelijkheid om deze onderzoeksverplichting in zowel opwaartse als in neerwaartse zin bij te stellen, zodat er maatwerk mogelijk is. Bijvoorbeeld in de historische kernen van de gemeente of bij terreinen met bekende archeologische waarden zoals AMK-terreinen. De gemeente kan in de toelichting en in de voorschriften van een bestemmingsplan aangeven dat een meer beperkte of juist een ruimere vrijstelling geldt. Overigens blijkt uit de toelichting op het amendement waarbij dit artikel is geïntroduceerd, dat de hiervoor bedoelde afwijkingsbevoegdheid is geclausuleerd. Het moet gaan om bodemverstoringen op huis-, tuin- en keukenniveau. Grootschalige projecten zullen niet op basis van artikel 41a mogen worden vrijgesteld. De gemeente zal de beslissing om de vrijstelling naar boven of beneden bij te stellen moeten nemen op basis van een zorgvuldige (archeologisch

15 De gemeente dient als bevoegd gezag bij de genoemde vergunningverlening de onderzoeksrapporten inhoudelijk te beoordelen of er zorg voor te dragen dat dit gebeurt. Vervolgens dient de gemeente een zogenaamd selectiebesluit over de behoudenswaardigheid van de archeologische vindplaats te nemen; Verder kan het ten behoeve van de uitvoering van het archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn dat eerst een Programma van Eisen wordt opgesteld. De gemeente dient deze door een senior-archeoloog conform de KNA te laten beoordelen.

16 Memorie van antwoord Eerste Kamer 29 259, D, vergaderjaar 2005–2006, p. 12: artikel 41a moet worden gelezen in de context van het 'archeologievriendelijke bestemmingsplan', bedoeld in artikel 38a. Initiatiefnemers van projecten die kleiner zijn dan 100 vierkante meter kunnen in principe niet worden belast met archeologische onderzoeksverplichtingen. Afwijking is inderdaad zowel in opwaartse als in neerwaartse zin mogelijk; gemeenten kunnen in de toelichting of in de voorschriften van een bestemmingsplan aangeven dat een meer beperkte of juist een ruimere vrijstelling geldt. Daardoor blijft bij de vaststelling van een bestemmingsplan – geheel conform de bedoeling van het artikel – maatwerk mogelijk, bijvoorbeeld in historische binnensteden of op terreinen met bekende archeologische waarden zoals terpen. Overigens blijkt uit de toelichting op het amendement waarbij dit artikel is geïntroduceerd (29 259, nr. 24), dat de hiervoor bedoelde afwijkingsbevoegdheid is geclausuleerd. Het moet gaan om bodemverstoringen op huis-, tuin- en keukenniveau; grootschalige projecten zullen niet op basis van artikel 41a mogen worden vrijgesteld. Gemeenten zullen de beslissing om de vrijstelling naar boven of beneden bij te stellen moeten nemen op basis van een zorgvuldige inhoudelijke afweging. De provincie kan een gemeente daarop aanspreken in het kader van een goedkeuringsprocedure.

- inhoudelijke) afweging. De provincie kan een gemeente daarop aanspreken door een zogenoemde aanwijzing (nieuwe Wro);
- *schadevergoeding (artikel 42)*: voor zover blijkt dat de aanvrager van een sloopvergunning, aanlegvergunning, vrijstellingsbesluit of bouwvergunning, ten gevolge van de weigering daarvan of ten gevolge van voorafgeschreven in het belang van de archeologische monumentenzorg, schade lijdt die redelijkerwijze niet of niet geheel te zijner laste behoort, kennen burgemeester en wethouders hem op zijn verzoek een naar billijkheid te bepalen schadevergoeding toe;
 - *regels bij het rapport (artikel 43)*: bij of krachtens een AMvB kunnen regels opgesteld worden waaraan het rapport zoals bedoeld in artikelen 39, 2e lid en artikelen 40 en 41 1e lid dient te voldoen;
 - *attentiegebieden (artikel 44)*: indien de Provincie een attentiegebied aanwijst conform artikel 44, dan is de gemeente verplicht binnen een door Provinciale Staten vast te stellen termijn een bestemmingsplan vast te stellen.¹⁷

2.4 Financiële consequenties Monumentenwet 1988

Uitvoeringskosten

Bij de bekostiging van de uitvoering van de archeologische monumentenzorg is het van belang onderscheid te maken tussen de algemene uitvoeringskosten van het gemeentelijke beleid (bestuurslasten) en de projectgebonden uitvoeringskosten:

- *algemene uitvoeringskosten voor de gemeente (bestuurslasten)*: onder de algemene uitvoeringskosten vallen de apparaatskosten (bestuurslasten), noodzakelijk voor

het nakomen van de generieke gemeentelijke taakstelling. De bestuurslasten worden voornamelijk gevormd door de hoeveelheid tijd (fte's) die wordt besteed aan handhaving en toepassing van de in deze nota voorafgestelde omgang met de archeologische monumentenzorg. Deze uitvoerende taken zijn: het ambtelijk sturen en controleren van het archeologische onderzoeksproces bij gemeentelijke en provinciale vergunningverlening; de inhoudelijke beoordeling van de onderzoeksrapporten; het nemen van selectiebesluiten als bevoegd gezag (i.e. over de behoudenswaardigheid van archeologische vindplaatsen); het toetsen en in voorkomende gevallen opstellen van Programma's van Eisen (PvE's) voor de uitvoering van het archeologische onderzoek; NB: De bestuurslasten zijn de afgelopen jaren voor een deel gecompenseerd door het rijk. Deze jaarlijkse bestuurslastencompensatie is gebaseerd op het aantal woonheden per gemeente, en wordt jaarlijks uitgekeerd aan alle gemeenten in Nederland.

- *projectgebonden uitvoeringskosten*: de projectgebonden uitvoeringskosten betreffen de kosten die gemaakt worden voor het doorlopen van het archeologische proces om het behoud van informatie te garanderen en/of te komen tot een verantwoorde afweging van belangen. Deze kosten zijn voor rekening van de 'verstoorder' (veroorzaker in principe). In tegenstelling tot de algemene uitvoeringskosten zijn deze direct te relateren aan individuele ontwikkelingsprojecten. Binnen deze projecten kan weer onderscheid gemaakt worden tussen gemeentelijke projecten, projecten van andere overheden, private initiatieven en alle gradaties daartussen.

¹⁷ De provincie Gelderland is niet voornemens dit relatief "zware" middel in te gaan zetten, pas dan wanneer het echt noodzakelijk is.

Veroorzakersprincipe

Met het 'veroorzakersprincipe' kunnen de kosten van archeologisch (voor)onderzoek verhaald worden op de verstoorder. In de memorie van toelichting van de Monumentenwet¹⁸ wordt nader ingegaan op het veroorzakersprincipe: wie de veroorzaker is, wat deze wel en niet betaalt en wat te doen in het geval van excessieve kosten.¹⁹ In het geval van een toevalsvondst hoeft de initiatiefnemer niet de kosten te dragen die gemoeid zijn met de exploratie van een dergelijke vondst. Van een toevalsvondst is sprake als de initiatiefnemer (lees: veroorzaker) aan al zijn wettelijke verplichtingen (onderzoeksplicht) heeft voldaan en er bij graafwerkzaamheden alsnog toevalsvondsten aan het licht komen. Dan heeft hij de wettelijke plicht de vondsten te melden bij de minister (artikel 53). De overheid (de gemeente als eerste) is een tegemoetkomende rol toebedeeld.²⁰

18 Memorie van toelichting 29 259, vergaderjaar 2003-2004, p. 11-12: de vraag, wie als "veroorzaker" moet worden aangemerkt, is afhankelijk van het wettelijk regime waaronder de bodemingreep valt. De initiatiefnemer die gehouden is de m.e.r. uit te voeren zal ook de cultuurhistorische component voor zijn rekening dienen te nemen. De initiatiefnemer financiert de m.e.r. zelf als ook de maatregelen die uit een oogpunt van milieubeheer noodzakelijk zijn. Daaronder dienen dus ook archeologische maatregelen te worden verstaan. In dit geval is de initiatiefnemer de veroorzaker.

19 Memorie van toelichting 29 259, vergaderjaar 2003-2004, p. 14: niettemin kan het voorkomen, dat voor een bepaalde investering de voorafgaande kosten van archeologisch onderzoek bijzonder hoog zijn ten opzichte van de totale investeringslasten. In dergelijke gevallen kan sprake zijn van excessieve meerkosten die redelijkerwijs niet ten laste van de initiatiefnemer zouden moeten komen. Bij fors hoge meerkosten zou voorts de gemeente (als het gaat om de afgifte van bouw- en aanlegvergunningen) dan wel de provincie (als het gaat om de afgifte van de ontgrondingsvergunning) als vergunningverlenende instantie, of gemeente of provincie of rijk als bevoegd gezag bij m.e.r.-plichtige projecten, in beeld moeten komen om deze kosten te mitigeren. Deze overheidsorganen zijn immers verantwoordelijk voor de voorgeschreven maatregelen en daarmee voor het ontstaan van deze kosten. Als ook daarna sprake blijft van extreme kosten dient de gemeente of provincie in aanmerking te komen voor een rijksbijdrage. Deze bepaling is bedoeld als een vangnet. Allereerst en zo veel mogelijk dienen kosten voor rekening te komen van de veroorzaker en daarna voor rekening van de vergunningverlenende instantie. Als derde instantie kan het rijk tenslotte in het vizier komen om bij te dragen aan uitzonderlijke kosten.

20 Memorie van toelichting 29 259, vergaderjaar 2003-2004, p. 14-15: dat betekent dat onverwachte vondsten – waaronder soms zeer substantiële – nooit zijn uit te sluiten. Zelfs is het denkbaar dat vooronderzoek – of dat nu plaatsvindt bij het realiseren van het bestemmingsplan of bij de afgifte van een bouw- of aanlegvergunning – aantoont dat er waarschijnlijk geen archeologische sporen van waarde in de bodem aanwezig zijn, maar dat er tijdens de grondbewerking toch een belangrijke vondst wordt gedaan. In dat geval spreken we van een toevalsvondst. Vanzelfsprekend zal in dergelijke situaties de initiatiefnemer niet gehouden zijn tot vergoeding van de met de exploratie van een dergelijke vondst gemoeide kosten. Hij heeft immers aan zijn wettelijke verplichtingen voldaan, en wel op basis van een overheidsbesluit, dat hem de ruimte gaf het voorgenomen initiatief te realiseren. Een toevalsvondst heeft voor de archeologie betekenis omdat dit nieuwe informatie oplevert, maar mag voor de willekeurige investeerder geen (onoverkomelijke) blokkades opwerpen. Wel zal degene, die de vondst doet (of vermoedt, dat hij op een archeologisch relict is gestuit) zulks moeten melden aan

Excessieve kosten bij archeologische opgravingen

Het principe dat de veroorzaker betaalt, gaat niet in alle gevallen op. Mocht behoud in situ niet mogelijk zijn en zijn de archeologische waarden alleen door een archeologische opgraving veilig te stellen, dan kan de initiatiefnemer in aanmerking komen voor de excessieve kostenregeling. De regeling geldt voor projecten waarbij 'de investeringskosten niet in verhouding staan tot de kosten van de opgraving en deze kosten redelijkerwijs niet volledig ten laste kunnen komen van de verstoorder/initiatiefnemer, als de bevoegde instantie tot het doen van opgravingen heeft verplicht'. Wanneer dat het geval is, wordt in het Besluit echter niet nader gespecificeerd. De gemeente zal dan in de meeste gevallen mitigerend moeten optreden. Bij hogere kosten en ook bij boven gemeentelijke projecten (onder andere m.e.r.'s) komen ook provincie en het Rijk in beeld om een bijdrage te leveren. Het gaat uitdrukkelijk om een 'vangnetfunctie' waarbij in alle gevallen ook de gemeente zal moeten participeren. De overheid die de archeologische verplichtingen oplegt (veelal gemeenten) dient de redelijkheid van die verplichtingen in acht te nemen. Overheden kunnen kiezen voor maatwerk dan wel besluiten tot een andersoortige begrenzing van de kosten (bijvoorbeeld maximering). Het staat overheden vrij terzake beleid te voeren.²¹

De gemeente en provincie kunnen de kosten compenseren. Deze overheidsorganen zijn

het Centraal archeologisch informatiesysteem, juist zoals een dergelijke vondst onder de huidige wet gemeld dient te worden aan de burgemeester ter plaatse. Deze overwegingen leiden er toe, dat in geval van toevalsvondsten het betreffende overheidsorgaan, vaak in samenspraak met andere overheden, van geval tot geval zal moeten afwegen hoe verder te handelen. Over de ruimte en de tijd, die daarvoor beschikbaar zullen zijn, zal met de initiatiefnemer moeten worden gesproken. De huidige wet kent al de mogelijkheid om voorschriften te stellen omtrent de uitvoering van werk, of het werk stil te leggen. Die bevoegdheid wordt in iets aangescherpte vorm in dit wetsvoorstel gehandhaafd. De initiatiefnemer kan in een dergelijke situatie echter aanspraak maken op vergoeding van de daaruit voortvloeiende kosten, te bepalen naar redelijkheid en billijkheid.

21 Zie ook Besluit archeologische monumentenzorg (Bamz), hoofdstuk 2, artikel 2-14.

immers verantwoordelijk voor de voorge□ schreven maatregelen (opgraving) en dus voor het ontstaan van de kosten. Als ook daarna nog sprake blijft van extreme kosten dan kan de opgraving in aanmerking komen voor een rijks□ bijdrage. Deze specifieke uitkering geldt overi□ gens alleen voor de kosten die overblijven nadat de drempelbijdrage en het verstoordersdeel zijn afgetrokken van de totale opgravingkosten:

- *drempelbijdrage (artikel 2 Bamz)*: de drem□ pelbijdrage is het minimale bedrag dat de gemeente of provincie voor eigen rekening dient te nemen, indien zij besluit de opgra□ vingkosten van de verstoorder te compen□ seren. Op dit moment is voor een gemeente de drempelbijdrage vastgesteld op € 2,50 vermenigvuldigd met het inwoneraantal van de gemeente en in het geval van een provincie op € 0,50 vermenigvuldigd met het inwoneraantal van de provincie.²² Dat betekent dat de drempelbijdrage van de gemeente Oost Gelre uitkomt op € 74.680□ -.²³ Wanneer de opgravingkosten minus het verstoordersdeel niet boven de berekende drempelbijdrage uitkomen, bestaat er voor het Rijk geen aanleiding om de compensa□ tiekosten mee te financieren. De gemeente of provincie wordt dan in staat geacht zelf de kosten te compenseren;
- *verstoordersdeel*: dit is het bedrag dat wordt gevormd door de opgravingskosten, vermin□ derd met het bedrag dat de gemeente of provincie als nadeelcompensatie aan betrok□ kene toekent. Dat bedrag moet door de aanvrager van de specifieke uitkering aanne□ melijk worden gemaakt. Indien de minister van oordeel is dat het verstoordersdeel te laag is vastgesteld, en vermoed wordt dat daardoor opgravingkosten op het Rijk

worden afgewenteld, dan kan de minister zelfstandig het bedrag vaststellen dat naar zijn mening voor rekening en risico van de verstoorder komt (artikel 6, Bamz).

Gemeentelijk (archeologie)fonds?

Tegenover de verantwoordelijkheid van de 'verstoorder' om te betalen voor de 'schade' die hij toebrengt aan het archeologische erfgoed, staat de verantwoordelijkheid van het verplichtende bestuursorgaan de redelijkheid van de kosten te bewaken. Dit is geregeld in artikel 42.²⁴ Met inachtneming van de eigen verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer is het verplichtende bestuursorgaan in bijzon□ dere situaties gehouden een vergoeding toe te kennen. In hoeverre schade al dan niet ten laste moet blijven van de aanvrager is per geval afhankelijk van de omstandigheden. Gemeenten kunnen zelf beleid maken over de schadevergoedingen ex artikel 42 van de Monumentenwet. Daarbij is het verstandig om rekening te houden met de vereisten omschreven in het Besluit archeologische monumentenzorg (Bamz). Aangezien er een gereede kans is dat de gemeente te maken krijgt met kosten in verband met toevalsvondsten of nadeelcompensatie van archeologisch onder□ zoek (excessieve kosten), is het van belang gelden hiertoe te genereren. Een fondscon□ structie kan hierin uitkomst bieden. Het vullen van een fonds kan op verschillende manieren gebeuren (zie § 5.2).

In de nazomer 2007 hebben de rijksoverheid en de VNG een akkoord gesloten over de decen□ tralisatie van specifieke uitkeringen. Hiermee werd een doelstelling uit het regeerakkoord gerealiseerd. Concreet betekent het dat het

22 Regeling archeologische monumentenzorg, 20 augustus 2007, nr. WJZ-2007/32720 (8219).

23 Het inwoneraantal van de gemeente Oost Gelre bedroeg volgens de gemeentelijke website (peildatum 1 januari 2008): 29 872.

24 Zie Memorie van toelichting 29 259, vergaderjaar 2003-2004, p. 48. Zie ook artikel 22 van de Monumentenwet 1988 met betrekking tot beschermde monumenten en artikel 26 van de Ontgrondingenwet voor wat betreft beperkingen in het kader van een ontgraving.

geld dat gereserveerd is voor de specifieke uitkeringen in het gemeentefonds is gestort. Voor wat betreft de specifieke uitkering excès sieve kosten houdt dit in dat gemeenten (en provincies) vanaf 1 januari 2008, niet meer een verzoek bij het rijk kunnen indienen voor een vergoeding. Immers de gemeenten beschikken via het gemeentefonds zelf over een (deel van de) vergoeding. Het plafond voor 2008 is op 2 miljoen gesteld. Er is geen bijzondere verdeel sleutel vastgesteld.

2.5 Nieuwe Wro en de Monumentenwet 1988

Voor de uitoefening van de archeologietaken biedt de Monumentenwet 1988 een aantal instrumenten. Het centrale juridische beleidsinstrument in het nieuwe archeologiebestel is het bestemmingsplan. In dat licht is het goed om de veranderingen conform de nieuwe Wro te beschrijven. De Eerste Kamer heeft op 20 mei 2008 unaniem ingestemd met de Invoeringswet Wet Ruimtelijke Ordening (Wro). Hiermee is op 1 juli 2008 de nieuwe Wro inwerking getreden.²⁵ De Monumentenwet 1988 is inmiddels aangepast aan de nieuwe Wro (zie ook § 2.3.3).

De nieuwe Wro voorziet in kortere en snellere procedures en is meer uitvoeringsgericht.

De belangrijkste noties in de nieuwe wet zijn:

- *decentraal wat kan, centraal wat moet*: dit houdt in dat de verantwoordelijkheden op het juiste niveau worden gelegd. Provincies en Rijk laten de gemeenten doen wat op hun niveau thuishoort en komen pas in actie zodra provinciale of nationale belangen in het geding zijn. De instrumenten die hiervoor aan provincies en Rijk ter beschikking staan,

zijn de algemene regels, de aanwijzing en het inpassingsplan.

- *deregulering, minder regels*: zet niet almaar in op nieuwe regels en zorg door eenvoudige, kortere procedures voor een vermindering van de administratieve en bestuurlijke lasten.
- *uitvoeringsgerichtheid*: geef meer aandacht aan de uitvoering van bestaand beleid, dan aan het telkens opnieuw vaststellen van nieuw beleid.

Deze drie uitgangspunten van de wet liggen grotendeels ook ten grondslag aan de Nota Ruimte en de daaraan gekoppelde uitvoeringsagenda.²⁶

Bestemmingsplannen nieuwe Wro

Het bestemmingsplan wordt in de nieuwe Wet ruimtelijke ordening ge(her)positioneerd als het centrale instrument binnen de ruimtelijke ordening voor de gemeente. De positie van het bestemmingsplan wordt versterkt door onder meer de volgende maatregelen:

- bestemmingsplannen worden verplicht voor het gehele gemeentelijke grondgebied. In gebieden waar geen ruimtelijke ontwikkelingen wordt voorzien, kan een gemeente echter voor kiezen om een beheersverordening vast te stellen;
- de beheersverordening legt de ruimtelijke situatie vast, zoals die op dat moment is. Provincies en Rijk krijgen de bevoegdheid een inpassingsplan vast te stellen, ingeval van provinciale en nationale belangen. Het inpassingsplan voor provincies en Rijk kan vergeleken worden met het bestemmingsplan voor gemeenten;
- bestemmingsplannen moeten eens in de tien jaar opnieuw worden vastgesteld.

²⁵ Zie www.vrom.nl, dossier WRO.

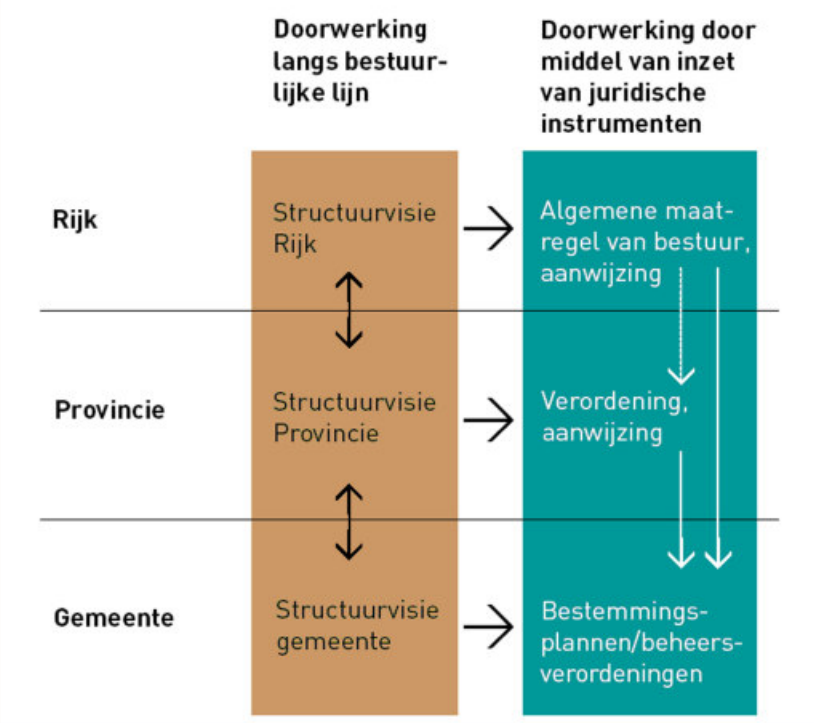
²⁶ Zie Nota Ruimte, hoofdstuk 4.

Een overzicht van de veranderingen t.g.v. de nieuwe Wro

- gemeenten stellen één of meerdere structuurvisies op waarin zij de hoofdpunten van hun ruimtelijk beleid neerleggen en aangeven hoe zij verwachten het beleid uit te gaan voeren;
- gemeenten stellen voor het gehele grondgebied één of meerdere bestemmingsplannen vast;
- bestemmingsplannen hoeven niet langer te worden goedgekeurd door de provincie;
- voor gebieden waar geen ruimtelijke ontwikkelingen worden voorzien, kunnen gemeenten kiezen om een beheersverordening te maken in plaats van een bestemmingsplan;
- Provincie en Rijk geven zo veel mogelijk van tevoren aan welke provinciale en nationale belangen doorwerken richting de gemeente;
- Provincie en Rijk kunnen wel tijdens de bestemmingsplanprocedure zienswijzen indienen of een aanwijzing geven;
- gemeenten moeten eens in de tien jaar controleren of hun bestemmingsplannen en beheersverordeningen nog actueel zijn;
- om bepaalde projecten voortvarend aan te kunnen pakken, kan gebruik gemaakt worden van het projectbesluit;
- het projectbesluit moet wel gevolgd worden door aanpassing van het bestemmingsplan c.q. de beheersverordening.

Bron: Brochure 'De nieuwe Wro geeft ruimte' (maart 2007, VROM)

Doorwerking naar bestemmingsplannen/beheersverordeningen in de nieuwe Wet ruimtelijke ordening

Figuur 1. Doorwerking naar bestemmingsplannen/beheersverordeningen in de nieuwe Wro (bron: Ministerie van VROM, 2007).

- Bestemmingsplannen ouder dan tien jaar moeten worden herzien, anders kunnen leges voor bouwvergunningen en dergelijke niet worden ingevorderd;
- buitenplanse vrijstellingen worden drastisch beperkt tot een 'kruimellijst';
 - iedereen kan bij de gemeenteraad een verzoek tot herziening van het bestemmingsplan indienen;
 - gemeenten doen jaarlijks verslag van hun ruimtelijk beleid (onder andere actualiteit bestemmingsplannen en handhavingsbeleid);
 - gemeenten krijgen de plicht hun ruimtelijke plannen digitaal op te slaan en te beheren (DURP).²⁷

Sturing nieuwe Wro

Rijk, provincies en gemeenten stellen straks een structuurvisie op. Dit is een strategisch document over de ruimtelijke ontwikkelingen in een bepaald gebied. Een structuurvisie komt in de plaats van de planologische kernbeslissing (Rijk), het streekplan (provincie) en het structuurplan (gemeente). Beleidsdoelen uit de structuurvisie worden gerealiseerd in het bestemmingsplan. Dit wordt in principe opgesteld door de gemeente. Rijk en provincie kunnen gemeenten hiervoor aanwijzingen geven, die de gemeente in acht moet nemen. Ook kunnen Rijk en provincies algemene regels stellen, bij Amvb of verordening. Vinden Rijk en provincie dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor een bepaalde ontwikkeling of gebied, dan kunnen zij zelf een inpassingplan vaststellen. Door de invoering van digitale plannen kunnen deze gezamenlijke verantwoordelijkheden beter worden gerealiseerd (zie afbeelding 1).

²⁷ DURP staat voor 'digitaal uitwisseling in ruimtelijke processen'. Het is een programma dat digitale uitwisseling van ruimtelijke processen stimuleert. Rijk, gemeenten, provincies, en waterschappen moeten hier in 2008 klaar voor zijn.

3

BELEIDSKADER

In dit hoofdstuk wordt de wettelijke doorvertaling in beleid- en regelgeving toegelicht. Verschillende partijen (overheid, bedrijven, instanties, personen) waken aan de hand van een aantal instrumenten over de kwaliteit van de archeologische monumentenzorg in Nederland. Op het gebied van archeologie, cultuurhistorie en ruimtelijke ordening worden de belangrijkste beleidsontwikkelingen en beleidsuitgangspunten vermeld.

3.1 Kwaliteitsborging in de archeologie

Het kwaliteitssysteem in de Nederlandse archeologie heeft betrekking op zowel de wijze waarop archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd (de archeologische werkprocessen) als de personen en instanties die het onderzoek uitvoeren.

Beroepsregister voor archeologen

Om de deskundigheid van mensen die het onderzoek uitvoeren te garanderen, is een beroepsregister voor archeologen in voorbereiding.²⁸

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA)

Al in de aanloop tot de wetwijziging zijn ten gevolge van het werken 'in de geest van het verdrag van Malta' de archeologische werkzaamheden toegenomen. Naast overheden en universiteiten werden private ondernemingen van belang. Voor de kwaliteitsborging heeft de beroepsgroep van archeologen de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) opgesteld. De Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB) houdt de KNA actueel. Vanaf 1 augustus 2006 is de aangepaste versie van de KNA van kracht (versie 3.1). In het Handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie staan de normen en richtlijnen waaraan de archeologische werkzaamheden moeten voldoen en door wie welke handelingen verricht mogen worden.

De KNA werd beheerd en geactualiseerd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK). Deze instantie is eind 2001 door de staatssecretaris van OCenW ingesteld en sinds de installatie van het Centraal College van Deskundigen (CCvD Archeologie) in maart 2005 eigenlijk al in ruste gegaan. In het najaar van 2004 zijn namens het CvAK en SIKB uitnodigingen uitgegaan aan diverse belanghebbende partijen om zitting te nemen in het Centraal College van Deskundigen (CCvD)

²⁸ Het beroepsregister wordt momenteel door de Nederlandse Vereniging van Archeologen (NVvA) voorbereid in samenspraak met de Vereniging van Ondernemers in de Archeologie (VOiA) en de RACM.

Archeologie. Deze belanghebbende partijen binnen de Nederlandse archeologie zijn in hoofdlijnen de volgende: opdrachtnemers (archeologische bedrijven), opdrachtgevers (overheid en bedrijfsleven), derden (provincie, gemeenten en bedrijfsleven) en adviseurs namens het Rijk (RACM, Erfgoedinspectie), de NVvA (registervereniging) en certificerende instellingen. Het CCvD Archeologie draagt zorg voor het ontwikkelen en actueel houden van het certificeringsschema (het geheel van beoordelingsrichtlijnen, de KNA en aanvullende documenten zoals de leidraden) binnen de Nederlandse archeologie. Het doel van het CCvD is borgen dat alle direct belanghebbenden inspraak hebben bij het ontwikkelen en actueel houden van de KNA en het toekomstige certificeringsschema. Hiermee heeft het CCvD halverwege 2005 de meeste taken van het CvAK overgenomen.

Opgravingvergunning

De toetsing en vergunningverlening (opgravingvergunning) wordt vanaf 1 september 2007 uitgevoerd door de RACM. De verstrekking van een opgravingvergunning kan worden verleend aan een aanvrager die aantoonbaar bekwaam te zijn tot het doen van opgravingen.²⁹ Op grond van artikel 48 uit de Monumentenwet 1988 zijn er voorschriften aan de vergunning verbonden en regels gesteld ten aanzien van de bekwaamheidseisen.

Erfgoedinspectie

Sinds eind 2001 houdt de Rijksinspectie voor de archeologie (RIA) van overheidswege toezicht op de uitvoering van archeologische werkzaamheden en de naleving van de Monumentenwet. De RIA is sinds 1 november 2005 opgegaan in de Erfgoedinspectie (in totaal zijn hierbij vier

organisaties gefuseerd: Rijksinspectie voor de Archeologie, Rijksarchiefinspectie, Inspectie Cultuurbezit en Rijksinspectie Monumenten (zorg). De Erfgoedinspectie ziet erop toe dat de regels voor behoud, beheer en omgang met het erfgoed worden nageleefd. Ze stimuleert verbeteringen op deze gebieden. Waar nodig treedt zij op bij incidenten. Daarnaast adviseert de Erfgoedinspectie de minister van OCenW over de verbetering van de regelgeving.³⁰

De sector Archeologie van de Erfgoedinspectie heeft de volgende taken:

- toezicht houden op de naleving van de Monumentenwet 1988 bij archeologische opgravingen en het omgaan met vondsten en wettelijk beschermde archeologische monumenten;
- beoordelen of opgravingen gebeuren volgens de in de beroepsgroep geldende normen en/of onderzoeksrapporten en of andere opgravingsdocumentatie voldoet aan de kwaliteitseisen;
- informeren van de staatssecretaris van Cultuur en Media over knelpunten in de gang van zaken binnen het archeologische vakgebied.

3.2 Rijksbeleid: rol en taken van de RACM

Met ingang van 1 januari 2004 is de Cultuurnota 2005-2008 (Ministerie van OCenW, 2004) in werking getreden. De wettelijke taken worden namens de minister uitgevoerd door de RACM.³¹ Afspraken tussen het Rijk en de provincies (landsdelen) worden (per landsdeel/per periode) vastgelegd in cultuurconvenanten. Afstemming

³⁰ Zie ook www.erfgoedinspectie.nl.

³¹ Uitgangspunten voor het archeologische rijksbeleid zijn eerder verwoord in 'Cultuur als Confrontatie: cultuurnota 2001-2004' (Ministerie van OCenW, 2000); 'Oog in oog, spiegelen met het verleden, beleidsvoornemens ROB 2001-2004' (Ministerie van OCenW & ROB, 1999) en 'Missie, Visie en Strategie' (RACM, 2005).

²⁹ Voor een overzicht van de verleende opgravingsvergunningen zie www.racm.nl.

en doorwerking van het ruimtelijke rijksbeleid vindt ondermeer plaats via de Provinciaal Planologische Commissie (PPC). De RACM heeft met andere (overheids)instanties convenanten afgesloten voor de uitvoering van de zorg voor het archeologische erfgoed, zoals met Rijkswaterstaat, Dienst Landelijk Gebied, Staatsbosbeheer, de Gasunie en het Ministerie van Defensie. De RACM is in deze convenanten gesprekspartner en adviseur, en voor de archeologische rijksmonumenten het bevoegde gezag.

Als nationaal kenniscentrum voor het archeologische, gebouwde en landschappelijke erfgoed levert daarnaast de RACM informatie, kennis en expertise. Belangrijke instrumenten (voor de gemeente) bij de archeologische monumentenzorg zijn:

- de archeologische monumentenkaart (AMK);
- de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- de database Archis2, het archeologisch informatiesysteem (ARCHIS);
- de kennisinfrastructuur cultuurhistorie (KICH);
- de NOaA (nationale onderzoeksagenda archeologie).

AMK

Op de AMK staan archeologische terreinen waaraan door de RACM een waardering is toegekend. De terreinen zijn beoordeeld op de criteria kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en belevingswaarde. Op grond van deze criteria zijn de terreinen ingedeeld in terreinen met 'archeologische waarde', 'hoge archeologische waarde' en 'zeer hoge archeologische waarde'. Onder deze laatste categorie vallen ook de wettelijk beschermde monumenten. Voor alle op de AMK aangegeven terreinen dient behoud te worden nagestreefd.

Voor archeologische rijksmonumenten is behoud uiteraard wettelijk verplicht. De AMK vormt altijd een momentopname van de archeologische kennis over een provincie. Ieder jaar komen er nieuwe archeologische terreinen bij. Bestaande terreinen kunnen vervallen, groter of juist kleiner worden. Daarnaast kunnen ook buiten de terreinen die op de AMK staan, waardevolle archeologische resten liggen. De kaarten worden via een roulatiesysteem doorlopend herzien.

IKAW

De IKAW tweede generatie geeft voor heel Nederland inclusief de bodems van grote wateren en het Nederlandse deel van de Noordzee de kans aan op het aantreffen van archeologische resten bij werkzaamheden in de bodem. Die trefkans is aangegeven in vier categorieën: een hoge, matige, lage en zeer lage trefkans. De IKAW is daarmee het complement van de AMK die immers de vastgestelde archeologische waarden weergeeft. De eerste beoordeling van plannen vindt dan ook plaats op grond van AMK en IKAW tezamen. De huidige IKAW (2e generatie) beperkt zich tot het geven van een globaal inzicht in het kwantitatieve aspect van het bodemarchief. Over aspecten als de kwaliteit, datering en diepteligging van de archeologische resten doet de IKAW geen uitspraken.

Archis2

ARCHIS (Archis2) is de nationale database voor vastlegging en bevraging van archeologische informatie. De database is via het internet toegankelijk voor geautoriseerde gebruikers. De RACM is de beheerder. Nieuw verkregen archeologische gegevens moeten aan ARCHIS worden gemeld via een (digitaal) formulier (informatieplicht).

KICH

De kennisinfrastructuur cultuurhistorie, kortweg KICH, maakt cultuurhistorische informatie via internet goed toegankelijk. Door cultuurhistorische informatie te ontsluiten en te koppelen, te bundelen en te stapelen is deze informatie beschikbaar voor planvormers, beleidsmakers, ontwerpers en vakspecialisten, maar ook voor iedereen die in cultuurhistorie is geïnteresseerd. De op de KICH website beschikbare informatie is afkomstig van de RACM, de Directie Kennis LNV en Alterra in samenwerking met projectbureau Belvedere en VROM. De RACM is beheerder van de site.

NOaA

De Nationale Onderzoeksagenda Archeologie omvat een actueel, landsdekkend overzicht van de stand van kennis van ons archeologisch bodemarchief (vanaf de Prehistorie tot en met 1950) en wat men daarover in de komende jaren te weten wil komen. De NOaA is richtinggevend voor Programma's van Eisen, onderzoek en uitwerking. Het is een hulpmiddel bij het maken van onderzoekskeuzes en het formuleren van onderzoeksvragen. Verder kan de NOaA als instrument bij waardering benut worden. In de NOaA zijn zeventien zogenoemde archeoregio's onderscheiden, die vervolgens per periode en thema beschreven worden door verschillende auteurs/onderzoekers.³² De NOaA kan mede richtinggevend zijn voor de ontwikkeling van een gemeentelijke dan wel regionale of zelfs provinciale onderzoeksagenda.

3.3 Rijksbeleid: cultuurhistorie en ruimte

Behalve de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het rijks archeologiebeleid en

de handhaving van de Monumentenwet, is de RACM ook medeverantwoordelijk voor het gebouwde en landschappelijke erfgoed, oftewel de cultuurhistorie. De uitgangspunten van het te voeren beleid zijn verwoord in de Nota Belvedere (1999) en de Nota Ruimte (2006) met daarin de Nationale Landschappen. Deze beleidsuitgangspunten hebben rechtstreekse invloed op het provinciale en gemeentelijke beleid.

Nota Belvedere

De Nota Belvedere is een beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting.³³ De Nota geeft aan hoe er met de cultuurhistorische kwaliteiten van het fysieke leefmilieu in de toekomstige ruimtelijke inrichting van Nederland kan worden omgegaan en welke maatregelen daartoe moeten worden getroffen. Uitgangspunt in de nota is dat cultuurhistorische waarden in belangrijke mate bepalend zijn voor de kwaliteit van de ruimtelijke omgeving. Om de kwaliteit en identiteit van deze omgeving te behouden, dienen cultuurhistorische waarden sterker in de ruimtelijke inrichting van ons land te worden betrokken. Bij ruimtelijke ontwikkelingen kunnen zij gebruikt worden als bron van inspiratie en omgekeerd, door bijvoorbeeld nieuwe ruimtelijke functies te laten bijdragen aan het behoud van het erfgoed (door ontwikkeling of culturele planologie).

De twee belangrijkste doelen van de Nota Belvedere zijn:

- het erkennen en herkenbaar houden van cultuurhistorische identiteit in zowel het stedelijk als het landelijk gebied, als kwaliteit en uitgangspunt voor verder ontwikkelingen;
- het versterken en benutten van de cultuurhistorische identiteit en de daarvoor

³² Voor meer informatie, zie www.noaa.nl.

³³ Ministeries van OCenW, LNV, VROM & VenW, 1999. Zie ook www.belvedere.nu.

bepalende kwaliteiten van de cultuurhistorisch meest waardevolle gebieden van Nederland, de zogenaamde Belvederegebieden en -steden.

Als instrument en methode voor cultuurhistorische waardering heeft het Rijk de Belvederekaart ontwikkeld (cultuurhistorische waardenkaart van Nederland). De kaart onderscheidt gebieden met sectorale cultuurhistorische waarden en Belvederegebieden met gecombineerde cultuurhistorische waarden. Deze kaart vormt de basis voor gebiedsgericht beleid. De verantwoordelijkheid voor dit cultuurhistorisch beleid wordt gelegd bij het Rijk, de provincies, gemeenten, waterschappen en particuliere organisaties. Het Belvedere-beleid is inmiddels onderdeel geworden van het ruimtelijk beleid. In verschillende rijksnota's (bijvoorbeeld de Nota Ruimte) zijn de ideeën uit de Nota Belvedere terug te vinden.

Nota Ruimte

In de Nota Ruimte heeft het Rijk de uitgangspunten voor de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland vastgelegd.³⁴ In de Nota Ruimte gaat het om inrichtingsvraagstukken die spelen tussen nu en 2020, met een doorkijk naar 2030. In de nota worden de hoofdlijnen van beleid aangegeven, waarbij de ruimtelijke hoofdstructuur van Nederland een belangrijke rol zal spelen. De nota heeft vier algemene doelen, waarvan de waarborging van waardevolle groengebieden (behouden en versterken natuurlijke, landschappelijke en culturele waarden) er een is.

In het geval van ruimtelijke ontwikkelingen in het landschap volgt het Rijk duidelijk de Belvedere-gedachte en stelt dat de kwaliteit van het

landschap (algemene landschappelijke, natuurlijke, culturele en cultuurhistorische waarden) een volwaardige plaats verdient binnen de ruimtelijke afwegingen. Het Rijk stelt wel dat de primaire verantwoordelijkheid voor de basiskwaliteit van het Nederlandse landschap bij de provincies ligt, met uitzondering van Nationale Landschappen en UNESCO-gebouwen en -gebieden waarvoor het Rijk een specifieke verantwoordelijkheid heeft.

Nationale Landschappen

De gemeente Oost Gelre maakt gedeeltelijk (nl. het oostelijk deel van het gemeentelijk grondgebied) onderdeel uit van het Nationaal Landschap Winterswijk.³⁵ In de Nota Ruimte heeft het Rijk twintig Nationale Landschappen aangegeven. Dat zijn gebieden met internationaal zeldzame, unieke en nationaal kenmerkende landschappelijke kwaliteiten. Ze vertellen het verhaal van Nederland. De bijzondere natuurlijke, cultuurhistorische en recreatieve kwaliteiten van het landschap moeten behouden blijven en waar mogelijk versterkt worden. Sociaal-economische ontwikkeling blijft mogelijk, mits de kernkwaliteiten van het gebied worden versterkt (het zogenaamde 'ja, mits' principe). Binnen Nationale Landschappen, stelt de Nota Ruimte, is 'behoud door ontwikkeling' daarom het uitgangspunt voor het ruimtelijke beleid. In de Nota Ruimte is voor elk Nationaal Landschap in het kort weergegeven welke bijzondere kwaliteiten het gebied heeft.

De aanwijzing van de Nationale Landschappen in de Nota Ruimte is een planologische kernbeslissing. Het betekent dat provincies verplicht zijn de gebieden als Nationaal Landschap te begrenzen. De provincies nemen een gedetailleerde begrenzing van de Nationale

³⁴ Ministeries van VROM, LNV, VenW & EZ, 2006.

³⁵ Zie Provincie Gelderland, 2007, p. 12.

Landschappen op in hun streekplannen en werken daarin de kernkwaliteiten uit. Deze zijn leidend voor de ruimtelijke ontwikkeling. Het Rijk zal het streekplan hierop toetsen. Ook moeten de provincies in de vorm van een planologisch kader aangeven hoe zij het bouwen in het buitengebied voor wonen en werken zullen combineren met maatregelen voor groen (en water), zodat er per saldo ook een meerwaarde voor natuur, landschap en cultuurhistorie ontstaat. De kernkwaliteiten zijn leidend voor de ruimtelijke ontwikkeling. Gemeenten verwerken het provinciale beleid voor de Nationale Landschappen in hun bestemmingsplan. Het bestemmingsplan is het ruimtelijke plan waaraan burgers direct gebonden zijn. Door deze getrapte beleidsvorming kan het beleid per gemeente, Nationaal Landschap en provincie sterk verschillen.³⁶ De twintig Nationale Landschappen hebben een totale oppervlakte van zo'n 800.000 ha.³⁷

De provincies zijn verantwoordelijk voor de regie en de uitvoering van het beleid voor de Nationale Landschappen, net als bij andere vormen van gebiedsgericht beleid. Om de uitvoering te structureren zetten de provincies samen met partijen in de streek (zoals gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders en maatschappelijke partijen) voor ieder Nationaal Landschap een integraal uitvoeringsprogramma op voor de periode 2007-2013. In de uitvoeringsprogramma's is specifiek aandacht voor grondgebonden landbouw,

natuur, cultuurhistorie, toerisme en recreatie en de veenweide-problematiek (voor zover dit van toepassing is). De uitvoeringsprogramma's zijn de basis voor de financiële afspraken tussen provincie en Rijk. De begrenzing voor de Nationale Landschappen in Gelderland is inmiddels vastgesteld, evenals de uitvoeringsprogramma (zie verder § 3.4).

Sinds 1 januari 2007 is de Wet inrichting landelijk gebied (WILG) van kracht. Deze wet verschaft de provincie de bevoegdheden en de middelen om de inrichting van het landelijke gebied vorm te geven. De provincie heeft op grond hiervan de bestuursovereenkomst Investeringsbudget landelijk gebied 2007-2013 met het Rijk afgesloten, waarin de rijksdoelen en -middelen worden omschreven. De uitvoeringsprogramma's van de Nationale Landschappen maken onderdeel uit van deze overeenkomst. Nadat het rijk de uitvoeringsprogramma's heeft goedgekeurd, komen de rijksmiddelen definitief beschikbaar voor de Nationale Landschappen.

Ecologische Hoofdstructuur en cultuurhistorie

Het Rijk heeft in het Structuurschema Groene Ruimte van 1995 de algemene grenzen van de ecologische hoofdstructuur (EHS) neergelegd. Dit is verder uitgewerkt en bekrachtigd in de Nota Ruimte van 2004. De ontwikkeling en het beheer van de EHS is een belangrijke pijler onder het Nederlandse natuurbeleid. De EHS is het samenhangende netwerk van natuurgebieden. Het omvat de belangrijke natuurterreinen in Nederland en de (robuuste) verbindingen tussen die gebieden, samen zo'n 750.000 ha. Een groot deel van de EHS wordt gevormd door bestaande bos- en natuurgebieden. In 2018 moet de EHS gereed zijn.

³⁶ Inmiddels heeft de provincie Gelderland de grenzen van de Nationale Landschappen in Gelderland meer exact vastgesteld (Streekplanuitwerking Nationale Landschappen, vastgesteld door GS Gelderland op 3 juli 2007).

³⁷ Het gaat om het Groene Hart, Middag-Humsterland, Noordelijke Wouden, Hoekse Waard, Zuid-West Friesland, Drentsche Aa, IJsseldelta, Noord-Oost Twente, Graafschap, Achterhoek, Gelderse Poort, Veluwe, Rivierengebied, Laag-Holland, Zuid-West Zeeland, Groene Woud, Heuvelland, Arkenheer-Eemland, de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam. Een deel van die gebieden was eerder al aangewezen als 'Waardevol Cultuurlandschap', waar met name via stimuleringsmaatregelen aan de kwaliteit van het landschap gewerkt werd. Negentien van de twintig Nationale Landschappen vallen geheel of gedeeltelijk samenvallen met de eerdere Belvedere-gebieden; alleen de Hoekse Waard is geen Belvedere-gebied. De Belvedere-gebieden die zijn opgenomen in de Nationale Landschappen hebben hiermee een formele status gekregen.

Het belang van cultuurhistorie bij (de ontwikkeling van) natuur wordt onderstreept. De Nota Ruimte is wat dat betreft helder: 'Indien in de natuurgebieden sprake is van in rijkskaders, provinciale of gemeentelijke kaders vastgestelde bijzonder cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten, moet de ontwikkeling van natuurlijke waarden daar op worden afgestemd. Waar sprake is van overlap tussen Vogel- en Habitatrichtlijn, Natuurbescherminingswet- en EHS-gebieden enerzijds en Nationale Landschappen anderzijds, geven provincies in hun streekplan aan hoe zij instandhouding en ontwikkeling van ecologische en culturele waarden in deze gebieden combineren.'

3.4 Provinciaal beleid Gelderland

Streekplan provincie Gelderland: regionale oriëntatie

Het Streekplan Gelderland 2005 is ontwikkeld volgens twee relatief nieuwe filosofieën in de ruimtelijke ordening:³⁸

- ontwikkelingsplanologie: niet tegenhouden op basis van regels, maar ontwikkelen en stimuleren op basis van gestelde doelen;
- regionale differentiatie en zeggenschap met als motto: 'decentraal wat kan, centraal wat moet', voor het Streekplan vertaald in 'lokaal wat kan, provinciaal wat moet'.

Dit betekent onder meer dat gemeenten meer zeggenschap krijgen bij het ontwikkelen van projecten in een verwevingsgebied³⁹ en in de stedelijke gebieden. Het groen-blauwe raamwerk is echter een 'structuur van provinciaal belang' en daarom uitgesloten van de vrijstellingen⁴⁰ voor het ontwikkelen van projecten.

38 Bron: Provincie Gelderland, 2004b.

39 Een verwevingsgebied is een gebied met een mengeling van kansen voor landbouw en natuur; op sommige plekken zijn er groeimogelijkheden, op andere plekken niet.

40 In de Wro heten vrijstellingen 'ontheffingen'.

De hoofddoelstelling van het Gelders ruimtelijk beleid voor de periode 2005–2015 is om de ruimtebehoefte zorgvuldig in regionaal verband te accommoderen en te bevorderen dat publieke (rijk, provincie, gemeenten, waterschappen) en private partijen de benodigde ruimte vinden, op een wijze die meervoudig ruimtegebruik stimuleert, duurzaam is en de regionale verscheidenheid versterkt, gebruikmakend van de aanwezige identiteiten en ruimtelijke kenmerken.⁴¹

Vanuit het cultuurhistorische beleid gezien is het regionale schaalniveau niet alleen interessant, maar ook noodzakelijk. Per streekplanregio zijn dan ook ruimtelijke identiteitsdragers weergegeven, die deels zijn ontleend aan de Cultuurhistorische Beleidskaart. Cultuurhistorie geldt als een voorwaarde voor de ruimtelijke kwaliteit en de Cultuurhistorische Beleidskaart is een belangrijk instrument om actief bij te dragen aan behoud, herstel en ontwikkeling van cultuurhistorische identiteitsdragers. In het streekplan van Gelderland is het beleid voor cultuurhistorie verder uiteengezet in beleid voor archeologie, historisch landschap en historische (steden)bouwkunde. Het archeologiebeleid houdt in dat het door Nederland geratificeerde Verdrag van Malta bepaalt dat 'in beginsel de archeologische waarden in de bodem worden bewaard en dat bij ruimtelijke planvorming, waarmee het archeologisch bodemarchief is gemoed, de initiatiefnemer in een vroeg stadium een archeologisch (voor) onderzoek moet laten uitvoeren'.⁴² Voor het opsporen van te beschermen archeologische

41 De subtitel van het Streekplan, 'Kansen voor de Regio's', onderstreept dat ruimtelijke ontwikkelingen en kwaliteiten vooral op regionale schaal worden gezien. Regionaal- en ontwikkelingsgericht zijn sleutelbegrippen op vele beleidsterreinen. Het streekplan van de provincie Gelderland is erop gericht de verschillende functies in regionaal verband een zodanige plek te geven dat de ruimtelijke kwaliteiten worden versterkt en er zuinig en zorgvuldig met de ruimte wordt omgegaan. Om de afstemming met regionale ontwikkelingen te optimaliseren, is het streekplan mede gebaseerd op regionale structuurvisies en is het streekplan kaderschepend voor diverse uitwerkingen.

42 Provincie Gelderland, 2004b, p. 54-55.

kwaliteiten en voor afwegingen op provinciaal niveau hanteert de provincie de archeologische monumentenkaart Gelderland en de IKAW. Beide kaarten zijn verwerkt in de cultuurhistorische waardenkaart Gelderland.⁴³

De provincie Gelderland is conform de huidige WRO toezichthouder op ruimtelijke planprocedures. Het Streekplan en andere onderdelen van het gebiedsgerichte beleid vormen het kader waartegen gemeentelijke bestemmingsplannen en –wijzigingen alsmede andere voor nemens worden getoetst. Bij toetsing van het bestemmingsplan (artikel 10, 19 van de WRO) worden de cultuurhistorische en archeologische belangen door de provincie beoordeeld en gekeurd. Ten gevolge van de nieuwe Wro is de provinciale rol veranderd (zie § 2.5).

De provincie Gelderland is bevoegd gezag bij provinciale vergunningverlening en moet dus als gevolg van de wetwijziging (Monumentenwet 1988) en de aanverwante wetwijzigingen (Ontgrondingenwet, Wet milieu beheer) het archeologische belang toetsen en meewegen bij deze vergunningverlening. Provincie Gelderland toetst al sinds 1997 bij de vergunningverlening voor ontgrondingaanvragen de archeologische belangen en stelt aanvullende eisen aan het onderzoek of de bescherming van het archeologische erfgoed. De provincie Gelderland bereidt momenteel een provinciaal archeologisch afwegingskader om deze nieuwe provinciale rol conform de Monumentenwet te kunnen vervullen.

Uitwerking Streekplan Gelderland: Nationale Landschappen

De exacte begrenzing van de Nationale landschappen in Gelderland is in 2007 vastgesteld.⁴⁴

⁴³ Provincie Gelderland, 2004a.

⁴⁴ Provincie Gelderland, 2007.

De begrenzing past volledig binnen hetgeen in het Streekplan Gelderland 2005 over Nationale Landschappen staat. In de Nationale Landschappen is het ruimtelijk beleid uit het streekplan 2005 van toepassing.

Belvoir2: cultuurhistorisch beleid 2005-2008

Het hoofduitgangspunt voor cultuurhistorie bij de provincie Gelderland is ‘behoud door ontwikkeling’ en is verwoord in de beleidsnota Belvoir2. De missie van Belvoir2 blijft de komende periode in de kern onveranderd: ‘streven naar een ontwikkelingsgericht cultuurhistorische beleid waarbij cultuurhistorische waarden als kernkwaliteiten een belangrijke impuls geven aan de kwaliteit van de leefomgeving’.⁴⁵ Essentieel hierbij is dat de cultuurhistorische kwaliteiten duurzaam in stand worden gehouden. In deze beleidsperiode is een aantal accenten anders gezet worden vanuit het algemene provinciale uitgangspunt: generiek waar dat moet en gebiedsgericht waar dat kan.

De vijf doelstellingen uit de eerste Belvoirperiode vallen onder het generieke beleid en zijn nog steeds actueel.⁴⁶ Naast deze vijf doelstellingen wil de provincie Gelderland met het gebiedsgericht cultuurhistorisch beleid een nieuwe impuls geven aan de uitvoering van haar cultuurhistorisch beleid. De uitvoering van het gebiedsgerichte beleid vindt plaats door regionale vormen van samenwerking.

Op basis van de CHW-Gelderland en de verspreiding van de cultuurhistorische waarden zijn gebieden benoemd met een eigen identiteit en unieke cultuurhistorische identiteitsdragers (gebieds-DNA). Zo is de cultuurhistorische

⁴⁵ Provincie Gelderland, 2005a, 23-24.

⁴⁶ In de eerste Belvoir-periode (2001-2004) heeft de provincie vijf doelstellingen geformuleerd: 1. Maak cultuurhistorische waarden inzichtelijk; 2. Integreer cultuurhistorie volwaardig in planvorming; 3. Versterk de cultuurhistorische bijdrage aan de Gelderse economie; 4. Houd cultuurhistorische waarden duurzaam in stand; 5. Vergroot het cultuurhistorisch besef en draagvlak.

beleidskaart (CHB) van Gelderland ontstaan. Hierop komen tien verschillende regio's voor met de verschillende identiteitsdragers.⁴⁷ Het gebiedsgerichte beleid is bedoeld om de identiteit van een gebied te ontwikkelen, te versterken of te herstellen. Per regio wordt de koers op middellange termijn (tot 2015) omschreven. Onder de programmathema's worden projecten genoemd die de provincie met voorrang uitvoerd wil zien.

De gemeente Oost Gelre valt op basis van de CHB in de regio Achterhoek. In de Achterhoek worden drie deelgebieden onderscheiden:

- Achterhoek rond het natte midden (dekzandlandschap);
- Winterswijk plateau;
- Oude riviervlakte (Liemers).

Het westelijk deel van Oost Gelre ligt in het deelgebied Achterhoek rond het natte midden; het oostelijk deel van de gemeente ligt in het deelgebied Winterswijk Plateau (het deelgebied Oude riviervlakte is niet van toepassing op de gemeente Oost Gelre).

Voor het deelgebied Achterhoek rond het natte midden (dekzandlandschap) wordt in Belvoir2 gestreefd naar het 'herkenbaar houden en maken van het afwisselende boerenland met boerderijen en gehuchten en bijbehorende essen, kampen, beken en kleine landschapselementen als agrarisch landschap'. Op basis van de CHB zijn voor de Achterhoek de volgende identiteitsdragers benoemd:⁴⁸

- afwisselend boerenland;
- natte midden;

- macht en praal;
- ijzersterk.

Vanuit deze identiteitsdragers is gekozen voor het stimuleren van projecten onder programmathema's. Op de gemeente Oost Gelre zijn twee thema's van toepassing:

- Achterhoeks boerenland;
- Hessenwegen.

Voor het deelgebied Winterswijk Plateau wordt in Belvoir2 gestreefd naar 'het herkenbaar houden van de historische kleinschaligheid met zijn typerende karakter'. Op basis van de CHB zijn voor dit deelgebied de volgende identiteitsdragers benoemd:⁴⁹

- omstreden ligging;
- kleinschalig boerenland;
- scholtengoederen

Vanuit deze identiteitsdragers is ook voor het Winterswijk Plateau gekozen voor het stimuleren van projecten onder programmathema's, waarvan het thema 'vestingwerken' voor de gemeente Oost Gelre het meeste van toepassing is. Het doel van dit programmathema is het beleefbaar maken van de verdedigingswerken als de Circumvallatielinie van Groenlo, de instandhouding van de vesting Groenlo en het herkenbaar houden van aardwerken, landwerken, wal-greppel systemen.⁵⁰

Belvoir2: Archeologie

In de Uitvoeringsnota Archeologie 'Vanuit een inzichtelijk Verleden' zijn de beleidsvoornemens voor het provinciaal archeologiebeleid van de provincie Gelderland verwoord.⁵¹ Deze

47 Provincie Gelderland, 2005b. Het gaat om de volgende regio's: 1. Veluwemassief; 2. Veluwezoom; 3. IJsselvallei; 4. Gelderse Vallei; 5. Randmerengebied; 6. Rivierengebied; 7. Wal van Nijmegen; 8. Achterhoek rond het natte midden; 9. Winterswijkplateau; 10. Oude riviervlakte van de Liemers.

48 Provincie Gelderland, 2005b, p. 92-94.

49 Provincie Gelderland, 2005b, p. 97-98.

50 Provincie Gelderland, 2005b, p. 99.

51 Provincie Gelderland, 2005a, p. 25-26.

beleidsvoornemens zijn uitgewerkt voor de vijf Belvoir-doelstellingen en vertaald in concrete actiepunten. Deze zijn nog steeds van kracht en zijn gecontinueerd in de Belvoir2-beleidsperiode. Het veroorzakersprincipe, daar waar de provincie Gelderland zelf als verstoorder geoordeeld kan worden, zal worden doorvertaald in de uitvoering van het provinciale beleid.

De rol van de provincie Gelderland als bevoegd gezag bij provinciale vergunningverlening moet vooral vervuld worden door planbegeleiding vooraf en minder door plantoetsing achteraf.

Om een betere afweging op provinciaal niveau te kunnen maken en de rol van bevoegd gezag bij provinciale vergunningverlening goed te kunnen vervullen stelt de provincie Gelderland een afwegingskader op met richtlijnen en normering voor beheer, behoud en (noodzaak, omvang en soort) onderzoek van het archeologische erfgoed.⁵²

De provincie Gelderland wil de sinds jaren bestaande en door het Rijk erkende gemeentelijke depotinfrastructuur in Gelderland (op gemeentelijk en provinciaal niveau) continueren. Dat betekent dat het provinciaal depot voor bodemvondsten te Nijmegen wordt gecontinueerd,⁵³ evenals de depots van Arnhem, Apeldoorn, Nijmegen en Zutphen.

Wat betreft de wettelijke mogelijkheid om archeologische attentiegebieden aan te kunnen wijzen⁵⁴ stelt de provincie deze in te zetten daar waar het noodzakelijk is. Noodzakelijk is in de situatie dat er in plannen geen rekening is gehouden met de archeologische waarden en verwachtingen, terwijl er wel sprake is van

destructieve ruimtelijke ingrepen. De provincie vraagt gemeenten hun bestemmingsplannen in deze Streekplanperiode aan de passen aan de archeologische kwaliteiten. De provincie Gelderland ondersteunt in het kader van de provinciale cultuurhistorische nota Belvoir2 de ontwikkeling van (regionale of gemeentelijke) archeologische beleidskaarten met hieraan gekoppeld het formuleren van een gemeentelijk archeologiebeleid. Diverse Gelderse gemeenten hebben hier inmiddels gebruik van gemaakt.

Belvoir3: concept provinciaal archeologisch beleidskader

Momenteel is voor de nieuwe beleidsperiode de beleidsnota Belvoir3 in voorbereiding.⁵⁵ Grote beleidswijzigingen in Belvoir3 zullen beperkt zijn, de gebiedsgerichte benadering (Belvoirgebieden) blijft bestaan. De nadruk komt in Belvoir3 te liggen op het verbeteren van de uitvoering. Enkele gebiedsgerichte thema's zoals religieus erfgoed, en de kwaliteit van instandhouding krijgen extra nadruk.⁵⁶

Het concept Provinciaal archeologisch beleidskader⁵⁷ beschrijft het provinciale beleid voor waardevolle archeologische gebieden die bepaald zijn voor de cultuurhistorische identiteit van de provincie. Hierin staan richtlijnen en normen voor het behoud, het beheer en het onderzoek van het Gelders archeologisch erfgoed. Het beleidskader krijgt, na vaststelling door Provinciale Staten waar dat nodig is, een juridische, (zelf)bindende werking, bij de verlening van provinciale en gemeentelijke vergunningen en bij het maken van ruimtelijke plannen. Voor dit

52 Het provinciaal archeologisch afwegingskader is medio 2008 gereed en zal in de nieuwe beleidsperiode Belvoir 3 (2009-2012) worden opgenomen.

53 Het provinciaal depot voor bodemvondsten is ondergebracht bij Museum Het Valkhof te Nijmegen en is genaamd het Gelders Archeologisch Centrum G.M. Kam.

54 Artikel 44 van de Monumentenwet.

55 Provincie Gelderland, 7 juli 2008, concept Provinciaal archeologisch beleidskader.

56 Mondelinge mededeling P. Thissen, afdeling Cultuurhistorie provincie Gelderland.

57 Provincie Gelderland, 2008. NB. De provincie heeft in de loop van 2008 gemeenten geïnformeerd via regionale bijeenkomsten. De gemeenten werden gevraagd in deze periode een schriftelijke reactie te geven op het stuk, waarna het provinciale beleidskader in december 2008 vastgesteld zal worden.

beleidskader is Gelderland ingedeeld in drie soorten archeologische gebieden:

- A-gebieden: de Gelderse parels;
- B-gebieden: de ruwe diamanten;
- C-gebieden: de rest van Gelderland.

De waardevolle gebieden zijn verdeeld in twee categorieën: de parels (A) en de ruwe diamanten (B). Bij de keuze van deze A, B en C-gebieden zijn de cultuurhistorische identiteiten van elk Belvoir-gebied zoals beschreven in de Nota Belvoir-2, leidend geweest. Binnen de Belvoir-gebieden is gezocht naar kleinere gebieden (A of B) waarvan de archeologische kwaliteiten en kenmerken de Belvoir-identiteiten versterken en ondersteunen.

Als onderbouwing van de keuze van de gebieden van provinciaal belang zijn de resultaten van tien jaar archeologisch onderzoek (periode 1996-2006) in Gelderland geanalyseerd⁵⁸ en getoetst bij interne en externe experts. Dit heeft geleid tot omschrijving van gebieden met bijzondere archeologische kenmerken. Daarbij is niet alleen naar archeologie gekeken, maar ook naar landschappelijke gaafheid: de zogenaamde ensemblewaarde. Vervolgens is bezien in hoeverre de aangevonden maar ook de te verwachten archeologische waarden voldoen aan een of meer van de volgende zeven archeologische en maatschappelijke criteria:

1. gemeenteverstijgende waarde(n) of betekenis;
2. gaafheid (aangetroffen of verwacht);
3. zeldzaamheid/uniciteit;
4. verwachtingswaarde (onderzoekspotentie kwalitatief en kwantitatief);
5. zichtbaarheid;

6. ensemblewaarde (cultuurhistoriebreed);
7. PR-waarde/communiceerbaarheid.

De gebieden die bij expert judgement hoog scoren op deze criteria krijgen de provinciale A-status. Voor deze gebieden geldt dat zij in ieder geval hoog scoren op criterium 1 en ook nog hoog scoren op tenminste vijf andere criteria. Die gebieden zijn bepalend voor de provinciale cultuurhistorische identiteit en representatief daarvoor. De gebieden in de groep met een B-status (ruwe diamanten) zijn ondersteunend voor de provinciale identiteit. Zij scoren bovengemiddeld op de criteria. Voor deze gebieden geldt dat zij bij expert judgement in ieder geval hoog scoren op criterium 1 en daarnaast bovengemiddeld scoren op drie andere criteria.

De begrenzing van de A- en B-gebieden is volgens de provincie meestal niet hard aan te geven. De gebieden zijn door de provincie begrensd op basis van archeologisch bekende waarden of verwachtingswaarden, in combinatie met geomorfologie. Door nieuw onderzoek en inzichten wil de provincie de begrenzingen, status en de regimes evalueren en als dat nodig is bijstellen.⁵⁹

In de gemeente Oost Gelre komen volgens dit concept provinciale gebiedsindeling twee B-gebieden voor namelijk B-5 (Groenlose Slinge) en B-7 (steilrand Winterswijk's plateau). Het overige grondgebied valt onder een C-gebied, waarvoor niet een specifiek provinciaal regime geldt.

Na een consultatieronde (najaar 2008) is in overleg met de provincie Gelderland en de

⁵⁸ Provincie Gelderland, 2008, p. 7. De analyse waar op bedoeld wordt, is Willemse & Haarhuis, 2008.

⁵⁹ Provincie Gelderland, 2008, p. 7-8.

gemeente Oost Gelre het kaartbeeld gewijzigd. De Circumvallatielinie, de vestingstad Groenlo en de daartussen gelegen gronden tussen de vestingstad en de Circumvallatielinie zijn nu aangewezen als provinciaal A-gebied (A-11). Er zijn twee B-gebieden: B4 (Halse Rug), B6 (Steilrand Winterswijk's Plateau). Het overige deel van het gemeentelijk grondgebied is C-gebied.⁶⁰

In de A-gebieden stuurt de provincie via onderhandeling, en als dat mogelijk is via samenwerking met de gebiedspartners, actief op bescherming, behoud door ontwikkeling en verantwoord onderzoek. De provincie zal de partners nadrukkelijk uitnodigen om samen de verantwoordelijkheid voor de Gelderse parels in te vullen.⁶¹ Voor de A-gebieden waar gemeenten al het voortouw hebben genomen tot verantwoorde bescherming en behoud van de archeologische waarden, zal Gelderland zich richten op samenwerking, advisering en afstemming van beider belangen via overleg.⁶²

De acties die de provincie in de A-gebieden wil ondernemen zijn:⁶³

1. mogelijke aanwijzing binnen de A-gebieden van provinciale archeologische monumenten met een daarbij passend beschermingsregime;
2. het stimuleren van 'behoud door ontwikkeling': archeologie als mede structurerend ontwerpprincipe bij planvorming;
3. waarborging van verantwoord archeologisch onderzoek door:
 - een onderzoeksagenda met onderzoeksvragen op te stellen;

- de onderzoeksvragen op nemen in een Programma van Eisen (PvE), evenals eisen aan de methoden en technieken voor het veldwerk, en richtlijnen voor behoud in situ;
- een scherpere begrenzing van de A-gebieden.

De provincie gaat met de gemeenten binnen twee jaar in gesprek over goede verankering van de onderzoekseisen en randvoorwaarden in bestemmingsplannen. Dit geldt vooral voor (delen van) de A-gebieden waar de komende vier jaar een forse ruimtelijke dynamiek te verwachten is én waar de geldende niet-archeologievriendelijke bestemmingsplannen in de komende jaren niet herzien zullen worden. Als verankering van archeologische belangen in goed overleg binnen twee jaar niet tot concrete resultaten leidt zal de provincie de (deel) gebieden aanwijzen als attentiegebieden op grond van de Monumentenwet: de gemeenten moeten dan binnen een jaar hun bestaande en nieuwe bestemmingsplannen 'archeologieproof' maken.

Daarnaast zal de provincie zelfstandig de volgende acties inzetten:

- instellen van een provinciaal budget ter tegemoetkoming in de kopkosten van onderzoek en beheer en behoud in situ voortvloeiend uit het Programma van Eisen (zie tweede punt);
- opnemen van de A-gebieden met bijbehorend beschermings- behoud- en onderzoeksregime in provinciale, strategische ruimtelijke plannen (structuurvisie etcetera);
- stimuleren dat archeologische kwaliteiten een plaats krijgen in gemeentelijke beeldkwaliteitsplannen en structuurvisies en de gebiedsplannen van de Waterschappen.

⁶⁰ Mondelinge mededeling dhr. drs. M. Kocken, 14 oktober 2008. Ook valt mogelijk het B-5 gebied (Groenlose Slinge) af en wordt de Rug van Halle als nieuw B-gebied opgevoerd. De provincie stelt momenteel een nieuwe versie van de provinciale gebiedskaart op, waarna vaststelling in december 2008 zal plaatsvinden.

⁶¹ Provincie Gelderland, 2008, p. 9.

⁶² Provincie Gelderland, 2008, p. 9.

⁶³ Provincie Gelderland, 2008, p. 9-10.

Ten aanzien van de wettelijk gestelde onderzoeksgrenzen voor de A-gebieden kan de provincie waar zij een provinciaal archeologisch belang heeft het nieuwe Wro-instrumentarium inzetten om de ondergrenzen ruimer of strakker te bepalen. Omdat archeologie maatwerk vereist zet Gelderland in op de bepaling van de ondergrenzen in nauw overleg met de gemeenten. Gelderland hanteert voor de A-gebieden in principe een ondergrens van 0 m², daarbij uitgaande van maatwerk. Dat betekent (volgens de provincie Gelderland althans) dat voor iedere verstoring van de bodem (i.h.k.v. sloop-, aanleg- en bouwvergunningen) archeologisch vooronderzoek vereist is, tenzij er goede redenen zijn om hiervan af te wijken. Bijvoorbeeld op basis van al bekende informatie ter plaatse. Voor de beoordeling ziet de provincie een rol voor de regioarcheoloog of de gemeentearcheoloog. In die gevallen waarin overeenstemming niet haalbaar blijkt zal Gelderland, mocht dat nodig zijn, de nieuwe Wro-instrumenten inzetten om haar belangen te borgen (zie § 2.5).

Bij de verlening van de provinciale ontgrondingsvergunning kan Gelderland aanvragers verplichten om archeologisch vooronderzoek (art. 3, 3A Ontgrondingenwet) te laten verrichten. De provincie kan ook eisen stellen aan hoe om te gaan met de uitkomsten van dat onderzoek. De inzet van de provincie Gelderland voor alle gebieden (A, B en C) Gelderland zal in ieder geval vanwege de grote versturende invloed van ontgrondingen in het bodemarchief, altijd maatwerk hanteren voor archeologisch onderzoek bij de aanvraag van een ontgrondingsvergunning, ongeacht de omvang en ongeacht de ligging in een A-, B- of ander gebied.⁶⁴

De gebieden met een B-status zijn ondersteunend voor de provinciale identiteit. De provincie laat de verantwoordelijkheid voor bescherming, behoud door ontwikkeling en verantwoord onderzoek in principe aan de gemeenten. Gelderland neemt een stimulerende, faciliterende en adviserende rol door:

1. Behoud door ontwikkeling te stimuleren zodat archeologie kan bijdragen aan verhoging van de ruimtelijke kwaliteit in Gelderland.
2. Verantwoord archeologisch onderzoek te stimuleren. Hiervoor wil Gelderland samen met anderen de volgende activiteiten ontplooiën:
 - een beperkte onderzoeksagenda opstellen per deelgebied;
 - de onderzoeksvragen opnemen in een Minimum-Programma van Eisen voor archeologisch onderzoek;
 - de gebiedspartners consulteren om tot een scherpere begrenzing van de B-gebieden te komen;
 - stimuleren dat archeologische kwaliteiten een plaats krijgen in gemeentelijke beeldkwaliteitsplannen en structuurvisies en in de gebiedsplannen van de waterschappen.

De provincie zal voor de A- en B-gebieden in het kader van planbegeleiding haar archeologische adviezen inbrengen. Zij zal de gemeenten periodiek consulteren over de praktijk van het archeologisch onderzoek en de planvorming. Wanneer ze daar aanleiding toe ziet, zal ze, gevraagd of ongevraagd, adviseren en, als dat nodig is, van haar wettelijke bevoegdheden gebruik maken. De provincie zal voor de A- en B-gebieden monitoren hoe gemeenten omgaan met archeologische waarden die de

⁶⁴ Provincie Gelderland 2008 concept, p. 13.

Belvoir-gebiedsidentiteiten niet of niet direct ondersteunen of versterken. Dit doet zij door bij ontwerp-bestemmingsplannen als dat nodig is gemeenten gevraagd of ongevraagd te adviseren en in het uiterste geval zienswijzen in te dienen. Voor de C-gebieden van Gelderland (i.e. het overige gemeentelijke grondgebied van Berkelland) gelden geen specifieke provinciale archeologische belangen. De verantwoordelijkheid voor de archeologie bij vergunningen en bestemmingsplannen ligt daar volledig bij de gemeenten.⁶⁵

3.5 Gemeentelijk beleid Oost Gelre

Toekomstvisie Oost Gelre

De gemeente Oost Gelre houdt rekening met de beleidsplannen van Rijk en Provincie. De gemeentelijke herindeling in 2005 heeft er toe geleid dat er momenteel een *Toekomstvisie Oost Gelre* wordt voorbereid. Deze toekomstvisie zal de basis vormen voor het nieuwe bestemmingsplan buitengebied dat naar verwachting in 2009 zal worden gestart. De gemeente beschikt nog niet over een ruimtelijke structuurvisie conform de toekomstige nieuwe Wro. De *Nota Wonen en Werken in Lichtenvoorde 2015* (2003), de *Omgevingsvisie Groenlo* (2004) en de *Strategisch stedenbouwkundige structuurvisie* (2007) zijn belangrijke ruimtelijke beleidsdocumenten voor de te ontwikkelen *Toekomstvisie Oost Gelre*.⁶⁶

Een aantal beleidsdocumenten zal bovendien herzien dan wel geïntegreerd moeten worden. Voor deze startnota archeologie is gebruik gemaakt van een aantal beschikbare relevante beleidsdocumenten van de toenmalige gemeente Groenlo en Lichtenvoorde.⁶⁷

- voor het ruimtelijk beleid:
 - de nota *Wonen en werken in Lichtenvoorde 2015*;⁶⁸
 - de *Omgevingsvisie Groenlo 2000-2015*;⁶⁹
 - het concept *Strategische stedenbouwkundige structuurvisie Groenlo*;⁷⁰
 - de vigerende bestemmingsplannen van de gemeente Oost Gelre;
- voor het beleid in het landelijk gebied:
 - het *Landschapontwikkelingsplan Groenlicht voor het landschap*;⁷¹
- voor bijzondere cultuurhistorische projecten:
 - het *Masterplan Groenlo vestingsstad*;⁷²
- voor cultuurhistorisch beleid:
 - de *Cultuurhistorische gebiedsbeschrijving*;⁷³
 - de interne startnotitie *Cultuurhistorisch beleid gemeente Groenlo-Lichtenvoorde*;⁷⁴
 - de *Monumentenverordening gemeente Groenlo*;⁷⁵
 - de Subsidieregeling instandhouding cultuurhistorische waarden.⁷⁶

Nota Wonen en werken in Lichtenvoorde 2015

In de nota *Wonen en werken in Lichtenvoorde 2015* is voor de voormalige gemeente Lichtenvoorde gezocht naar de beste beleidslijnen voor de middellange termijn. Hiervoor is de 'lagenbenadering' gebruikt. Landschap en stedelijk gebied zijn bekeken als 'lagen': de duurzame ondergrond van de bodem is de onderste laag en beschrijft de aspecten geomorfologie, bodem, cultuurhistorie, monumenten en

(o.a. bij cultuurhistorie). Het LOP (2007) is het eerste integrale beleidsdocument voor de nieuwe gemeente Oost Gelre.

68 Gemeente Lichtenvoorde, 2003.

69 Gemeente Groenlo 2004.

70 Gemeente Oost Gelre, 2007b.

71 Gemeente Oost Gelre, 2007a.

72 Zie www.oostgelre.nl.

73 Gemeente Oost Gelre, 2004.

74 Gemeente Lichtenvoorde, 2005.

75 Gemeente Groenlo, 2005a.

76 Gemeente Groenlo, 2005b.

65 Provincie Gelderland, 2008, p. 11.

66 Mondelinge mededeling mevr. B. Leusink, afdeling REO.

67 Uit de RAAP beleidsanalyse in het kader van deze startnota blijkt dat er begripsoverlappende sprake is van overlap en/of dubbelures in een aantal beleidsdocumenten

archeologie.⁷⁷ Op de duurzame ondergrond bevinden zich de blauwe laag van het watersysteem, de grijze van de infrastructuur, de groene van natuur en landschap en gebruikslagen als landbouw (gele laag), recreatie en toerisme (oranje laag) en stedelijke functies zoals wonen en werken (rode laag).

In het toekomstbeeld van Lichtenvoorde draagt het ruimtelijk beleid bij aan een evenwicht tussen de economische, ecologische en sociaal-culturele situatie van de gemeente. Om dit te bereiken moet bij nieuwe ontwikkelingen een afweging met aspecten als ecologie en cultuurhistorie meer aandacht krijgen. Zeven leidende principes markeren de koers voor de toekomst, waarbij het eerste principe ('een sterke basis') belangrijk is voor de archeologie: 'de laagdynamische, kwetsbare, maar ook sturende lagen van ondergrond, watersysteem, natuur en landschap zijn sturend zijn voor de gebruikslagen en dienen ontzien te worden'.⁷⁸ Verder is principe 5 ('zorgvuldig ruimtegebruik') relevant voor archeologie in relatie tot woningbouw: inbreiding voor uitbreiding is het leidende principe.

In het deel over de ontwikkeling en uitbreiding van Lichtenvoorde is een structuur van 'lobben en knopen' als model gekozen.⁷⁹ Er komt een woonlob in zuidwestelijke richting en een werklob naar de zuidoostkant. Voor de realisatie van het model 'lobben en knopen' is nader onderzoek nodig, waaronder archeologisch. Archeologisch onderzoek zal ook noodzakelijk zijn als de A18 wordt aangelegd.⁸⁰

Als kanttekening bij de nota *Wonen en werken* geldt dat er wel aandacht wordt besteed aan cultuurhistorie en archeologie, maar niet op grond van eigen gemeentelijk beleid. Als knelpunt wordt onderkend dat 'de historische ontwikkeling slechts herkenbaar is in solitaire elementen, zonder samenhang'.⁸¹ In het toekomstbeeld van Lichtenvoorde draagt het ruimtelijk beleid bij aan een evenwicht tussen de economische, ecologische en sociaal-culturele situatie van de gemeente.

Omgevingsvisie Groenlo

De omgevingsvisie Groenlo 2000-2015, een integraal plan voor water, milieu en ruimte is door de raad vastgesteld op 27 april 2004. Aanleiding (vanaf 2000) voor het opstellen van deze visie was de ruimtelijke dynamiek rondom Groenlo, vooral de ontwikkeling van het regionaal bedrijventerrein, de verhuizing van bierbrouwerij Grolsch, de verbeteringen op de interne verkeersstructuur, woningbouw en de ecologische verwerkingen van de Slinge, en de veranderingen in de landbouwsector. De omgevingsvisie geeft oplossingsrichtingen weer voor knelpunten en ambities voor het versterken van de kwaliteiten water, natuur en stadsland- schap. Een van die ambities is 'het behoud en versterken van de cultuurhistorische waarde van Groenlo als oude vestingstad'.⁸² Deze ambitie draagt ook bij aan een andere ambitie om een recreatieve en toeristische trekker te zijn binnen en buiten de regio.⁸³ Voor de uitvoering van de omgevingsvisie zijn projecten met een oplopende prioriteit vastgesteld. Een aantal projecten is inmiddels uitgevoerd.

77 Voor de beschrijving van de archeologie wordt in de nota gebruik gemaakt van de AMK-kaart van de provincie Gelderland en de IKAW.

78 Gemeente Lichtenvoorde, 2003, p. 44.

79 Gemeente Lichtenvoorde, 2003, p. 64.

80 Volgens de nota gaat, ondanks landschappelijke bezwaren, de voorkeur uit naar doortrekking van de Hamelandroute naar het noordwesten en aansluiting ten westen van Lieveelde op de A18 (Gemeente Lichtenvoorde, 2003, p. 64).

81 Gemeente Lichtenvoorde, 2005, p. 4.

82 Gemeente Groenlo, 2004, p. 15.

83 Gemeente Groenlo, 2004, p. 17.

Ook zijn er tussentijds (op het concept) nog thematische aanvullingen gegeven of bepaalde thema's versterkt, zoals de cultuurhistorie.⁸⁴

Deze aanvullingen en accentueringen zijn voor de toenmalige gemeente Groenlo de reden geweest om meer in te gaan op verankering van de cultuurhistorie in het gemeentelijke beleid. De *Strategische stedenbouwkundige structuurvisie* is hier een goed voorbeeld van.

Strategische stedenbouwkundige structuurvisie Groenlo (concept)

Dit document is opgesteld om in te kunnen spelen op zowel cultuurhistorische beleidsvoor- nemens als op andere (bouw)voornemens voor de vestingstad Groenlo en de direct daaraan grenzende zone.⁸⁵ De structuurvisie sluit aan op de ontwikkelingen zoals verwoord in de omgevingsvisie (zie hierboven). Daarnaast is er in de loop van 2002/2004 tot heden beleid ontwikkeld op verschillende beleidsterreinen, waaronder de cultuurhistorie. Er zijn beleids- doelstellingen geformuleerd voor Groenlo Vestingstad en de Circumvallatielinie (zie ook hieronder). Uitgangspunt van de structuurvisie is een toeristische ontwikkeling van Groenlo op basis van haar historische stedenbouwkundige kwaliteiten.⁸⁶

Vigerende bestemmingsplannen gemeente Oost Gelre

Door de Monumentenwet is er een sterke decentralisatie naar het gemeentelijk niveau

doorgevoerd. Uit hoofdstuk 2 moge duidelijk zijn geworden dat de gemeente extra (wette- lijke) taken heeft uit te voeren. De gemeente Oost Gelre is verantwoordelijk voor de vroeg- tijdige beoordeling van (mogelijke) gevolgen van geplande ruimtelijke ontwikkelingen op het archeologische bodemarchief en vaststelling van verplichtingen in het kader van de archeo- logische monumentenzorg. De gemeente moet rekening houden met mogelijke en bekende archeologische waarden in (nieuwe) bestem- mingsplannen. Aan het gebruik van terreinen en gronden waarin dergelijke archeologische waarden voorkomen, moeten door de gemeente in het bestemmingsplan voorwaarden en voor- schriften verbonden worden. De gemeente is verantwoordelijk voor het toetsen en meewegen van het archeologische belang bij gemeentelijke vergunningverlening ten aanzien van sloop-, bouw- en aanlegvergunningen. De verankering van het archeologisch belang in het bestem- mingsplan geeft de gemeente Oost Gelre de (juridische) mogelijkheid om bij het afgeven van bouw-, aanleg- en sloopvergunningen arche- ologische eisen te stellen. Daarnaast kan de gemeente in het kader van de m.e.r. ook het bevoegde gezag of initiatiefnemer zijn.⁸⁷

Uit de beleidsanalyse blijkt dat Oost Gelre de archeologie in de vigerende bestemmings- plannen, begrijpelijkerwijze, onvoldoende (niet conform de huidige vereisten uit de Monu- mentenwet) heeft verankerd.⁸⁸ De bestem- mingsplannen zijn vanwege de verstreken termijn verouderd en aan herziening toe, mede ten gevolge van de gemeentelijke herinde- ling in 2005.⁸⁹ Ook ten gevolge van de nieuwe Wro moeten de bestemmingsplannen herzien

84 Het voorontwerp Omgevingsvisie Groenlo dateert van eind 2000/begin 2001. Uit de Aanvulling Omgevingsvisie (2003), p. 1: 'de provinciale reactie op het voor- ontwerp heeft er ondermeer toe geleid dat er aanvullingen zijn gekomen op het document, waaronder een accentuering van het thema cultuurhistorie'. Aanvulling Omgevingsvisie, p. 6: 'Groenlo is zich bewust van zijn cultuurhistorische kwali- teiten, echter het cultuurhistorische erfgoed werd niet genoeg geaccentueerd in het document. Tevens een reden voor de gemeente Groenlo om in te zetten op verankering van de cultuurhistorie in het gemeentelijke beleid'.

85 Een eerste aanzet tot een strategische structuurvisie met voorstellen is in september 2006 opgesteld, in april 2007 van ambtelijk commentaar voorzien en op 1 november 2007 op een informatieavond aan bewoners gepresenteerd. De reacties zijn verwerkt in het laatste voorstel (eind 2007). De raad heeft het concept nog niet vastgesteld.

86 Gemeente Oost Gelre, 2007b, p. 9.

87 Erfgoed Nederland, RACM & VOIA, 2007.

88 Beleidsanalyse door RAAP archeologisch adviesbureau uitgevoerd in het kader van deze nota.

89 Mondelinge mededeling mevr. B. Leusink, afdeling REO.

worden. De huidige bestemmingsplannen zijn volgens de huidige eisen uit de Monumentenwet 1988 verouderd. De gemeente is voornemens de bestemmingsplannen conform de vereisten van de Monumentenwet aan te passen. Het *Bestemmingsplan Buitengebied* moet nog opgestart worden (vanaf 2009). De bestemmingsplannen voor de kleine kernen zijn net herzien (en moeten vermoedelijk op het aspect archeologie aangepast worden). In de beleidsvoornemens (zie § 4.3) wordt uitgewerkt op welke manier de bestaande (net herziene) en te ontwikkelen bestemmingsplannen het beste op het archeologisch belang aangepast kunnen worden.

Landschapsontwikkelingsplan (LOP) ‘ Groen licht voor het landschap ’

Op 25 september 2007 heeft de raad het LOP vastgesteld. De visie voor het LOP luidt op hoofdlijnen: ‘Groen licht voor het landschap, maar voor wat hoort wat.’ Het behoud, beheer en de ontwikkeling van natuur is gebaseerd op het historisch gegroeide landschap. Door in te spelen op de stuwende krachten per ‘landschapsensemble’ is de visie van dit LOP ontwikkelingsgericht.⁹⁰

Het LOP wordt ingezet voor de volgende doelen:

- als bouwsteen voor de vertaling van de landschappelijke kwaliteit en ontwikkeling van het landschap in het (toekomstige) *Bestemmingsplan Buitengebied*;
- als toetsingskader voor ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied;

- als basis voor de onderbouwing van ruimtelijke keuzes ten aanzien van ruimtelijke ontwikkelingen (bijvoorbeeld t.a.v. de N18 en nieuwe landgoederen);
- als basis voor de onderbouwing van subsidieaanvragen m.b.t. landschapsprojecten.

Het LOP is gebonden aan het Streekplan Gelderland (zie §. 3.4) en het Reconstructieplan Achterhoek-Liemers.⁹¹ Hierin is het beleid voor het landelijk gebied vastgelegd. De voor de archeologie en cultuurhistorie relevante doelen van het LOP zijn:⁹²

- de totstandkoming van een samenhangend netwerk van natuurgebieden, de ecologische hoofdstructuur (EHS);
- bevorderen van een aantrekkelijk landschap: herstel van bestaande waardevolle cultuurlandschappen en de ontwikkeling van nieuwe landschappen voor verschillend gebruik;
- uitbouwen van recreatie en toerisme;
- verbeteren van de leefbaarheid en het woon-, werk- en leefklimaat, herstel dorpenlandschap;
- zorgen voor een veerkrachtig watersysteem door onder meer beekherstel en waterberging.

Voor het behoud en het herstel van aardkundige en cultuurhistorische waarden wordt voor Oost Gelre € 510.000,-- als benodigd ingeschat.⁹³

De identiteit van het landschap van Oost Gelre wordt voor een belangrijk deel bepaald door de verschillen en de samenhangen tussen elf

90 Gemeente Oost Gelre, 2007a, p. 82.

91 Toelichting: Het Reconstructieplan Achterhoek-Liemers beoogt het verbeteren van de sociaal-economische omstandigheden voor landbouw, recreatie en toerisme en voor wonen, werken en leefbaarheid. Het reconstructieplan beoogt het creëren van een goede omgevingskwaliteit op het gebied van water, milieu, natuur, landschap en cultuurhistorie. De uitvoering van de reconstructie duurt twaalf jaar: van 2004 tot eind 2015. De reconstructie heeft een aantal kenmerken van een landinrichting.

92 Gemeente Oost Gelre, 2007a, p. 80.

93 Gemeente Oost Gelre, 2007a, p. 71.

verschillende 'landschapsensembles'. Deze ensembles onderscheiden zich door hun historische achtergronden, maar ook door hun heden daagse gebruik. De landschapsensembles zijn gegroepeerd in drie zones:⁹⁴

- op het plateau:
 1. de 20e-eeuwse ontginningen van Zwollesche Veld;
 2. het gehucht Zwolle en de glooiingen langs de Groenlose Slinge;
 3. de twintigste-eeuwse ontginningen van het Lievevelder en Vragender Veld
 4. Vragender, dorp, es, beekdalen en hoogveen op het plateau;
- in drie dorpen en een stad:
 5. het vestingstadje Groenlo met zijn recreatief uitloopgebied en linie;
 6. Lievevelder op de gradiënt van plateau naar lage natte heide;
 7. het moderne dorp Lichtenvoorde en zijn omgeving;
 8. het kerk- en esdorp Harreveld;
- in het nat:
 9. de 20e-eeuwse ontginningen van de Lievevelder Broek;
 10. het Zieuwent en Mariënvelder;
 11. de 20e-eeuwse heideontginningen bij Harreveld.

De landschapsensembles in dit LOP zijn gebieden die mensen in deze tijd als hún landschap ervaren. Het gaat niet om eenvormige landschappen, maar om landschappen die als samenhangende gehelen worden ervaren. Zo wel in het verleden als in het heden. Het huidige grondgebruik geeft op eigentijdse wijze eveneens samenhang aan het landschap.⁹⁵ Voor ieder landschapsensemble is een eigen

bouwpakket van spelregels beschreven voor het beschermen en ontwikkelen van:

- gebiedseigen 'parels';
- een karakteristiek netwerk van landschapselementen;
- karakteristieke 'voor-wat-hoort-wat' goederen als uitkomst van eigentijdse samenwerkingsverbanden tussen overheid, boeren, burgers, buitenlui.⁹⁶

Het LOP vormt het toetsingskader voor het landschapsbeleid. Het dient richtlijnen te bieden om projecten aan bestaande waarden te toetsen, maar geeft projecten die het landschap ten goede komen ook een kans. Het Uitvoeringsprogramma van het LOP is geordend in projecten, die gegroepeerd zijn rond thema's. Het is aan de Gebiedscommissie Oost Gelre om hieruit een selectie te maken van projecten die jaarlijks aangepakt (moeten) worden en deze ook tot uitvoering te brengen. Archeologie en cultuurhistorie komen indirect aan bod bij het thema 'Blauw' (waterbeheer en waterberging) en het thema 'Lijnen in het landschap' (natuurontwikkeling, ontwikkeling ecologische verbindingzones, ontwikkeling fietspaden en wandelroutes). Archeologie en cultuurhistorie vallen rechtstreeks onder het thema 'Parels van het Platteland', respectievelijk archeologische parels en cultuurhistorische parels. Vooral de Circumvallatielinie wordt als apart project vermeld.

Masterplan Groenlo Vestingstad (2005)

In 2005 is de gemeente met het Masterplan Groenlo Vestingstad gestart om Groenlo aantrekkelijker te maken en om de historie van Groenlo te consolideren, zichtbaar te

⁹⁴ Gemeente Oost Gelre, 2007a, p. 42.

⁹⁵ Gemeente Oost Gelre, 2007a, p. 42.

⁹⁶ Gemeente Oost Gelre, 2007a, p. 85.

maken en te vertellen. Het beleidsvoornemen om het vestingstadbeleid te ontwikkelen is vertaald naar een drietal omvangrijke (centrale) projecten:

1. Groenlo Vestingstad;⁹⁷
2. Restauratie en revitalisering van de Oude Calixtuskerk;
3. de Circumvallatielinie.

Binnen het Masterplan is een meerjarenprogramma opgesteld. In traject 1 van het meerjarenprogramma zijn inmiddels bijna elf deelprojecten afgerond. In 2008 is gestart met traject 2, waaronder het deelproject voor verdere planontwikkeling rondom de Circumvallatielinie.⁹⁸ Een projectvoorstel voor een verdere ontwikkelingsvisie is thans in voorbereiding.⁹⁹

De Circumvallatielinie vormt een essentieel en uniek onderdeel van de historie van Groenlo als vestingstad.¹⁰⁰ De Circumvallatielinie van is een belegeringsring rond de veste Grol die haar oorsprong heeft in de Tachtigjarige Oorlog. De aanleg van de linie is onder leiding van Frederik Hendrik van Nassau in 1627 tot stand gekomen. Het gaat om een (veelal ondergronds, ten dele bovengronds) 'monument' uit de Tachtigjarige Oorlog. Dit biedt grote kansen om Groenlo als vestingstad verder te versterken. Het streven van de gemeente is om de Circumvallatielinie en de vesting integraal te presenteren en te ontwikkelen als onderdeel van Groenlo Vestingstad. Groenlo vesting vormt daarbij de

binnenring, de linie vormt de buitenring; beiden worden verbonden door het Schootsveld en vormt daarmee een ruimtelijke eenheid.¹⁰¹

In het projectplan (concept 2008) zijn de volgende drie hoofddoelen voor de Circumvallatielinie te onderscheiden¹⁰²:

1. Beschermen: de Circumvallatielinie is van grote historische waarde en biedt veel kansen om te worden ontwikkeld tot een integraal onderdeel van Groenlo Vestingstad. Om te zorgen dat het bodemarchief niet verder verstoord wordt is bescherming noodzakelijk. Zonder beschermingsstatus is een verdere ontwikkelingsstrategie weinig zinvol;
2. Visualiseren: om de functie van de linie te begrijpen zal de toerist moeten kunnen beleven hoe de linie er uit gezien heeft en hoe de linie functioneerde. Hiertoe dienen er verschillende middelen te worden ingezet of toegepast die aanspraak maken op het inbeeldingsvermogen van zowel kinderen als volwassenen;
3. Herstellen: aansluitend op het visualiseren van de linie zal de Circumvallatielinie op sommige plaatsen ook vernieuwd of veranderd worden. Een tastbaar resultaat zal de situatie uit 1627 zichtbaar en tastbaar maken, en daarmee de verbeelding stimuleren. Fysiek herstellen dient op een gepaste wijze gebeuren met zowel aandacht voor cultuurhistorie en landschap als voor (economische) ontwikkeling.

97 Zie www.oostgelre.nl. Het project omvat de realisering van een cultuurhistorische/toeristische route in de vestingstad en het deels reconstrueren/verduidelijken van het verleden als vestingstad. Groenlo komt daarmee als Vestingstad op de kaart te staan.

98 Voorgeschiedenis traject 2: in 2002 werd een beschrijving van de Circumvallatielinie opgesteld door Van der Kuijl & Van der Pluijm (2002); in 2004 werd in opdracht van provincie Gelderland en toenmalige gemeenten Groenlo, Lichtenvoorde en Eibergen met het Projectplan Circumvallatielinie Groenlo door Takens Landschapsplanning (2004) de eerste aanzet gegeven om de belegeringsring van Groenlo te ontwikkelen tot een herkenbare ruimtelijke eenheid. In 2005 en 2006 werd in opdracht van Groenlo i.s.m. de provincie Gelderland (Belvoir2) opdracht gegeven voor het opstellen van strategieën voor bescherming en ontwikkeling en het opstellen van Altijd Doen Projecten rondom de Laarberg (Kocken e.a., 2005; Kocken e.a., 2006).

99 Mondelinge mededeling mevr. D. Wolters en dhr. P. Ballast.

100 Zie ook deel 2, § 4.4 van dit rapport.

101 Intern projectvoorstel (in concept 2008) gemeente Oost Gelre. Informatie door RAAP archeologisch adviesbureau verkregen door gesprekken met betrokken ambtenaren. Beleidsanalyse door RAAP archeologisch adviesbureau uitgevoerd in het kader van deze nota.

102 Intern projectvoorstel (in concept 2008) gemeente Oost Gelre. Informatie door RAAP archeologisch adviesbureau tevens verkregen door gesprekken met betrokken ambtenaren. Beleidsanalyse door RAAP archeologisch adviesbureau uitgevoerd in het kader van deze nota.

Nota's voor cultuurhistorisch beleid

In 2004 is met de cultuurhistorische gebiedsbeschrijving van Oost Gelre gestart.¹⁰³ De cultuurhistorische gebiedsbeschrijving bestaat in opzet uit drie delen.¹⁰⁴ Een aanvulling op (het aspect archeologie van) de cultuurhistorische gebiedsbeschrijving wordt geleverd door de twee delen (en bijhorende kaarten) die dit rapport uitmaken.

De Monumentenverordening¹⁰⁵ biedt via artikel 4 de mogelijkheid om archeologische vindplaatsen aan te wijzen als 'beschermde archeologische vindplaats'. Via de aan de Monumentenverordening gekoppelde *Subsidieregeling instandhouding cultuurhistorische waarden*¹⁰⁶ kan via artikel 6 archeologisch vervolgonderzoek of archeologisch noodonderzoek gesubsidieerd worden. De afgelopen jaren is hiervan ook gebruik gemaakt.¹⁰⁷ Ook is onderhoud aan een gemeentelijk monument financieel mogelijk, dus ook aan een beschermde archeologische vindplaats. Tot op heden is er echter vanuit deze bestaande Monumentenverordening geen gebruik gemaakt van het aanwijzen als gemeentelijk archeologisch monument (beschermde archeologische vindplaats).¹⁰⁸

De gemeente Oost Gelre bereidt momenteel een verdere integratie en verankering voor van cultuurhistorie in het gemeentelijke beleid (2008).¹⁰⁹ De gemeente Oost Gelre is

voornemens om een cultuurhistorische beleidsnota (met cultuurhistorische beleidskaart) op te gaan stellen vanaf medio 2008. Ook is de gemeente Oost Gelre voornemens om de bestaande monumentenverordening daarop aan te gaan passen.

'Het cultuurhistorisch beleid moet een dynamisch verhaal zijn dat toe te passen is door verschillende disciplines (beleidsafdelingen) van de gemeentelijke organisatie waarin de kansen en bedreigingen op het gebied van cultuurhistorie en archeologie duidelijk aan bod komen. De aanbevelingen in de cultuurhistorische beleidsnota moeten betrekking hebben op de beleidsvelden landschapsonwikkeling, toerisme en recreatie, en de ruimtelijke ordening.'¹¹⁰

Beleidsuitgangspunt van Oost Gelre is dat de verdere ontwikkeling van het gemeentelijke archeologiebeleid een integraal onderdeel uitmaakt van het cultuurhistorische beleid. In het volgende hoofdstuk komt het toekomstige archeologiebeleid van Oost Gelre aan de orde.

103 Gemeente Oost Gelre, 2004.

104 Deel C (thema's) zal naar verwachting eind zomer 2008 gereed zijn (mededeling Gelders Genootschap).

105 Gemeente Groenlo, 2005a.

106 Gemeente Groenlo, 2005b.

107 25% van de subsidieaanvragen heeft betrekking op proefsleuvenonderzoek en definitieve opgravingen. Het subsidiëren van archeologisch vervolgonderzoek is een belangrijk middel (mondelinge mededeling dhr. P. Ballast).

108 Bij de belis- en actiepunten in deze nota wordt aanbevolen een aantal niet beschermde AMK-terreinen (na waarderend onderzoek) via de verordening aan te gaan wijzen als gemeentelijk archeologisch monument (zie § 5.1 onder Algemeen:verordening en onder Doelstelling 4). De Circumvallatielinie komt niet voor op de AMK van Gelderland en zou (na verder waarderend onderzoek) aangewezen moeten worden als gemeentelijk monument en vermeld moeten worden op de AMK-Gelderland.

109 Gemeente Oost Gelre, in voorbereiding (mondelinge mededeling mevr. D. Wolters en dhr. P. Ballast).

110 Gemeente Lichtenvoorde, 2005, p. 6.

4

TOEKOMSTIG ARCHEOLOGIEBELEID GEMEENTE OOST GELRE

In dit hoofdstuk komt het toekomstige archeologiebeleid van de gemeente Oost Gelre aan de orde. De basis voor dit beleid vormt het beschreven wettelijk kader en het beleidskader in hoofdstukken 2 en 3. Met een eigen archeologiebeleid scheidt de gemeente niet alleen duidelijkheid binnen het gemeentelijke apparaat maar ook naar andere overheden, burgers en belanghebbenden

4.1 Stand van zaken archeologiebeleid in de gemeente Oost Gelre

De gemeente Oost Gelre draagt de archeologie een warm hart toe en werkt al enkele jaren "in de geest van Malta". De afgelopen jaren zijn er, in opdracht van de gemeente dan wel door verplichting van de gemeente, door derden onderzoeken uitgevoerd. De gemeente heeft echter nog geen archeologiebeleid ontwikkeld en vastgesteld, dat in volledige overeenstemming is met de nieuwe Monumentenwet 1988 en dat brengt in de praktijk de nodige problemen met zich mee. Het ontbreekt de gemeente aan capaciteit, kennis en financiële middelen om de archeologietaken goed uit te kunnen voeren.

Binnen de gemeente zijn diverse afdelingen inhoudelijk betrokken bij archeologie. Aan de beleidsontwikkende kant is dat de afdeling Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling (REO), aan de beleidsuitvoerende kant is dat de, afdeling Bouwen en Milieu (BM). Er is (nog) geen gemeenteloket.

Knelpunten

Er is nog teveel sprake van een ad hoc beleid. Wat tot dusverre ontbrak, is een bruikbaar toetsingskader voor het beoordelen van bodemversturende plannen op gemeentelijk niveau. Meest direct doen zich problemen voor in het beschikbare instrumentarium ten behoeve van een adequaat beleid: er was tot dusverre geen gedetailleerd overzicht op lokaal niveau van bekende en te verwachten archeologische waarden (archeologische verwachtingskaart). Hierdoor was de gemeente genoodzaakt terug te vallen op rijkskaarten en provinciale kaarten zoals de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), de archeologische monumentenkaart en de cultuurhistorische waardenkaart Gelderland.

Daarnaast ontbrak het tot op heden aan bruikbare en heldere afweging- en selectiecriteria op grond waarvan keuzes gemaakt kunnen worden ten aanzien van het al dan

niet (laten of verplichten tot het) uitvoeren van archeologisch onderzoek bij bodemverstorende activiteiten. Meest bepalend hierbij is het oppervlak van de geplande bodemingreep in relatie tot de archeologische (verwachtings)waarden. In de praktijk blijft voor de gemeente onduidelijk waar nu precies de grens voor de verplichting dan wel de vrijstelling van archeologisch onderzoek ligt. Er wordt door de gemeente afgevraagd (vooral bij de uitvoering van kleinschalig archeologisch onderzoek) of alles wel belangrijk is om te onderzoeken of dat er wellicht specifieke speerpunten te benoemen zijn op gemeentelijk niveau. Een belangrijk speerpunt binnen de gemeente Oost Gelre is de Tachtigjarige Oorlog (Groenlo Vestingstad, de Circumvallatielinie). Een meer genuanceerd en stringenter gemeentelijk afwegingskader zou moeten worden gezien in een werkzame en geaccepteerde uitvoering van de archeologische monumentenzorg op gemeentelijk schaalniveau.

Oost Gelre bereidt een *Toekomstvisie Oost Gelre* voor, waarna het *Bestemmingsplan buitengebied* medio 2009 gestart kan worden. Bestemmingsplannen waren/zijn gezien de verstreken termijn aan herziening toe. De gemeentelijke herindeling (2005) is mede een aanleiding de bestemmingsplannen te gaan herzien. In de vigerende bestemmingsplannen is het archeologische belang (nog) niet conform de huidige vereisten uit de Monumentenwet 1988) verankerd. (zie ook § 3.5). Een reparatie is daarom noodzakelijk en zal ook voorbereid worden.

Instrumenten: juridisch planologisch & gebiedsgericht

Voor de uitoefening van de archeologietaken biedt de Monumentenwet een aantal wettelijke instrumenten (zie ook hoofdstuk 2). De planologische

juridische beleidsinstrumenten in het nieuwe archeologiebestel zijn:

1. het bestemmingsplan;
2. de verordening (monumenten- en/of archeologieverordening).¹¹¹

Buiten de Monumentenwet zijn er faciliterende en stimulerende instrumenten te noemen die van belang zijn bij de ontwikkeling en uitvoering van het archeologie beleid.¹¹² Deze stimulerende instrumenten komen voort uit het meer ontwikkelings- en gebiedsgericht werken. Deze instrumenten sluiten goed aan bij de uitvoering van het LOP Oost Gelre (§ 3.5) en het Nationaal Landschap Winterswijk (§ 3.4). Sinds 1 januari 2007 geldt voor het gehele landelijke gebied de nieuwe financieringssysteem 'investeringsbudget landelijk gebied' (ILG). Kern daarvan is dat oude, sectorale financieringsstromen, die het voorheen heel lastig maakten om integrale projecten te financieren, als het ware samengevoegd worden tot één groot budget (ontschotting). Projecten op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie zijn steeds vaker onderdeel van gebiedsgerichte ontwikkeling- en uitvoeringsprojecten. Een landschapsfonds biedt hierbij mogelijkheden om diverse geldstromen efficiënter aan elkaar te koppelen. Een landschapsfonds kan vooral een interessant middel zijn om draagvlak te creëren en om private partijen te betrekken bij het landelijk gebied.

De gemeente Oost Gelre is voornemens om een apart budget op te nemen voor het project Circumvallatielinie en een Archeologiefonds in het leven te roepen voor het zichtbaar en beleefbaar maken van archeologie.

¹¹¹ De gemeente Oost Gelre beschikt over een monumentenverordening (Gemeente Groenlo, 2005a.)

¹¹² Bleumink & Neeffjes, 2007.

4.2 Beleidsopgave

De gemeente Oost Gelre staat voor de opgave om de uitgangspunten van de Monumentenwet en de zorg voor het archeologische erfgoed op een werkbare en doelmatige manier te integreren in het gemeentelijke beleid. De gemeente zorgt ervoor dat het archeologische erfgoed een volwaardig deel uitmaakt van de ruimtelijke ordening, het gemeentelijk beleid in het algemeen en in het bijzonder bij de uitvoering van de projecten Groenlo Vestingstad en De Circumvallatielinie. De gemeente wil deze integratie voltooien in de periode 2009-2012.¹¹³ De inspanningen die daarmee gemoeid zijn, moeten daarbij in een goede verhouding staan tot het archeologische en maatschappelijke belang. Doelmatigheid, draagvlak en evenwichtigheid en het voorkomen van overbodige regelgeving vormen in deze benadering de sleutelbegrippen.

Centraal in de beleidsopgave van Oost Gelre staan de projecten Groenlo Vestingstad en De Circumvallatielinie. 'Zichtbaarheid en verbeelding' en cultuurtoerisme zijn zeer belangrijke pijlers in het gemeentelijke beleid van Oost Gelre.¹¹⁴

Generieke beleidsdoelstellingen

Voor de uitwerking van het archeologiebeleid heeft de gemeente Oost Gelre de volgende vijf doelstellingen geformuleerd :

1. maak archeologische waarden inzichtelijk;
2. integreer archeologie volwaardig in planvorming;
3. versterk de archeologische bijdrage aan de economie;

4. houd archeologische waarden duurzaam in stand;
5. vergroot het archeologisch besef en draagvlak.

De beleidsdoelstellingen worden in § 4.3 nader toegelicht. De beleidsinstrumenten en activiteiten die hiervoor nodig zijn, komen aan de orde in hoofdstuk 5.

Aan de hand van deze doelstellingen wordt het gemeentelijk archeologiebeleid voor de gemeente Oost Gelre nader uitgewerkt. Gezien vanuit de wettelijke verplichtingen en de geformuleerde beleidsopgave zijn doelstellingen 1 en 2 het meeste urgent (realisatie in 2009). Echter gezien de geformuleerde beleidsopgave (zie § 4.2) , het ambitieniveau van Oost Gelre, en gezien de lopende programma's en projecten rondom Groenlo Vestingstad en de Circumvallatielinie (zie § 3.5) zullen de andere beleidsdoelstellingen parallel ontwikkeld en uitgevoerd worden, mede in samenhang met de verdere ontwikkeling van het gemeentelijk cultuurhistorisch gebiedsgerichte beleid.¹¹⁵

Gebiedsgericht waar het kan

De ambitie voor de periode 2009-2012 luidt in de kern dat de gemeente streeft naar een ontwikkelings- en gebiedsgericht archeologisch beleid waarbij de archeologische waarden als kernkwaliteiten een belangrijke impuls geven aan de kwaliteit van de leefomgeving. Essentieel hierbij is dat de archeologische kwaliteiten duurzaam in stand worden gehouden. Algemeen uitgangspunt hierbij is dat naast de generieke beleidsdoelstellingen (*generiek waar dat moet*) er ook gestreefd wordt naar een gebiedsgerichte opgave (*gebiedsgericht waar dat kan*).

¹¹³ De integratie kan plaatsvinden in het Bestemmingsplan buitengebied (start vanaf 2009).

¹¹⁴ Mondelinge mededeling dhr. H. Gerrits.

¹¹⁵ De gemeente Oost Gelre is voornemens om in 2008 een beleidsnota cultuurhistorie met cultuurhistorische beleidskaart op te gaan stellen.

De identiteit van de gemeente Oost Gelre zal worden benut en versterkt vanuit cultuurhistorische en archeologisch perspectief, in overeenstemming met de ruimtelijke opgaven (het LOP-uitvoeringsprogramma) van het Landschapsontwikkelingsplan (2007); met de uitvoering van cultuurhistorische thema's en projecten zoals geformuleerd bij de cultuurhistorische gebiedsbeschrijving Oost Gelre (in voorbereiding)¹¹⁶ met de uitvoering van thema's en projecten zoals Groenlo Vestingstad en Circumvallatielinie. Ook de programmathema's van Belvoir2 (zie § 3.4) - 'Achterhoeks boerenland' en 'Hessenwegen' voor het deelgebied 'Achterhoek rond het natte midden' en het thema 'Vestingwerken' voor het deelgebied Winterswijk Plateau - bieden concrete aanknopingspunten voor een archeologisch en cultuurhistorisch gebiedsprogramma (zie verder § 4.4).

4.3 Generieke beleidsdoelstellingen

Doelstelling 1. Maak archeologische waarden inzichtelijk

Voor een verantwoord gemeentelijk archeologisch beleid en de gemeentelijke zorg- en informatieplicht aangaande archeologie (mede in verband met de WKpb) is het cruciaal dat de archeologische waarden van de gemeente Oost Gelre goed en gedetailleerd in kaart worden gebracht.¹¹⁷ De gemeente heeft daarom een archeologische landschappenkaart voor Oost Gelre laten opstellen (kaartbijlage 1; zie verder

deel 2 van dit rapport). Deze kaart is vertaald naar een archeologische beleidskaarten voor de hele gemeente (kaartbijlage 2) en voor de historische stadskernen (kaartbijlage 3). De toegankelijkheid van de gemeentelijke archeologische gegevens zal de gemeente, mede in het kader van de nieuwe Wro en de DURP, waarborgen door de gemeentelijke archeologische kaarten en database te koppelen aan het (nog op te zetten) digitale informatiesysteem en de gemeentelijke website. Om de archeologische informatie actueel houden, zal om de twee jaar een actualisatie van de gemeentelijke archeologische database en kaarten worden uitgevoerd.

Doelstelling 2. Integreer archeologie volwaardig in planvorming

Om archeologie volwaardig te kunnen laten meedoen in het planproces moet deze in een zo vroeg mogelijke fase van planvorming worden ingebracht. De processen van archeologische monumentenzorg moeten worden gekoppeld aan het gemeentelijke plan- en bouwproces. Dat kan met gebruikmaking van de archeologische beleidskaart en de stadskernkaarten bij dit rapport (kaartbijlagen 2 en 3). Op deze kaarten zijn de in deel 2 van dit rapport onderbouwde archeologische waarden en verwachtingen op dusdanige wijze "vertaald" dat deze bij de herziening en actualisatie van de bestemmingsplannen en het overige ruimtelijke beleid van de gemeente Oost Gelre kunnen worden opgenomen.

Doelstelling 3. Versterk de archeologische bijdrage aan de economie

Het vroegtijdig betrekken van archeologie in de planvorming kan kostenbesparend werken. Door aanpassing van de bouwplannen kunnen archeologische waarden in situ bewaard blijven en kan planschade worden voorkomen

¹¹⁶ Momenteel wordt in opdracht van de gemeente Oost Gelre deel C van de Cultuurhistorische gebiedsbeschrijving van Oost Gelre opgesteld. Deel C bevat thema's en projecten op het gebied van cultuurhistorie.

¹¹⁷ De Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Wkpb) moet de registratie van alle beperkingen van de overheid verbeteren, zodat kopers of eigenaren beter inzicht hebben in de beperkingen die voor een gebouw of stuk grond gelden. De Wkpb voorziet mogelijk al vanaf 2009 in een registratie op perceelsniveau van beperkingen op het gebied van ruimtelijke plannen. De Wro voorziet in een vergelijkbare informatievoorziening door te stellen dat alle juridisch bindende ruimtelijke plannen vanaf 2008 digitaal raadpleegbaar zijn. Rijk, provincies en gemeenten leggen in de huidige opzet twee registraties aan, die beide via een landelijke infrastructuur worden ontsloten (de Landelijke Voorziening voor Wkpb besluiten, RO-Online voor RO plannen). Zie ook www.vrom.nl.

(opgravingskosten). De economie kan door het archeologiebeleid ook op andere manieren geholpen (nl. werkgelegenheid, toerisme en recreatie). Het kennisverhaal dat archeologie oplevert over de regio draagt bij aan een aantrekkelijke regio, wat positief werkt op het cultuurtoerisme en het vestigingsklimaat (zie ook doelstelling 5).

Doelstelling 4. Houd archeologische waarden duurzaam in stand

Archeologische vindplaatsen kunnen worden beschermd door ze op te nemen in (en als inspiratie te laten dienen bij) (culturele) projecten. Archeologie kan als inspiratie dienen voor de ruimtelijke inrichting en planschetsen. Deze vorm van 'thematisch ontwerpen' komt vanuit de overtuiging dat Nederland als een gelaagd land gezien moet worden, waarbij landschappelijke en cultuurhistorische (en daarmee archeologische) patronen de context verschaffen waarop ontwerptradities kunnen voortborduren. Voor te realiseren nieuwbouw zou de ontwerpuitdaging vanuit een dergelijke visie kunnen vertrekken. De laatste jaren wordt bij een groeiend aantal inrichtingsplannen in ons land aandacht geschonken aan de inpassing en visualisatie van archeologische vindplaatsen en objecten. Voor een kwalitatief nog betere invulling dient de discussie tussen archeologen, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten echter zeker voortgezet te worden. Binnen het Belvedere-programma en het Belvoir-programma is hiertoe inmiddels een aantal goede aanzetten gegeven.¹¹⁸ Goede voorbeelden kunnen zowel in de stedelijke omgeving als in het buitengebied worden gevonden. Het thematisch ontwerpen gaat de gemeente Oost Gelre vooral toepassen binnen de projecten Groenlo Vestingsstad en Circumvallatielinie Groenlo.

¹¹⁸ Zie www.belvedere.nu. Zie voor het Belvoir uitvoeringsprogramma: www.gelderland.nl.

Fysieke bescherming van terreinen met archeologische waarden heeft als doel het (verdere) verval van de archeologische informatie tegen te gaan, en, zo mogelijk, aangerichte schade te herstellen. Fysieke bescherming houdt in dat er maatregelen worden getroffen op het terrein zelf. Fysieke bescherming kan gepaard gaan met inpassing van terreinen met archeologische waarden in ruimtelijke ontwikkelingen en al dan niet worden gecombineerd met maatregelen voor publieksgerichte doeleinden.¹¹⁹ Het proces van fysieke bescherming is omschreven in de KNA. De bedoeling is om de meest gunstige randvoorwaarden te scheppen voor duurzaam behoud zonder de aanwezige archeologische waarden te beschadigen. Dit kan neerkomen op maatregelen die als doel hebben:

- verdere aantasting van de archeologische waarden te voorkomen;
- het terrein beter zichtbaar of herkenbaar en toegankelijk te maken;
- beschadigingen te restaureren.

Fysieke bescherming zal de gemeente Oost Gelre bijvoorbeeld goed kunnen toepassen binnen het project Circumvallatielinie Groenlo, waar sprake is van een aantal goed zichtbare archeologische relicten.¹²⁰

Soms kan een archeologische vindplaats niet worden gespaard. Dan is een opgraving noodzakelijk (behoud ex situ). Zo blijft in ieder geval een gedeelte van de archeologische informatie behouden in de vorm van opgravinggegevens (vondsten, grondmonsters en bijbehorende documentatie). Deze informatie moet op een verantwoorde wijze worden uitgewerkt en bewaard in een erkend depot.

¹¹⁹ Voor algemene voorbeelden, zie www.belvedere.nu; Anema, 1997; Van Marrewijk e.a., 1998; Provincie Zuid-Holland, 2008.

¹²⁰ Kocken, e.a., 2005, p. 20.

Doelstelling 5. Vergroot het archeologisch besef en draagvlak

De gemeente kan actief werken aan de vergroting van het draagvlak voor de archeologie en tegelijkertijd publieksverantwoording afleggen voor de besteding van gemeenschapsgelden. Publieksparticipatie vormt vanzelfsprekend een belangrijk onderdeel van de archeologische activiteiten in de gemeente. De betrokkenheid van de bevolking bij de resultaten van archeologisch onderzoek is veelal groot. Archeologie wordt als spannend ervaren en appelleert sterk aan de behoefte van het onderzoeken en het ontdekken van het onbekende. De gemeente hecht grote waarde aan archeologische voorlichting en educatie in ruime zin. Een belangrijke taak bij het vergroten van het archeologische besef en draagvlak is weggelegd voor de afdeling communicatie van de gemeente Oost Gelre in samenwerking met de verschillende historische en oudheidkundige verenigingen en (museale) instanties (Stichting Archeologische Werkgroep Groenlo, de Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde, het Stedsmuseum, Openluchtmuseum Erve Kots, de Calixtuskerk).

Mogelijkheden om archeologische kennis voor een breed publiek beschikbaar te maken zijn:

- *wetenschappelijke rapportages*: de gemeente is (doorgaans) geen wetenschappelijk onderzoeksinstituut. Wetenschappelijke rapportages over het uitgevoerde onderzoek zijn echter onontbeerlijk om tot nieuwe inzichten over de geschiedenis van de gemeente te komen. Het integreren van deze verschillende stukjes van de legpuzzel in een samenhangend beeld van de geschiedenis van de gemeente kan op gemeentelijk niveau dan wel binnen de regio plaatsvinden. Bijvoorbeeld door jaarlijks een goed overzicht te schrijven van het uitgevoerde onderzoek binnen de gemeente of

de regio (jaarbundel) Een goed inzicht in de stand van kennis over het lokale verleden vormt de basis voor de evaluatie en verdere ontwikkeling van het lokale onderzoek- en selectiebeleid;

- *publieksgerichte publicaties*: voor de communicatie naar het brede publiek zal gezocht worden naar zowel structurele als incidentele vormen van publicatie. Door bijvoorbeeld een nieuwsbrief kan met een zekere regelmaat actuele informatie aan het publiek beschikbaar gesteld worden. De gemeente kan via de gemeentelijke website actuele informatie over lopend en uitgevoerd archeologisch onderzoek presenteren. Vooral de grotere archeologische onderzoeken en de ontdekking van bijzondere vondsten lenen zich voor een dergelijke vorm van informatievoorziening. Het uitbrengen van een gemeentelijke archeologische jaarbundel met bijdragen over recente onderzoeksresultaten en vondstmeldingen behoort tot de mogelijkheden;
- *samenwerking met amateur-archeologen en historische verenigingen*: bij uitvoering en verdere ontwikkeling van het gemeentelijk archeologisch en cultuurhistorisch beleid kan waar mogelijk samenwerking gezocht worden met amateur-archeologen (Stichting Archeologische Werkgroep Groenlo, de Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde) en oudheidkundige verenigingen. Omdat amateur-archeologen veelal in het gebied zelf wonen, kunnen zij in de dagelijkse praktijk een rol spelen bij het signaleren van ongecontroleerde verstoringen van het archeologische bodemarchief. Daarnaast zouden deze verenigingen een rol kunnen spelen bij het organiseren van informatiebijeenkomsten en lezingen. Zoals blijkt uit de verschillende websites van de Stichting Archeologische Werkgroep Groenlo en de

- Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde spelen zij al een actieve rol op dit vlak, en ook op het vlak van informatievoorziening bij opgravingen.
- *informatievoorziening bij opgravingen*: hierbij kan gedacht worden aan rondleidingen en publieksdagen bij opgravingen, persberichten in de lokale en regionale media, het inrichten van tijdelijke exposities op het gemeentehuis, stimulering van lezingencycli naar aanleiding van lopend onderzoek;
 - *museale presentaties en educatie*: de resultaten van (grootschalige) opgravingen kunnen in de vorm van een (tijdelijke) expositie aan het brede publiek kenbaar gemaakt worden. De archeologische geschiedenis van de gemeente kan in het Stadsmuseum mogelijk vertaald worden naar een vaste presentatie. In de vaste presentatie van het Stadsmuseum kan bijvoorbeeld meer aandacht geschonken worden aan de *gehele* archeologische geschiedenis van de gemeente. De huidige presentatie richt zich nu vooral op de Tachtigjarige Oorlog, terwijl van de oudere periodes niet of nauwelijks melding wordt gemaakt. De collectie van de gemeente en de resultaten van het archeologisch onderzoek van de afgelopen jaren dienen hiervoor in kaart gebracht te worden;
 - *archeologische en cultuurhistorische routes*: de ontwikkeling van archeologische en cultuurhistorische routes waarbij het landschapsverhaal inzichtelijk wordt gemaakt en de verhalen rond objecten worden verteld, zijn belangrijke middelen om in te spelen op de informatiebehoefte bij bewoners en bezoekers (toeristen en recreanten). De bestaande fiets- en wandelroutes¹²¹ kunnen worden uitgebreid en aangevuld worden

met archeologische en cultuurhistorische informatie, dan wel er kunnen nieuwe archeologische/cultuurhistorische routes ontwikkeld worden. In het kader van Groenlo Vestingstad en de Circumvallatielinie zijn fiets- en wandelroutes ontwikkeld.¹²² In het stedelijke gebied kan bij de ontwikkeling van fiets- en wandelroutes gedacht worden aan het inzetten van moderne kunst en archeologische visualisaties. In het buitengebied is juist de combinatie natuur, landschap en archeologie weer interessant.

4.4 Aanzet tot een gemeentelijke AMZ-agenda

Naast de generieke beleidsdoelstellingen streeft de gemeente zoveel mogelijk naar een gebiedsgerichte benadering met archeologie als onderdeel van de cultuurhistorie. De gemeente wil de identiteit van de gemeente benutten en versterken vanuit cultuurhistorische perspectief, zoals ook verwoord in de verschillende beleidsnota's (zie hoofdstuk 3). De ontwikkeling van gemeentespecifieke thema's en aandachtspunten wordt algemeen vanuit rijk en provincie gestimuleerd. Een gemeentelijke AMZ-agenda zou wat betreft het onderzoeksgedeelte kunnen aansluiten bij de nationale onderzoeksagenda archeologie (NOaA) van de RACM.¹²³ De Provincie Gelderland ontwikkelt momenteel het 'provinciaal archeologisch afwegingskader'. Daartoe is een provinciale archeologiebalans opgesteld.¹²⁴

121 Fietsen in de Achterhoek: 'Arfgoodroute Groenlo, Lichtenvoorde en Zwillbrock (VVV Achterhoek); 'Langs Oude Banen: een cultuurtoeristische fietsroute' (VVV Oude IJsselstreek); 'Welkom op de Zieuentse kerkepaden' (Stichting Kerkepaden Zieuent).

122 Fietsroutes Vestingstad: 'Tachtigjarige Oorlog Fietsroute' (Achterhoeks Bureau voor Toerisme); 'Cultuurhistorische Wandelroute Groenlo Vestingstad' (VVV Oost Gelre); 'Groenlo Vestingstadwandeling' (VVV Oost Gelre); zie ook www.groenlovestingstad.nl. Fietsroutes Circumvallatielinie: 'In het spoor van Frederik Hendrik: fietsroute langs de resten van de Circumvallatielinie' (B. Rouwhorst en A. Driessen); zie ook www.circumvallatielinie.nl.

123 Zie www.noaa.nl.

124 Willemsse & Haarhuis, 2008.

Kennisvoorraad en onderzoekslacunes**Achterhoek**

Het westelijk deel van de gemeente Oost Gelre wordt in de provinciale archeologiebalans gerekend tot het deelgebied Achterhoek. In 2002 werd de Achterhoek nog beschouwd als een van de slechtst onderzochte gebieden van Nederland.¹²⁵ Dit beeld kan door de provinciale archeologiebalans enigszins bijgesteld worden.¹²⁶ Na het rivierengebied heeft in de Achterhoek in de periode 1996-2006 het grootste aantal gravende onderzoeken plaatsgevonden. De kennisvoorraad is over het geheel toegenomen maar is ook tamelijk eenzijdig: er zijn vooral veel vondstcomplexen uit de periode Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd onderzocht.¹²⁷ Vondstcomplexen in het buitengebied uit deze periode zijn net zo weinig, zo niet minder, onderzocht als in de rest van Gelderland. Over de Vroege Middeleeuwen is er vooral kennis verzameld door de resultaten van het grootschalig nederzettingsonderzoek rondom Zelhem.

Voor de periode Neolithicum-Romeinse tijd is de kennis nauwelijks toegenomen. Er heeft vrijwel geen onderzoek plaatsgevonden naar vondstcomplexen uit de Steentijd, terwijl juist in dit gebied potentiële vondstlagen over grote oppervlakten aan of nabij het oppervlak voorkomen.¹²⁸ Door de dominantie van enkele grootschalige nederzettingsonderzoeken en stadsarcheologische opgravingen zijn de leidende kennismakers in de Achterhoek paleogeografie, nederzettingen en economie en landgebruik geweest.

¹²⁵ ROB, 2002.

¹²⁶ Willemse & Haarhuis, 2008, p. 62.

¹²⁷ Het merendeel betreft stadsarcheologisch onderzoek te Zutphen en Doesburg.

¹²⁸ Bijzondere uitzondering is het steentijdonderzoek in en langs de Ooyerhoekse Laak.

Kennisvoorraad en onderzoekslacunes**Winterswijk Plateau**

Het oostelijk deel van de gemeente Oost Gelre wordt in de provinciale archeologiebalans gerekend tot het deelgebied Wintertswijks Plateau. Het Winterswijk Plateau was lang de slechtst onderzochte regio van Nederland; in dit deel van de provincie was tot circa zes jaar geleden nauwelijks archeologisch onderzoek van enige omvang uitgevoerd, maar inmiddels is dit beeld gewijzigd.¹²⁹ Evenals in de rest van Gelderland ontstond er vanaf 2001 een zeer sterke toename van niet-gravend vooronderzoek, in de meeste gevallen karterend booronderzoek van kleine plangebieden (<1 ha). Hiermee blijft de regio wat betreft onderzoeksintensiteit en oppervlaktetrends niet veel achter bij andere gemeenten in Gelderland. Er zijn in de periode 1996-2006 in totaal 125 onderzoeken gemeld in ARCHIS wat gezien de omvang van het gebied veel genoemd mag worden. Opvallend zijn vooral de vele opgravingen en begeleidingen in de kernen van Winterswijk en Groenlo. In de periode 1996-2006 zijn in totaal zes proefsleuvenonderzoeken, vijf opgravingen en vijftien begeleidingen bij ARCHIS gemeld.

In vergelijking met andere gebieden is het relatieve aantal uitgevoerde gravende onderzoeken in de gemeenten Winterswijk, Aalten en Groenlo hoog te noemen. Verreweg het meeste gravende onderzoek wordt gedaan naar vondstcomplexen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd op historische bewoningslocaties. Een belangrijke kennistoename betreft dan ook het beeld van de Vroege en Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Uit diverse onderzoeken blijkt dat huidige agrarische buurtschappen al in de Vroege Middeleeuwen bestonden.¹³⁰

¹²⁹ Willemse & Haarhuis, 2008, p. 67.

¹³⁰ Vondsten uit Aalten en Winterswijk maken duidelijk dat agrarische buurtschappen als Ratum, Huppel en Heurne reeds in de Vroege Middeleeuwen bestonden. In een klein aantal onderzoeken zijn

Omdat er tot nog toe weinig archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden in het landelijke gebied, is de archeologische kennis van het Winterswijks Plateau beperkt voor de overige oudere perioden. Vondstcomplexen uit de perioden tot en met de Bronstijd zijn nauwelijks onderzocht.¹³¹ Door de aanwezigheid van vroeg- en midden-pleistocene afzettingen aan de oppervlakte kunnen er echter archeologische vondsten van een hoge ouderdom worden aangetroffen.¹³² Vindplaatsen en vondsten uit het Mesolithicum zijn schaars. Toch is de verwachting dat de vele dekzandruggen en -koppen in het gebied rijk zijn aan archeologische resten uit deze periode.¹³³ Vondsten van de semi-agrarische Trechterbekercultuur zijn voornamelijk geïmporteerde voorwerpen uit meer zuidelijk en oostelijk gelegen gebieden waar reeds volledig agrarische samenlevingen woonden. In Zwolle bij Groenlo en in Winterswijk is echter ook lokaal vervaardigd aardewerk gevonden.¹³⁴

Van de latere bekeerculturen uit het Laat Neolithicum en de Vroege Bronstijd zijn verscheidene vindplaatsen bekend. Ze liggen hoofdzakelijk op dekzandruggen op en langs de randen van het Oostnederlandse plateau. Palynologische gegevens duiden op voortdurende ontginningen en een bevolkingstoename tijdens de Midden Bronstijd. De bevolkingdichtheid bereikte een voorlopig hoogtepunt in de Late Bronstijd en Vroege IJzertijd. Nederzettingen en urnenvelden uit deze periode zijn op veel plaatsen op het Oostnederlandse plateau

gevonden.¹³⁵ Romeinse munten uit Zwolle, Groenlo en Winterswijk en Romeins aardewerk uit nederzettingen bij Winterswijk en Heurne bij Aalten wijzen op contacten van de lokale bevolking met de Romeinen. Aan het einde van de Romeinse tijd trekt vermoedelijk een groot deel van de bevolking weg. Uit de Merovingische periode zijn zeer weinig vindplaatsen bekend. Frankische grafvelden en nederzettingsvondsten uit de 6e tot het begin van de 8e eeuw na Chr. tonen wellicht aan dat de bevolking vanaf die tijd weer toeneemt. Aan het einde van de 8e eeuw begon de kerstening van het gebied; de parochies en kerken van Groenlo en Winterswijk behoren tot de oudste christelijke centra in de streek.¹³⁶

Afgaande op de kennisthema's kan het onderzoek in de periode 1996-2006 op het Winterswijks Plateau nog het best getypeerd worden als nederzettingsonderzoek. Leidende thema's zijn de landschappelijke situering en structuurtypen. Relatief veel aandacht is geweest voor economie en landgebruik.¹³⁷

Samenvattend: de informatie over agrarische prehistorische samenlevingen en voedselverzamelaars in de Achterhoek en op het Winterswijks Plateau is vooralsnog zeer beperkt gebleven, terwijl in deze gebieden potentiële vondstlagen over grote oppervlakten aan of nabij het oppervlak voorkomen wat bijzonder te noemen is. Deze potentiële vondstlagen zijn bovendien kwetsbaar. Relatief veel informatie is bekend over de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Hierdoor dreigt een eenzijdige kennisvoorraad te ontstaan ten nadele van de oudere periodes.

huisplattegronden en erfstructuren uit de (Late) IJzertijd, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen aan het licht gekomen. Voor Oost Gelre zouden de agrarische buurtschappen ook voor een vroegmiddeleeuwse datering in aanmerking kunnen komen (zie verder deel 2 van dit rapport).

131 Willemse & Haarhuis, 2008, p. 67.

132 Er zijn bijvoorbeeld laatpaleolithische vuurstenen artefacten aangetroffen op de dekzandruggen te Groenlo.

133 Bijvoorbeeld: mesolithische bewoningssporen in het Meddosche Veld.

134 Willemse & Haarhuis, 2008, p. 68.

135 Willemse & Haarhuis, 2008, p. 68. Bijvoorbeeld: nederzettingen en urnenvelden uit de Late Bronstijd/Vroege IJzertijd zijn te Aalten, Barlo, Heurne, Meddo, Huppel, Ratum en Winterswijk aangetroffen.

136 Willemse & Haarhuis, 2008, p. 68.

137 Willemse & Haarhuis, 2008, p. 67.

Potentiële archeologische thema's binnen de regio

De ontwikkeling van de gemeentelijke AMZ-agenda kan geschieden op basis van de thema's genoemd in de Gelderse archeologiebalans.¹³⁸ Ook kan overwogen deze gemeentelijke AMZ-agenda vanuit regionaal verband (i.e. een regionale onderzoeksagenda) onder leiding van de regionaal archeoloog op te stellen. Voor een volledig uitgewerkte en gedetailleerde gemeentelijke AMZ-agenda is het echter noodzakelijk om eerst een gemeentelijke archeologiebalans uit te laten uitvoeren waarin de resultaten van de archeologische onderzoeken uit de afgelopen (tien) jaren inhoudelijk worden beoordeeld.

Potentiële archeologische thema's voor Oost Gelre zijn:

- *agrarische bestaansbasis*: dit heeft betrekking op verschillende factoren, zoals de beschikbaarheid van vruchtbaar land en economische structuren. De stand van kennis over de agrarische economie is ongelijk verdeeld over de archeologische perioden en over de verschillende delen van de Achterhoek. Zo hebben op bepaalde plaatsen vondstcomplexen uit het Vroeg en Midden Neolithicum een grote archeologische potentie wat betreft informatie over het neolithiseringsproces in dit deel van het land. Ook de ontwikkeling van plaatsvaste agrarische nederzettingen verdient aandacht. Dit thema sluit (samen met het volgende thema 'Van natuurland naar cultuurland') aan op de cultuurhistorische identiteitsdrager 'Afwisselend boerenland';
- *het natte midden: van natuurland naar cultuurland*: grote delen van het midden van de Achterhoek zijn pas laat ontgonnen.

Hier liggen uitgestrekte natte gronden waarvan lange tijd slechts zeer beperkt en zeer extensief gebruik werd gemaakt. De cultuurlandschappen op de Achterhoekse zandgronden kennen hiermee hele grote verschillen in leeftijd. Het beeld dat geleidelijk ontstaat van de transitie en ontwikkeling van het oorspronkelijke natuurlandschap naar het huidige cultuurlandschap is nauw verweven met de studie van de bewoningsgeschiedenis;

- *Achterhoeks kastelenlandschap*: de Achterhoek is mede bekend om zijn talrijke kastelen en uitgestrekte landgoederen. De dichtheid hiervan is in sommige delen van dit gebied zo groot dat ze een belangrijk deel uitmaken van de lokale topografische structuur. De adel heeft hier lange tijd een stempel gedrukt op het leven van alle dagen. Op het raakvlak van archeologie en historie liggen hier nog erg veel mogelijkheden om daar meer inzicht in te krijgen. De verhoudingen tussen stad en platteland spelen hierin ook een interessante rol. Bovendien vormen de kastelen en landgoederen een belangrijke tastbare herinnering van het verleden in deze streek;
- *handelswegen en waterkracht*: een belangrijk thema voor de beeldvorming van het oorspronkelijke economische karakter van de Achterhoek wordt gevormd door de veelheid en verscheidenheid van archeologische aspecten van oude wegen en beekdalen. Historische land- en waterwegen, waaronder het netwerk van hessenwegen en 'schipbeken' Berkel en Schipbeek waren belangrijke pijlers onder een handelsnetwerk tussen Munster en Westfalen, de Hanzesteden en Holland. Dit thema omvat het economisch gebruik (voedsel, transport grondstoffen, energie) van 'marginale' gebieden, natte en droge verbindingen met

¹³⁸ Willemsse & Haarhuis, 2008, p. 65 en 69.

- het achterland of de sociale betekenis van dergelijke zones als grens- of overgangsgeschiedenis bieden. De beken functioneerden niet alleen ten behoeve van de landbouw en transport maar werden ook gebruikt voor de aandrijving van de industriële watermolens;
- *omstreden ligging*: de relatief hoge ligging van het Winterwijkse Plateau, omgeven door moerassen en venen, en regelmatige situering op de grens van verschillende machtssferen (Gelre vs. Münster; Republiek vs. Spanje) werd in de loop der eeuwen op verschillende manieren benut. Militaire activiteiten hebben onder andere geleid tot de aanleg van schansen, vestingwerken en stelsels van landwerken. Deze werken hebben hun, vaak nog zichtbare, sporen achtergelaten in het landschap en dragen zo bij aan de archeologische en cultuurhistorische beleving van het gebied;
 - *waardevol archeologisch landschap*: Grote delen van dit, door overvloedig landschappelijk schoon gekenmerkte, gebied bezitten nog een karakter van kleinschalig boerenland, waarin eeuwenoude structuren bewaard zijn gebleven. Dit aansprekende beeld zou nog versterkt kunnen worden als het waardevolle cultuurlandschap als het ware verdiept zou worden met een stevige archeologische component. Zeker als het zou blijken dat de indeling van het landelijke gebied in veel gevallen terug te voeren is naar middeleeuwse structuren.

Advies: vermijd verdere scheefstand in de kennisvoorraad van Oost Gelre

Met de ontwikkeling van een gemeentelijke AMZ-agenda kan de gemeente Oost Gelre in de komende beleidsperiode op het gebied van onderzoek, beheer en behoud van het archeologische erfgoed een belangrijke sturing en prioritering geven aan het te voeren beleid.

Op termijn kan overwogen een selectiebeleid uit te gaan werken. Geadviseerd wordt, zoals ook is gebleken uit de provinciale archeologische balans, om een verdere scheefstand in de kennisvoorraad te gaan vermijden. Aanbevolen wordt niet alleen aandacht te schenken aan de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd, maar ook aan de Prehistorie tot en met Vroege Middeleeuwen. Het gebied leent zich gezien de relatieve ondiepe ligging van potentiële vondstlagen tot regionaal landschappelijk onderzoek naar oudere perioden vanaf de Steentijd. Deze mogelijkheden doen zich voor bijvoorbeeld voor bij natuurontwikkeling en aan water gerelateerde uitvoeringsprojecten (bijvoorbeeld uitvoeringsprojecten van het Waterschap).¹³⁹

4.5 Uitgangspunten voor gemeentelijk archeologisch selectiebeleid

Sinds de inwerkingtreding van de Monumentenwet moet de gemeente besluiten nemen over een aantal stappen in het archeologische proces. Dit zijn:

- besluiten of (bij aanvraag bouw- sloop- aanlegvergunning e.d.) wel of niet een rapport verlangd wordt waarin de archeologische waarde van een terrein wordt vastgesteld;
- de keuze maken tussen beschermen, opgraven, vrijgeven of begeleiden, als de vindplaats behoudenswaardig en/of onderzoekswaardig blijkt te zijn;
- bepalen welke eisen er aan de uitvoering van het bovenstaande besluit worden verbonden, anders gezegd: hoe groot en hoe duur de opgraving moet worden.

Over het nemen van deze besluiten wordt niets vermeld in de Monumentenwet, de Wamz of de

¹³⁹ Willemse, 2007.

Bamz. Om deze reden is hier de Algemene wet bestuursrecht (Awb) van belang:

- bij de voorbereiding van een besluit vergaart het bestuursorgaan de nodige kennis omtrent de relevante feiten en de af te wegen belangen (Awb, art. 3:2);
- het bestuursorgaan gebruikt de bevoegdheid tot het nemen van een besluit niet voor een ander doel dan waarvoor die bevoegdheid is verleend (Awb, art. 3:3);
- het bestuursorgaan weegt de rechtstreeks bij het besluit betrokken belangen af, voor zover niet uit een wettelijk voorschrift of uit de aard van de uit te oefenen bevoegdheid een beperking voortvloeit; de voor een of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van een besluit mogen niet onevenredig zijn in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen (Awb, art. 3:4).

Afwegen van belangen

Het beleidsvoornemen is om de gemeentelijke beleidskaart (en op latere termijn het gemeentelijke AMZ-programma) als algemeen toetsing- en afwegingskader te laten dienen bij het gemeentelijk archeologisch beleid. Bij de uitvoering van het gemeentelijk ruimtelijk beleid, specifiek de gemeentelijke vergunningverlening zullen de archeologische beleidskaart (kaartbijlage 2) en stadskernkaarten (kaartbijlage 3) gebruikt worden als toetsing- en afwegingskader.

Het toetsen en wegen van de archeologische belangen binnen de ruimtelijke ordening wordt echter ook afgewogen met andere sectorale belangen. In de praktijk worden de claims tussen de sectoren nauwelijks afgewogen maar in een onderlinge strijd beslecht. Aan de

vraag naar de criteria voor het afwegen van ruimteclaims gaat derhalve de vraag naar de sturingsmogelijkheden van de overheid vooraf. Immers waar sturing faalt, heeft het afwegen van belangen weinig nut.¹⁴⁰ De verdeling van de ruimte wordt vanuit verschillende waardecomplexen gezien. Het blijft een politieke keuze welke prioriteit aan welke waarden (sociale rechtvaardigheid, welvaartsontwikkeling, duurzaamheid, beleevingswaarde van de ruimte) wordt gegeven. En zelfs bij een heldere prioritering laten de pro's en contra's zich niet gemakkelijk met elkaar vergelijken.¹⁴¹ De botsing van de waardecomplexen in ruimtelijke beslissingen zal uiteindelijk politiek beslecht moeten worden. Daar houdt de ruimtelijke ordening op en wordt ze ruimtelijke politiek.¹⁴² Een strategie om deze botsing van waardecomplexen te verminderen is om de verdeling van ruimte zodanig toe te spitsen dat de schade voor alle belangen zo gering mogelijk is.¹⁴³ De beste manier om op een duurzame wijze het belang van archeologie veilig te stellen is door dit belang in te brengen in het structuurplan, bestemmingsplan en LOP.

Selectiebesluiten over vindplaatsen

Naast deze algemene (bovensectorale) belangafweging zal de gemeente besluiten moeten nemen over de uitgebrachte selectieadviezen; namelijk of een vindplaats behoudenswaardig of onderzoekswaardig is. Algemene uitgangspunten die hierbij gehanteerd kunnen worden, zijn:

- het (verder) expliciteren van de ondergrens (voor vrijstelling/verplichting) tot onderzoek (zie archeologische beleidskaart);
- waarderingscriteria bij te selecteren vindplaatsen. Deze zijn uniform en vastgelegd in

¹⁴⁰ Dekker, 2003, p.3-4.

¹⁴¹ Dekker, 2003, p.6.

¹⁴² Dekker, 2003, p.9.

¹⁴³ Dekker, 2003, p.9.

de KNA 3.1 (vigerende versie). Het betreft de criteria:

- belevingswaarde (schoonheid, en herinneringswaarde);
- inhoudelijke kwaliteit (zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde;
- informatiewaarde;
- fysieke kwaliteit (gaafheid en conservering);
- onderzoekscriteria bij te selecteren vindplaatsen. Deze kunnen (algemeen) worden verwoord in bijvoorbeeld een gemeentelijke archeologiebalans en een specifiek gemeentelijke archeologische onderzoeksagenda (speerpunten in gemeentelijk archeologisch onderzoek). Middels onderlinge prioritering kunnen keuzes gemaakt worden tussen op te graven vindplaatsen. In een Programma van Eisen kunnen vervolgens specifieke onderzoekseisen geformuleerd worden;
- financiële uitgangspunten.

Bij het selectieproces en het afwegingsproces kunnen meerdere factoren een rol spelen. Voor de hand liggen natuurlijk de (archeologische) behoudenswaardigheid en onderzoekswaardigheid (zie gemeentelijke AMZ-agenda, § 4.4). Maar ook de fysieke mogelijkheden en vooral beperkingen voor behoud in situ, de aanwezigheid van reeds beschermde gelijkaardige vindplaatsen in de omgeving, de mogelijkheden de vindplaats voor het publiek toeristisch te ontsluiten, en de principes van proportionaliteit en subsidiariteit spelen een rol bij het afwegingsproces.

4.6 Organisatie en aanpak

Huidige situatie

Het gemeentelijke archeologiebeleid kan alleen slagen door samenwerking, taakverdeling en beleidsafstemming tussen alle betrokkenen, zowel intern als extern. Afhankelijk van de situatie speelt de gemeente de rol van verstoorder, of bevoegd gezag bij gemeentelijke vergunningverlening. Voor wat betreft de positionering van de archeologische monumentenzorg is het van belang de hoofdprocessen binnen de archeologische monumentenzorg te koppelen aan de interne werkprocessen binnen de verschillende betrokken beleidafdelingen. Daarnaast is het van belang om te kijken naar de actoren (bevoegde personen) die deze hoofdprocessen binnen de archeologische monumentenzorg mogen en moeten uitvoeren.

De afdelingen die momenteel het meeste belast zijn met archeologie zijn de afdeling Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling (REO) en de afdeling Bouwen en Milieu (BM).¹⁴⁴ De afdeling REO is verantwoordelijk voor de beleidsontwikkeling van cultuurhistorie (i.e. gebouwde monumentenzorg, archeologie, historische geografie). De afdeling REO ontwikkelt in samenwerking met BM het planologisch beleid en is onder meer verantwoordelijk voor het maken van bestemmingsplannen en het behandelen van bestemmingsplanwijzigingen. De afdeling BM is verantwoordelijk voor de beleidsuitvoering: de planbegeleiding, het beoordelen, begeleiden van vergunningaanvragen (bouwaanvragen en vrijstellingsverzoeken).

¹⁴⁴ Er zijn binnen het kader van de ontwikkeling van deze startnota en de plaatsbepaling van archeologie binnen de gemeentelijke organisatie door RAAP Archeologisch Adviesbureau gesprekken gevoerd met de afdeling REO en BM op 5 juni 2008.

Er is binnen Oost Gelre (nog) geen sprake van een gemeenteloket of -winkel die de baliefunctie kan vervullen bijvoorbeeld met betrekking tot de informatieverstrekking op het gebied van de ruimtelijke ordening en de noodzakelijke vergunningverlening. Een gemeentewinkel zou er uiteindelijk wel moeten komen want de externe informatieverstrekking naar burgers in het algemeen, archeologie in het bijzonder is een belangrijk verbeterpunt. Debet hieraan is het ontbreken van archeologische informatie in de vorm van kaarten. Door gebrek aan gedetailleerde archeologische informatie wordt het aspect archeologie bij de vergunningverlening niet altijd meegenomen bij de belangenafweging. Het gebrek aan archeologische informatie speelt ook parten bij de interne communicatie. Geconstateerd is dat (intern) de onderlinge afstemming bij de behandeling van vergunningaanvragen verbetering behoeft.

Vanuit de afdelingen REO en BM wordt, binnen de huidige beschikbare formatie-uren, ambtelijke capaciteit ingezet voor beleidsontwikkeling van archeologie en cultuurhistorie en voor het ambtelijk sturen en controleren van het archeologische onderzoeksproces bij gemeentelijke vergunningverlening. Gemiddeld worden 0,4 fte (2 x 0,2 fte) besteed aan deze interne taken. De gemeente Oost Gelre beschikt daarnaast sinds 1 augustus 2007 voor een periode van drie jaar, over ambtelijke capaciteit in de vorm van de regionaal archeoloog van de Regio Achterhoek.¹⁴⁵ De regionaal archeoloog begeleidt en houdt toezicht op onderzoekstrajecten voor 0,125 fte per gemeente. In de praktijk blijkt echter dat de inzet van de regionaal archeoloog voor de gemeente Oost Gelre momenteel neer komt op 0,2 fte.

Gewenste situatie

Uit het overzicht van de taken (tabel 1) blijkt dat voor Oost Gelre in totaal 1,925 fte nodig is voor archeologie (waarvan 1,8 fte inzet gemeente en 0,125 fte inzet regionaal archeoloog). Voor de wettelijke basistaken (cf. Monumentenwet 1988) op het gebied van archeologie is alleen al 0,925 benodigd. Binnen de huidige formatieruimte wordt voor in totaal slechts 0,525 fte (ambtelijke capaciteit REO en BM: 0,4 fte; externe inhuur regionaal archeoloog Achterhoek: 0,125 fte) een deel van de taken vervuld. Er is derhalve op dit moment een tekort voor de basistaken van 0,4 fte. Bovendien wordt er een toename verwacht in de behandeling en beoordeling van de vergunningaanvragen op het archeologische aspect: in plaats van de 0,2 fte vanuit afdeling BM die hiervoor thans beschikbaar is, zal naar verwachting 0,4 fte structureel nodig zijn vanaf 2009.

Voor het ontwikkelen en uitvoeren van de generieke beleidsdoelstellingen 3, 4, en 5 is 0,4 fte noodzakelijk. Voor het verder ontwikkelen en uitvoeren van archeologisch gebiedsgericht AMZ-beleid, zoals het opstellen en uitwerken van een gemeentelijke AMZ-agenda, het opstellen en uitwerken van gemeentelijk selectiebeleid (i.e. gemeentelijke archeologiebalans, gemeentelijk afwegingskader, speerpunten in beleid en onderzoek) is 0,4 fte noodzakelijk. Voor de overige taken is de inschatting dat de inzet van 0,2 fte nodig is.

Om het archeologiebeleid verder te implementeren in de organisatie is het wenselijk hiervoor extra ambtelijke capaciteit (een beleidsmedewerker) in te zetten. De beleidsmedewerker heeft tot algemene taak het archeologische

¹⁴⁵ De Regionaal Archeoloog van de Regio Achterhoek (1 fte), dhr. drs. M. Kocken, werkt voor de acht gemeenten Aalten, Oost Gelre, Bronckhorst, Doetinchem, Montferland, Oost Gelre, Oude IJsselstreek en Winterswijk. Er is dus 0,125 fte per gemeente beschikbaar.

<p>Adviseren op het gebied van AMZ, waaronder:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opstellen en actualiseren van bestemmingsplannen/ structuurplan; - toetsen van vergunningaanvragen. 	0,4
<p>Begeleiden en toezicht houden op het onderzoekstraject, waaronder:</p> <ul style="list-style-type: none"> - voorlichten van initiatiefnemer over AMZ-proces; - bewaken van juiste procesgang; - inhoudelijk toetsen van onderzoeksresultaten en voorbereiden (selectie)besluit; - toetsen en goedkeuren van PvE's (en in uitzonderingsgevallen zelf opstellen en laten goedkeuren van PvE's); - organiseren van 'tweede opinie' onderzoeksresultaten; - organiseren van directievoering. 	0,325
<p>Overig:</p> <ul style="list-style-type: none"> - informatie- en kennisbeheer; - communicatie; - financiën (afwikkeling subsidies); - verordening. 	0,2
<p>Ontwikkelen en uitvoeren van de generieke beleidsdoelstellingen 3, 4, en 5 (zie § 4.3), zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> - versterken en ontwikkelen van economische bijdrage - ontwikkelen van fietspaden en wandelroutes; - ondersteuning ontwikkelen van een museale ruimte; - organiseren van publieksgerichte publicaties. 	0,4
<p>Verder ontwikkelen van archeologisch gebiedsgericht AMZ-beleid</p> <ul style="list-style-type: none"> - opstellen en uitwerken van gemeentelijk AMZ-agenda; - opstellen en uitwerken van gemeentelijk selectiebeleid (gemeentelijke archeologiebalans, gemeentelijk afwegingskader, speerpunten in beleid en onderzoek) 	0,4
<p>Overig:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ontwikkelen van een interregionale samenwerking; - overleggen met amateurverenigingen; - verzorgen of initiëren van voorlichting en organiseren educatieve activiteiten. 	0,2

Tabel 1. Basis- en plustaken archeologiebeleid gemeente Oost Gelre.

monumentenzorgbeleid verder (blijvend) te ontwikkelen, te monitoren en te evalueren, en bij te stellen daar waar noodzakelijk. Hij/zij moet er zorg voor dragen dat het archeologiebeleid wordt ingebed in de overige beleidsvelden en dat de verschillende (interne beleidsprocessen en protocollen, planprocedures) op elkaar zijn afgestemd. De actualisatie van bestemmingsplannen op het gebied van de AMZ (het

verankeren van de archeologische beleidskaart naar gemeentelijke bestemmingsplannen) is een belangrijke, eerste hoofdtaak om uit te gaan voeren binnen afdeling REO.

5

UITVOERING VAN AMZ-BELEID

Vanuit de beleidsvoornemens en beleidsdoelstellingen die zijn geformuleerd in hoofdstuk 4 wil de gemeente Oost Gelre het gemeentelijk archeologiebeleid gestalte geven. Om de doelen te bereiken zijn er beslis- en actiepunten geformuleerd. En dan komt het op de uitvoering aan.

5.1 Beslis- en actiepunten gemeente Oost Gelre

Algemeen: beleidsnota en kaart

De gemeenteraad stelt in december 2008 deze startnota (met bijhorende kaartbijlagen) vast als algemene basis voor het gemeentelijk archeologiebeleid. De gemeenteraad stelt in 2008 de archeologische beleidskaarten vast als archeologische basis voor het opstellen van bestemmingsplannen.

Algemeen: AMZ-agenda en selectiebeleid

De gemeente evalueert na een startperiode (2009-2011) het gevoerde archeologiebeleid en streeft er naar om:

- een gemeentelijke dan wel regionale AMZ-agenda op te gaan stellen (met speerpunten voor onderzoek, beheer en behoud) onder regie van de regionaal archeoloog Achterhoek;
- te onderzoeken (middels een gemeentelijke of regionale archeologiebalans) of selectiebeleid een waardevolle toevoeging vormt in het gemeentelijk dan wel regionale archeologiebeleid;
- op termijn een beleidsnota gemeentelijk archeologiebeleid op te stellen waarin de visie (gebiedsgericht beleid) en de doelen op de (middel)lange termijn zijn uitgewerkt.

Algemeen: verordening

De gemeente Oost Gelre legt voor de archeologie de algemene (beleids)regels, de gemeentelijke beleidsruimte, de gemeentelijke uitvoeringscriteria, het gemeentelijke standpunt ten aanzien van de excessieve kostenregeling en/of het archeologiefonds, subsidiemogelijkheden voor beheer, behoud en ontwikkeling van het archeologische erfgoed, publieksbereik vast bij verordening. De gemeente doet dit door:

- in 2009 de bestaande monumentenverordening op deze aspecten te actualiseren en te herzien;
- volgens de bestaande verordening de niet-wettelijk beschermde AMK terreinen aan te wijzen als gemeentelijk archeologisch monument dan wel eerst de omvang

van vindplaatsen te laten vaststellen om in aanmerking te kunnen komen als gemeentelijk archeologisch monument (beschermde archeologische vindplaats/gebied);

- de Circumvallatielinie na een waardestellend onderzoek aan te wijzen als gemeentelijk archeologisch monument en deze op te laten nemen als AMK-terrein op de Gelderse AMK-kaart;
- de bestaande subsidieregeling uit te breiden met instandhoudingsmaatregelen en fysieke beschermingsmaatregelen op gedefinieerde archeologische terreinen;
- de bestaande subsidieregeling uit te breiden met subsidie voor de uitwerking van onderzoek (verder dan de verplichte basisrapportage) om hiermee publieksgerichte publicaties en tentoonstellingen te bevorderen.

Doelstelling 1. Maak archeologische waarden inzichtelijk

De zorg- en informatieplicht ten aanzien van archeologie vervult de gemeente door:

- de gemeentelijke zorg- en informatieplicht aangaande archeologie (mede in verband met de Wet Kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen (WKpb) te regelen door de gemeentelijke archeologische kaarten en database te koppelen aan het in 2009-2010 nog op te zetten digitale informatiesysteem en/of de gemeentelijke website van de gemeente;
- de archeologische informatie actueel te houden via tweejaarlijkse actualisatie van de gemeentelijke archeologische database en kaarten.

Doelstelling 2. Integreer archeologie volwaardig in planvorming

De archeologische belangen integreert de gemeente vroegtijdig bij ruimtelijke plannen door in de periode 2009-2012:

- de archeologische beleidskaart in 2008 juridisch-planologisch te verankeren in (opnieuw) vast te stellen gemeentelijke bestemmingsplan(nen), zoals het Bestemmingsplan buitengebied (te starten in 2009) en de bestemmingsplannen voor de kernen¹⁴⁶ facetmatig te herzien in 2009-2010;
- de archeologische startnota, landschappenkaart, beleidskaart en stadskernkaarten door te vertalen en uit te voeren in het gemeentelijk ruimtelijk beleid zoals nog te verwoorden in de Toekomstvisie Oost Gelre en zoals verwoord in het Landschapsontwikkelingsplan (LOP 2007);
- bij de verlening van bouw- en aanlegvergunningen hieraan de eis te koppelen dat een archeologisch onderzoeksrapport ter beoordeling noodzakelijk is (artikel 40 van de Wet op de archeologische monumentenzorg en artikel 56 van de Woningwet). Het archeologisch onderzoek dient te worden uitgevoerd conform de voorschriften op de beleidskaart en de stadskernkaarten;
- de onderzoeksverplichting, zoals omschreven en onderbouwd in deel 2 van dit rapport en zoals weergegeven op de archeologische beleidskaart, vast te leggen (zie kader).

¹⁴⁶ De bestemmingsplannen voor de kernen van Oost Gelre zijn net (juni 2008) herzien (mondelijke mededeling mevr. B. Leusink).

Uitgangspunten archeologiebeleid (incl. onderzoeksverplichting) per categorie

- **AWG categorie 1:** behouden en beschermen in huidige staat; bij planvorming is besluitname door het bevoegd gezag wettelijk verplicht (RACM);
- **AWG categorie 2:** streven naar behoud in huidige staat; bij bodemingrepen dieper dan 30 cm -Mv is inventariserend archeologisch onderzoek verplicht;
- **AWG categorie 3:** streven naar behoud in huidige staat; inventariserend archeologisch onderzoek is verplicht als oppervlakte van de ingreep groter is dan 100 m² én de diepte van de ingreep dieper reikt dan 30 cm -Mv;
- **AWG categorie 4:** streven naar behoud in huidige staat; bij bodemingrepen dieper dan 30 cm -Mv is inventariserend archeologisch (bureau)onderzoek verplicht;
- **AWG categorie 5:** streven naar behoud in huidige staat; ter plaatse van de kwartieren, redoutes, schansen en hoornwerken geldt: bij bodemingrepen dieper dan 30 cm -Mv (ongeacht de omvang van de ingreep) is inventariserend archeologisch onderzoek verplicht; ter plaatse van de Liniedijk geldt: als de oppervlakte van de ingreep groter is dan 100 m² én de diepte van de ingreep dieper reikt dan 30 cm -Mv is inventariserend archeologisch onderzoek verplicht;
- **AWV categorie 6:** streven naar behoud in huidige staat; inventariserend archeologisch onderzoek is verplicht als de oppervlakte van de ingreep groter is dan 100 m² én de diepte van de ingreep dieper reikt dan 40 cm -Mv;
- **AWV categorie 7:** streven naar behoud in huidige staat; inventariserend archeologisch onderzoek is verplicht als de oppervlakte van de ingreep groter is dan 100 m² én de diepte van de ingreep dieper reikt dan 30 cm -Mv;
- **AWV categorie 8:** streven naar behoud in huidige staat; inventariserend archeologisch onderzoek is verplicht als de oppervlakte van de ingreep groter is dan 100 m² én de diepte van de ingreep dieper reikt dan 30 cm -Mv;
- **AWV categorie 9:** streven naar behoud in huidige staat niet vereist; inventariserend archeologisch onderzoek is verplicht als de oppervlakte van de ingreep groter is dan 2500 m² én de diepte van de ingreep dieper reikt dan 30 cm -Mv;
- **AWV categorie 10:** streven naar behoud in huidige staat; inventariserend archeologisch onderzoek is verplicht als de oppervlakte van de ingreep groter is dan 2500 m² én de diepte van de ingreep dieper reikt dan 30 cm -Mv.

Doelstelling 3. Versterk de archeologische bijdrage aan de economie

De economische waarde van archeologie benut en versterkt de gemeente door:

- de beleving en waardering van de leefomgeving te vergroten (vermarkting, toeristisch recreatieve benutting);
- archeologisch cultuurtoerisme te bevorderen door middel van de ontwikkeling van nieuwe archeologische en cultuurhistorische routes,

- dan het uitbreiden van bestaande fiets- en wandelroutes met archeologische en culturele historische informatie (zie ook doelstelling 5).
- archeologievriendelijk bouwen te promoten en te ondersteunen zodat planschade voorkomen wordt.

Doelstelling 4. Houd archeologische waarden duurzaam in stand

De duurzame instandhouding van archeologie waarborgt de gemeente door:

- instandhoudingsmaatregelen en fysieke beschermingsmaatregelen via subsidieregeling op gedefinieerde (door de gemeente aan te wijzen) archeologische terreinen financieel mogelijk te maken;
- een beheer- en onderhoudscontract (prestatieovereenkomst) te sluiten met de Stichting Archeologische Monumentenwacht Nederland voor een nader vast te stellen aantal archeologische terreinen;
- ontwerp- en inrichtingsopgaven van cultureel historisch en archeologisch erfgoed te bevorderen en via de subsidieregeling financieel mogelijk te maken (zie ook de doelstellingen 3 en 5);
- archeologievriendelijk bouwen te promoten en (financieel) te ondersteunen zodat archeologisch erfgoed duurzaam gespaard blijft;
- de Circumvallatielinie na een waardestellend onderzoek aan te wijzen als gemeentelijk archeologisch monument en door deze op te laten nemen als AMK-terrein op de Gelderse AMK-kaart;
- volgens de bestaande verordening de niet-wettelijk beschermde AMK-terreinen aan te wijzen als gemeentelijk archeologisch monument dan wel eerst de omvang van de volgende vindplaatsen laten vaststellen om in aanmerking te kunnen komen als gemeentelijk archeologisch monument:
- het opnemen van een metaaldetectorverbod in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV).

Doelstelling 5. Vergroot het archeologisch besef en draagvlak

Het archeologisch besef en draagvlak wil de gemeente vergroten door:

- het toeristisch-recreatief en educatief ontsluiten van archeologie;
- cultuurhistorische en archeologische routeontwikkeling langs interessante, gemarkeerde plaatsen in het landschap te bevorderen en financieel mogelijk te maken;
- de afdeling Communicatie in samenwerking met de verschillende historische en oudheidkundige verenigingen en (museale) instanties (Stichting Archeologische Werkgroep Groenlo, Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde, Stadsmuseum, Openluchtmuseum Erve Kots, de Calixtuskerk) en het Streekarchief een communicatieplan met plan van aanpak per doelgroep en onderwerp te laten opstellen;
- actieve informatievoorziening/ publiekvoorlichting bij opgravingen;
- publieksgerichte publicaties rondom archeologisch onderzoek te bevorderen en financieel mogelijk te maken;
- permanente of tijdelijke tentoonstellingen rondom archeologisch onderzoek te bevorderen en financieel mogelijk te maken.

5.2 Financiën en personele middelen

Om de geformuleerde beleidsdoelstellingen en -ambities te realiseren zijn duurzame investeringen nodig. Hiervoor heeft de gemeente een financieel perspectief opgesteld. Het financieel perspectief voor de periode 2009-2012 voor de vijf beleidsdoelstellingen is weergegeven in tabel 2. Naast de eenmalige investeringskosten moet rekening worden gehouden met zowel structurele kosten als met excessieve kosten in het geval van toevalsvondsten.

Doelstelling	2009	2010	2011	2012	Totaal
1. Maak archeologische waarden inzichtelijk		5.000*		5.000*	10.000
2. Integreer archeologie volwaardig in planvorming (intern REO)	10.000	10.000	10.000	10.000	40.000
3. Versterk de archeologische bijdrage aan de economie	5.000	5.000	5.000	5.000	20.000
4. Houd archeologische waarden duurzaam in stand (subsidieregeling onderhoud en restauratie archeologie)	10.000	10.000	10.000	10.000	40.000
5. Vergroot het archeologisch besef en draagvlak (subsidieregeling)	5.000	5.000	5.000	5.000	20.000

* actualisatie kaart

Tabel 2. Het financieel perspectief voor de periode 2009-2012, kosten per doelstelling.

Structurele kosten

Uit het overzicht van de taken (zie hoofdstuk 4, tabel 1) blijkt dat voor Oost Gelre in totaal 1,925 fte nodig is voor archeologie, waarvan 0,925 fte voor de (verplichte) wettelijke basistaken. Voor de plustaken, namelijk het ontwikkelen en uitvoeren van generieke beleidsdoelstellingen 3, 4, en 5 is 0,4 fte noodzakelijk. Voor het verder ontwikkelen en uitvoeren van archeologisch gebiedsgericht AMZ-beleid, zoals het opstellen en uitwerken van een gemeentelijke AMZ-agenda, het opstellen en uitwerken van gemeentelijk selectiebeleid (gemeentelijke archeologiebalans, gemeentelijk afwegingskader, speerpunten in beleid en onderzoek) is 0,4 fte noodzakelijk. Voor de overige taken 0,2 fte.

Geadviseerd wordt om vanaf 2009 e.v. een structureel bedrag voor 0,8 fte (€ 50.000,--)¹⁴⁷ in totaal te begroten voor de invulling van de minimaal wettelijk vereiste taken (basistaken) ten aanzien van de gemeente archeologische monumentenzorg en 1,0 fte extra te begroten voor het verder ontwikkelen en uitvoeren van het archeologisch gebiedsgerichte beleid, het opstellen en uitwerken van een gemeentelijke

AMZ-agenda, het opstellen en uitwerken van gemeentelijk selectiebeleid (gemeentelijke archeologiebalans, gemeentelijk afwegingskader, speerpunten in beleid en onderzoek en overige taken.

Projectgebonden uitvoeringskosten met de gemeente als 'verstoorder':

- Bij gemeentelijke ontwikkelingsprojecten, waarbij de gemeente kan worden aangemerkt als de rechtstreekse 'verstoorder'¹⁴⁸, dienen binnen de projectbegroting standaard de benodigde middelen gereserveerd te worden voor het volgens de beleidskaart noodzakelijke archeologische onderzoek;
- projectgebonden gemeentelijke archeologische uitvoeringswerkzaamheden worden conform het aanbestedingsbeleid van de gemeente aanbesteed. Een goedgekeurd Programma van Eisen biedt hierbij de kwaliteitsgarantie.

¹⁴⁷ Uitgaande van 1,0 fte (36-urige werkweek senior beleidsmedewerker, gemeentelijke schaal 10/11).

¹⁴⁸ De gemeente Oost Gelre is bijvoorbeeld verstoorder bij de ontwikkeling van het bedrijventerrein De Laarberg, een multifunctioneel medisch centrum en een topsportcentrum.

Projectgebonden uitvoeringskosten met derden als ‘verstoorder’:

Om het proces financieel beheersbaar te maken en te houden worden de volgende beleidsuitgangspunten gehanteerd:

- strikte en consequente hantering van de gemeentelijke beleidskaart en de daarin gehanteerde onderzoekseisen en onderzoeksgrenzen;
- strikte en consequente hantering van het ‘veroorzakerprincipe’;
- vroegtijdige toetsing van plannen aan de archeologie: het zoveel mogelijk voorkomen of beperking van onderzoekskosten door planaanpassing (behoud in situ);
- bij ruimtelijke ontwikkelingen kunnen de archeologische onderzoekskosten als onderdeel van de exploitatiekosten worden opgenomen, mits dit als voorwaarde in de exploitatieverordening is gesteld. Daarnaast kan de gemeente dit principe vormgeven in de exploitatieopzetten van bestemmingsplannen. In geval van consoliderende bestemmingsplannen kunnen kosten voor archeologie als onderdeel van de plankosten worden opgenomen;
- kosten voor noodzakelijk archeologisch onderzoek kunnen tevens worden verrekend in de grondprijs.

Excessieve kosten, kosten bij toevalsvondsten

De kans is groot dat de gemeente te maken krijgt met kosten in verband met toevalsvondsten of excessieve kosten (de nadeelcompensatie van archeologisch onderzoek). Het is van belang hiermee rekening te houden en daartoe gelden te gaan genereren:

- instellen van een fondsconstructie en/of een apart gemeentelijke archeologiefonds voor financiële bemiddeling bij excessieve kosten en toevalsvondsten. Het vullen van

een fonds kan op verschillende manieren gebeuren:

- optie 1: een vast percentage uit de gemeentelijke begroting kan voor bodemroerende projecten (rioleringskosten, sloopkosten, bodemsaneringen enzo voorts) in het fonds worden gestort;
- optie 2: een deel van de leges (op de bouw-, sloop- en milieuvergunningen) kan in de fondsconstructie worden ondergebracht;
- het fonds (bij voorkeur) in een *subsidievorm* vastleggen. Dit heeft twee voordelen. Ten eerste kan de gemeente vooraf duidelijk voorwaarden stellen voor het wel of niet in aanmerking komen voor subsidiëring van een archeologieproject; ten tweede kan het maximale subsidiebedrag op jaarbasis worden vastgesteld (plafond).

LITERATUUR

Anema, K. 1997. *Archeologisch erfgoed goed beheerd: behoud, inrichting en beheer in het landelijk gebied* (uitgave ROB, Amersfoort).

Bleumink, H. & J. Neefjes, 2007. *Instrumenten voor het cultuurlandschap: een beknopt overzicht van de beleidsinstrumenten voor natuur, cultuur en landschap* (uitgave projectbureau Belvedere, Utrecht).

Dekker, S.M., 2003. *Ruimtelijke ordening als het afwegen van belangen*. Ruimtelijk Planbureau (notitie in opdracht van ministerie van VROM).

Derks, G.J.M, e.a., 2004. *Cultuurhistorische gebiedsbeschrijving Gemeente Oost Gelre: een beeld van ontginningssporen tot wederopbouwarchitectuur*. Gelders Genootschap/Past2Present Archeologic.

Eerste Kamer der Staten-Generaal, 2006. *Memorie van antwoord, vergaderjaar 2005-2006, 29 259 nr. D: Wijziging van de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten ten behoeve van de archeologische monumentenzorg mede in verband met de implementatie van het Verdrag van Valletta (Wet op de archeologische monumentenzorg)*.

Erfgoed Nederland, RACM & VOiA, 2007. *In kort bestek: de Wet op de archeologische monumentenzorg*.

Gemeente Groenlo, 2004. *Omgevingsvisie Groenlo: een integraal plan voor water, milieu en ruimte*.

Gemeente Groenlo, 2005a. *Monumentenverordening gemeente Groenlo*.

Gemeente Groenlo, 2005b. *Subsidieregeling instandhouding cultuurhistorische waarden*.

Gemeente Lichtenvoorde, 2003. *Wonen en werken in Lichtenvoorde 2015* (Kuiper Compagnons, 2002).

Gemeente Lichtenvoorde, 2005. *Startnotitie cultuurhistorisch beleid gemeente Groenlo-Lichtenvoorde* (interne notitie).

Gemeente Oost Gelre, 2004. *Cultuurhistorische gebiedsbeschrijving gemeente Oost Gelre: een beeld van ontginningssporen tot wederopbouwarchitectuur* (opgesteld door Gelders Genootschap en Past2Present Archaeologic in opdracht van de gemeente Oost Gelre).

Gemeente Oost Gelre, 2007a. *Landschapsontwikkelingsplan: groen licht voor het landschap* (opgesteld door het samenwerkingsverband, Bureau Niche Tiny Wigman Buro Hemmen Henk van Ziel, Schokland Henk van Blerck).

Gemeente Oost Gelre, 2007b. *Strategische stedenbouwkundige structuurvisie* (concept).

Gemeente Oost Gelre, in voorbereiding 1. *Toekomstvisie Oost Gelre*.

Gemeente Oost Gelre, in voorbereiding 2. *Startnotitie cultuurhistorisch beleid*.

Kocken, M., e.a., 2005. Circumvallatielinie Groenlo: Altijd Doen Projecten: strategieën voor bescherming en ontwikkeling. *ADC Heritage rapport H009*.

Kocken, M. e.a., 2006. Groenlo Vestingstad en Altijd Doen Project Laarberg: visievorming en ontwerp. *ADC Heritage rapport H013*.

Kuijl, E.E.A. van der & J.E. van der Pluijm, 2002, *Circumvallatielinie 1627* (Synthegra projectnummer 172003)

Marrewijk, D. van, e.a. (red.), 1998: *Ruimtelijk ontwerpen en archeologie*. Alphen a/d Rijn.

Ministerie van OCenW, 1988. *Monumentenwet 1988*. Den Haag.

Ministerie van OCenW, 2000. *Cultuur als Confrontatie: cultuurnota 2001-2004*.

Ministerie van OCenW, 2004. *Meer dan de som: cultuurnota 2005-2008*.

Ministerie van OCenW, 2006. *Wijziging van de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten ten behoeve van de Archeologische Monumentenzorg mede in verband met de implementatie van het Verdrag van Valletta*. Eerste Kamer, vergaderjaar 2005-2006. Den Haag.

Ministerie van OCenW, 2007. *Tijdelijke beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 13 juni 2007, nr. WJZ/2007/17812 (8204) betreffende de bevoegdheid tot het aanwijzen van onroerende monumenten als beschermd monument, bedoeld in artikel 3 van de Monumentenwet 1988*.

Ministerie van OCenW, 2008. *Wijziging regeling Archeologische monumentenzorg, ministerie OC & W; 18 december 2007 WJZ-2007/36409 (8224)*.

Ministeries van OCenW, LNV, VROM & VenW, 1999. *Belvedere, beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting*. Den Haag.

Ministeries van VROM, LNV, VenW & EZ, 2006. *Nota Ruimte: ruimte voor ontwikkeling*. Den Haag.

Ministerie van OCenW & ROB, 1999. *Oog in oog: spiegelen met het verleden: beleidsvoornemens ROB 2001-2004*.

Ministerie van VROM, 2007. *De nieuwe Wro geeft ruimte* (brochure) Den Haag.

Ministeries van WVC & BZ, 1992. *Europees verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed*. Europese Commissie, Valletta. Den Haag.

Projectbureau Belvedere, 2005. *Belvedere revisited: bouwstenen voor uitvoerings- en handelingskracht*. 5 september 2005.

Provincie Gelderland, 2000. *Belvoir, kadernota: dynamiek als uitgangspunt voor cultuurhistorisch beleid: kadernota Provinciaal Cultuurhistorisch beleid 2001-2004*. Provincie Gelderland, Arnhem.

Provincie Gelderland, 2001. *Vanuit een inzichtelijk verleden: archeologie in Gelderland in het kader van het cultuurhistorisch beleid Belvoir, tot en met 2004: uitvoeringsnota archeologie Provincie Gelderland*. Provincie Gelderland, Arnhem.

Provincie Gelderland, 2004a. *Cultuurhistorische waardenkaart Gelderland (CHW-Gelderland)*. Provincie Gelderland, Arnhem (digitaal bestand).

Provincie Gelderland, 2004b. *Streekplan Gelderland 2005: kansen voor de regio's*. Provincie Gelderland, Arnhem.

Provincie Gelderland, 2005a. *Belvoir2: steeds opnieuw schitteren: het provinciaal cultuurhistorisch beleid, uitvoeringsperiode 2005-2008*. Provincie Gelderland, Arnhem.

Provincie Gelderland, 2005b. *Belvoir2, deel II: gebiedsgewijs: cultuurhistorische beleidskaart en gebiedsprogramma's: uitwerking en toelichting van het provinciaal cultuurhistorisch beleid, uitvoeringsperiode 2005-2008*. Provincie Gelderland, Arnhem.

Provincie Gelderland, 2007. *Streekplanuitwerking Nationale Landschappen*. vastgesteld door GS Gelderland op 3 juli 2007.

Provincie Gelderland, 2008. Concept Provinciaal archeologisch beleidskader. 7 juli 2008.

Provincie Zuid-Holland, 2008. *Het verhaal verbeeld*.

RACM, 2005. *Missie, Visie en Strategie*. Amersfoort

ROB, 2002. *Archeologiebalans 2002*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.

Taken Landschapsplanning, 2004. *Projectplan Circumvallatielinie Groenlo*.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2003-2004. *Memorie van toelichting, nr. 3 vergaderjaar 2003-2004, 29 259: wijziging van de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten ten behoeve van de archeologische monumentenzorg mede in verband met de implementatie van het Verdrag van Valletta (Wet op de archeologische monumentenzorg)*.

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2007. Wet van 21 december 2006 tot wijziging van de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten ten behoeve van de archeologische monumentenzorg mede in verband met de implementatie van het Verdrag van Valletta (Wet op de archeologische monumentenzorg). *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden* 2007, nr. 42.

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2007. Besluit archeologische monumentenzorg: besluit van 9 augustus 2007, houdende regels ter uitvoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg en enkele technische wijzigingen van het Besluit indieningsvereisten aanvraag bouwvergunning. *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden* 2007, 292.

Willemse, N.W, 2007, Beekdal- en waterloopprojecten Waterschap Rijn en IJssel 2006-2007. *RAAP-rapport (1405)*.

Willemse, N.W. & drs. H.F.A. Haarhuis, 2008. Provinciale archeologiebalans Gelderland 1996-2006, RAAP-rapport 1707. Weesp.

z.a., 2005. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1.*

Zoetbrood, P.A.M, e.a. (red.), 2006: *Uit balans: wordingsgeschiedenis en analyse van het bestand van wettelijk beschermde archeologische monumenten.* Amersfoort (RAM 122).

GEBRUIKTE AFKORTINGEN

AMK	Archeologische monumentenkaart
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
AMZ	Archeologische monumentenzorg
ARCHIS	Archeologisch informatiesysteem
Awb	Algemene wet bestuursrecht
AWG	Archeologisch waardevol gebied
AWV	Archeologisch waardevol verwachtingsgebied
Bamz	Besluit archeologische monumentenzorg
Brim	Besluit rijkssubsidiëring instandhouding monumenten
Bro	Besluit Ruimtelijke Ordening
BM	afdeling Bouwen en Milieu
CCvD	Centraal College van Deskundigen
CvAK	College voor de Archeologische Kwaliteit
CHB	Cultuurhistorische beleidskaart
CHW	Cultuurhistorische waardenkaart
DURP	Digitale uitwisseling in ruimtelijke processen
EHS	Ecologische hoofdstructuur
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
ILG	investeringsbudget landelijk gebied
KICH	Kennis Infrastructuur CultuurHistorie
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
LOP	Landschapsontwikkelingsplan
m.e.r.	Millieueffectrapportage
-Mv	beneden maaiveld
NOaA	Nationale Onderzoeksagenda Archeologie
NVvA	Nederlandse Vereniging van Archeologen
PPC	Provinciaal Planologische Commissie
PvE	Programma van Eisen
RACM	Rijksdienst voor Archeologie Cultuurlandschap en Monumenten
RIA	Rijksinspectie voor de archeologie (per 2005 opgegaan in de Erfgoedinspectie)

REO	Afdeling Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (per 2006 opgegaan in de RACM)
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Wamz	Wet op de archeologische monumentenzorg
WILG	Wet inrichting landelijk gebied
Wkpd	Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken
WRO	(huidige) Wet op de Ruimtelijke Ordening
Wro	(nieuwe) Wet ruimtelijke ordening

OVERZICHT VAN FIGUREN EN TABELLEN

Figuur 1. Doorwerking naar bestemmingsplannen/beheersverordeningen in de nieuwe Wro (bron: Ministerie van VROM, 2007).

Tabel 1. Basis- en plustaken archeologiebeleid gemeente Oost Gelre.

Tabel 2. Het financieel perspectief voor de periode 2009-2012, kosten per doelstelling.

Voor overzicht van bijlagen en kaartbijlagen, zie bij deel 2 van deze rapportage.

